STUDII ȘI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

BIBLIOTECA
ACADEMIA
R. P. R.
Centrul de Cercetări Antropologice

2

TOMUL 2
1965

EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

Pc. 640-2-2

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

P.I. 458

COMITETUL DE REDACȚIE

Redactor responsabil: — prof. univ. dr. OLGA NECRASOV, membru corespondent al Academiei Republicii Socialiste România

Redactor responsabil adjunct: — V. V. CARAMELEA

Membrii:
— Acad. Șt. M. MILCU
— prof. I. G. RUSSU
— SUZANA POP
— D. NICOLĂESCU-PLOPȘOR
— MARIA CRISTESCU

Secretar de redacție: — ELENA RADU

În țară, abonamentele se primesc la oficiile poștale, agențiile poștale, factorii poștali și difuzorii de presă din întreprinderi și instituții.

Comenzile de abonamente din străinătate se primesc la CARTIMEX, București, Căsuța poștală 134—135, sau la reprezentanții săi din străinătate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDII ŞI CERCETĂRI DE ANTROPOLOGIE

Tomul 2, nr. 2 1965

SUMAR

Paleoantropologie

Pag.

OLGA NECRASOV, RACHEL KLUGER şi MARILENA ROŞCA, Studiul antropologic al scheletelor eneolitice de la „Dealul Sofia" (Cernavoda) 163

I. G. RUSSU şi I. ŞERBULESCU, Fractură a coloanei dorsolombare la un schelet din secolul VI 175

ALEXANDRA BOLOMEY, Materiale paleofaunistice de la Histria 179

P. FIRU, DARDU NICOLĂESCU-PLOPŞOR şi ADINA NEGREA, Cîteva corelaţii între aspectele morfopatologice ale regiunii dentomaxilare şi condiţiile de viaţă social-economice la populaţiile vechi de pe teritoriul României 191

Antropologie contemporană

OLGA NECRASOV, D. BOTEZATU, GIANINA GHIORGHIU, MARIA IACOB, DORU COTUNA şi C. FEDOROVICI, Date antropologice noi asupra „Ţării Dornelor". 205

H. DUMITRESCU, MARTA GIOVÎRNACHE, TATIANA DRĂGHICESCU şi R. CĂNCIULESCU, Structura antropologică a populaţiei unei aşezări rurale din cîmpia Blahniţei — satul Rogova 219

SUZANA GRINŢESCU-POP, TH. ENĂCHESCU şi VL. GEORGESCU, Contribuţie la studiul relaţiei dintre dimorfismul sexual dimensional cefalic şi structura taxonomică 229

MARIA TIBERA-DUMITRU, SIMONA BERONIADE şi TATIANA DRĂGHICESCU, Corelaţie între frecvenţa cariei şi sensibilitatea la P.T.C. la populaţia rurală din regiunea Hunedoara 241

MARIA TIBERA-DUMITRU şi NELLI CIOARĂ, Cercetarea unor constante biochimice din regiunea Hunedoara 247

IULIA GHIŢESCU, LIVIA STOICA, VALERIAN POPESCU şi VLADIMIR GEORGESCU, Studiul odontologic al populaţiei adulte din regiunea Haţeg în cadrul anchetelor antropologice 255

Antropologie socială, demografică şi culturală

V. V. CARAMELEA şi V. APOSTOLESCU, Rezultatele anchetei sociale asupra strămutărilor de populaţie din zona hidrocentralei de la Bicaz. — Cercetări socio-demografice pe profil antropologic 269

V. V. CARAMELEA, V. APOSTOLESCU, GH. PĂRNUŢĂ şi I. I. ŞUCU, Imigraţiile, exogamia şi patronimiile în ansamblul de sate şi „oraşul minier" Berivoeşti — Argeş. Aspecte pentru o interpretare corelativă socio-demografic-antropologică 279

ST. ŞI CERC. ANTROPOL., 1965, T. 2, NR. 2, P. 161—292

Pc. 640-2-2

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL ANTROPOLOGIC AL SCHELETELOR ENEOLITICE DE LA „DEALUL SOFIA" (CERNAVODA)

DE

OLGA NECRASOV, RACHEL KLUGER şi MARILENA ROŞCA

Studiul resturilor osoase aparţinînd culturii eneolitice Cernavoda, descoperite la Dealul Sofia, permit schiţarea caracteristicilor acestei populaţii preistorice.

Două descoperiri importante atît pentru paleoantropologie, cît şi pentru arheologie au fost făcute în anii trecuţi de către arheologii D. Berciu şi S. Morinţ în oraşul Cernavoda : descoperirea pe dealul Columbia D a unei mari necropole aparţinînd culturii neolitice *Hamangia* (4000 — 3000 î. e. n.) şi descoperirea pe Dealul Sofia a staţiunii şi a mormintelor aparţinînd unei culturi mai recente, datînd din epoca de tranziţie spre vîrsta bronzului (în jurul anului 1900 î. e. n.) : cultura Cernavoda. Prima necropolă a dat peste 500 de schelete şi resturi de schelete, în timp ce pe Dealul Sofia au fost descoperite numai 11 schelete. De studiul acestor 11 schelete ne vom ocupa în această lucrare. Menţionăm că două dintre ele prezintă abundente ure mde ocru, ca şi oseimntele complexului mormintelor cu ocru, cu care erau în parte contemporane.

Triburile culturii Cernavoda se ocupau de agricultură, creşterea vitelor şi în o mai mică măsură de vînat şi pescuit. Studiul resturilor paleofaunistice găsite în staţiunea Dealul Sofia (constituind „deşeuri de bucătărie"), făcut de colegul S. Haimovici, ne indică o foarte mare frecvenţă a pieselor aparţinînd animalelor domestice (85,07%), cele provenind de la animalele sălbatice atingînd un procent mult mai mic (13,89%). Aceste resturi ne arată că oamenii din cultura Cernavoda care locuiseră la Dealul Sofia se ocupau, în primul rînd, cu creşterea bovinelor şi a ovicaprinelor şi într-o mai mică măsură cu aceea a porcinelor. Cunoşteau deja calul domestic. Vînau cerbul, căprioara, mistreţul, castorul şi vulpea. Resturile de peşti (destul de numeroase, dat fiind apropierea Dunării) ne indică că locuitorii eneolitici de la Dealul Sofia se ocupau şi de pescuit.

ST. CERC. ANTROPOL., 1965, T. 2, NR. 2, P. 163—173

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

VÎRSTA ŞI SEXUL

Cele 11 schelete de la Dealul Sofia se grupează în modul următor, după vîrstă şi sex (tabelul nr. 1).

Tabelul nr. 1

Repartiţia după sex şi vîrstă a scheletelor de la Dealul Sofia

	Infans I 1–7	Infans II 7–14	Iuvenis 14–20	Adultus 20–30	Maturus I 30–40	Maturus II 40–50	Maturus III 50–60	Senilis 60–
Bărbaţi	—	—	1	2	2	1	1	—
Femei	—	—	—	3	—	1	—	—
Indeterminabili	—	—	—	—	—	—	—	—

Este evident că nu se poate stabili cu siguranţă durata medie a vieţii unei populaţii reprezentată doar prin 11 schelete. De altfel, insuficienţa numerică a acestei serii rezultă încă şi din faptul că nu am găsit nici un schelet de copil. Cu toate acestea, am calculat vîrsta medie a morţii pentru bărbaţii şi femeile din această mică colecţie. Ea este 33,85 ani pentru bărbaţi şi 33,75 ani pentru femei. Dacă aceste date ar putea fi considerate drept caracteristice pentru această populaţie, ar rezulta că durata vieţii este aproape egală la femei şi la bărbaţi. În această ordine de idei trebuie să subliniem că această situaţie nu se mai întîlneşte în seriile noastre neo-eneolitice sau din epoca bronzului, formate din mai mulţi indivizi, unde vîrsta medie a morţii este în general mai mică la femei.

SCHELETUL CRANIAN

Dăm în tabelul nr. 2 (fig. 1, 2) principalele caracteristici individuale şi mediile obţinute pentru seria studiată din care rezultă că această serie prezintă un indice cefalic mediu mezocran situat la limita cu categoria dolicocrană la bărbaţi (75,08), dar accentuat mezocran la femei (77,14). În toată seria nu întîlnim nici un ultradolicocran şi numai cîte un hiperdolicocran şi un dolicocran, restul indivizilor, adică majoritatea, fiind mezocrani de toate nuanţele, inclusiv şi un brahicran prezentînd un indice situat la limita inferioară a acestei categorii (80,76). Astfel, această serie este cea mai puţin dolicocrană din toate seriile noastre neo-eneolitice, afară de seria sintetică (şi mai mică) a scheletelor aparţinînd culturi amforelor sferice, găsite în şisturile de la Dolheşti şi Piatra-Neamţ. Tendinţa de rotunjire a calotei craniene este realizată aici nu atît prin scurtarea diametrului antero-posterior (a cărui medie nu este inferioară mediei celorlalte serii neo-eneolitice de la noi), ci printr-o creştere a diametrului transversal (a

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

cărui medie este aici puțin mai ridicată decît la celelate serii din epoca pietrei șlefuite și chalcolitice de la noi).

Înălțimea calotei craniene (de la porion) raportată la lungimea ei este mare sau mijlocie, cea mai mare parte a indicilor fiind hipsicrani

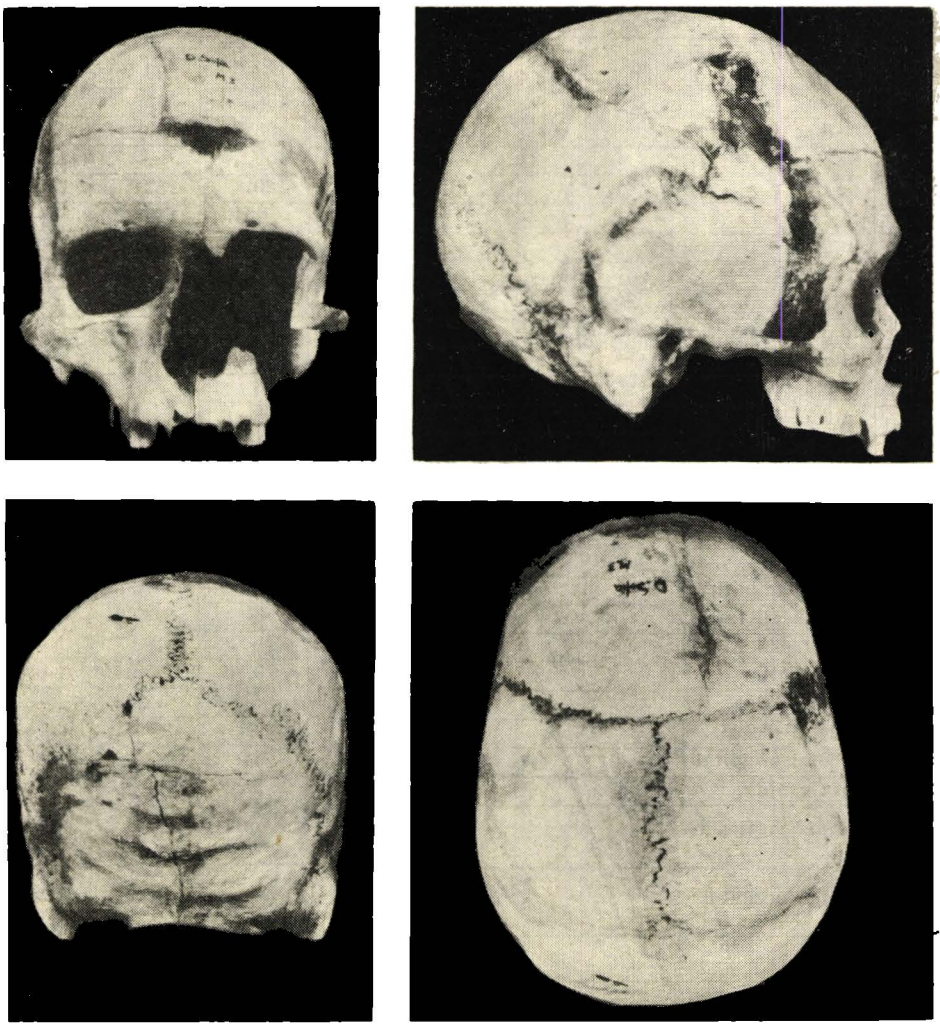

Fig. 1. — Craniul nr. 3 — Dealul Sofia.

(66%) și o mică parte ortocrani (33%). Media este hipsicran moderată la bărbați (63,00) și ortocrană la femei (62,48). Raportată la diametrul transvers, dimensiunea verticală dă foarte adesea indici metriocrani (50%), celelalte două categorii (tapeinocrană și acrocrană) atingînd fiecare cîte

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Valorile individuale şi mediile calculate pentru

Nr. Martin		Bărbaţi			
		Nr. 2 (35)	Nr. 3 (30—40)	Nr. 5 (40—50)	Nr. 6 (20—25)
1	g-op	182	184	206	187
8	eu-eu	147	136	135	141
9	ft-ft	98	98	99	97
17	ba-b	—	159	—	—
20	po-b	116	120	132	118
45	zy-zy	135	—	145	—
47	n-gn	—	—	117	—
48	n-pr	69	—	72	—
51	mf-ek	41	42	42	—
52	înălţimea orbitei	32	31	34	—
54	al-al	27	—	28	—
55	n-ns	51	48	53	—
8/1	ind. cefalic	80,76	73,91	65,53	75,40
9/8	ind. fronto-par. transvers.	66,66	71,05	73,33	68,79
17/1	ind. basilo-bregm. longit.	—	86,41	—	—
17/8	„ „ „ transv.	—	116,91	—	—
20/1	ind. porio-bregm. longit.	63,73	65,21	64,08	63,10
20/8	„ „ „ transv.	78,91	88,23	97,78	83,69
45/8	ind. zygo-parietal	91,84	—	107,33	—
47/45	ind. facial total	—	—	88,69	—
48/45	ind. facial superior	51,11	—	49,65	—
52/51	ind. orbitar	78,05	73,80	80,95	—
54/55	indice nazal	52,94	—	52,82	—
	relieful glabelar	3—4	3—4	3—4	3—4
	relieful occipital	1—2	2	3	1—2
	fosa canină	3	2	1—2	—
	norma verticală	ov.sfen.	ovoidă	elips.	ovoidă
	norma occipitală	casă	casă	casă	casă
	statura	—	1596	1713	1610
	ind. de platimerie	—	71,88	77,77	74,19
			73,33	65,71	76,67
	ind. pilastric	—	96,30	103,70	116,67
			—	103,45	108,33
	ind. de platicnemie	—	65,63	68,42	66,67
			—	63,15	67,65

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

bărbați și femei (Cernavoda-Dealul-Solia)

				Femei				
Nr. 7 (25—30)	Nr. 8 (17)	Nr. 9 (55)	Medii	Nr. 1 (50)	Nr. 4 (25—30)	Nr. 10 (25—30)	Nr. 11 (30)	Medii
199	182	—	190,00	190	186	180	—	185,33
155	140	—	142,33	149	141	139	—	143,00
107	—	96	99,16	109	94	82	—	95,00
—	—	—	159,00	—	—	—	—	—
120	112	—	119,66	122	113	—	—	117,50
142	—	133	138,75	133	126	—	—	129,50
—	—	115	116,00	—	115	—	—	115,00
74	—	67	70,50	70	71	—	—	70,50
44	—	44	42,60	42	41	—	—	41,50
35	—	32	32,80	35	35	—	—	35,00
24	—	26	26,25	25	25	—	—	25,00
50	—	46	49,60	50	57	—	—	53,50
77,89	76,92	—	75,08	78,42	75,80	77,22	—	77,14
69,03	—	—	69,77	73,15	66,66	58,99	—	66,30
—	—	—	86,41	—	—	—	—	—
—	—	—	116,91	—	—	—	—	—
60,30	61,54	—	63,00	64,21	60,75	—	—	62,48
77,42	80,00	—	84,33	81,87	80,14	—	—	81,00
91,61	—	—	96,92	89,26	89,36	—	—	89,31
—	—	86,47	83,58	—	91,26	—	—	91,26
51,26	—	50,38	50,60	52,63	56,34	—	—	54,48
79,55	—	72,73	77,01	83,33	85,36	—	—	84,34
48,00	—	56,52	52,57	50,00	43,85	—	—	46,92
3—4	3	3	—	2	1	1—2	—	—
2	1	—	—	0	1	0—1	—	—
1	—	4	—	1—2	2—3	—	—	—
ovoidă	ovoidă	—	—	ovoidă	ov-pentag.	pentag.	—	—
casă-bombă	casă-bombă	—	—	casă	casă	casă	—	—
1702	—	1627	164,96	1530	1594	1517	1536	154,42
89,66	—	75,76	77,85	72,41	73,33	72,41	80,77	74,73
84,38	—	79,41	75,90	72,41	75,86	73,33	88,00	77,40
119,23	—	107,69	108,71	113,63	108,33	92,31	113,64	106,97
107,14	—	103,33	105,56	119,04	113,04	88,00	108,33	107,10
72,50	—	54,05	65,45	66,67	60,00	55,88	76,67	64,80
61,90	—	57,89	62,64	63,33	62,50	62,86	76,67	66,41

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

un procent de 25%. Media este metriocrană la bărbaţi (84,33), ca şi la femei (81,00).

Fruntea este mai largă la bărbaţi (99,16 mm) decît la femei (95,00 mm), dînd un indice fronto-parietal mediu eurimetop la primii (69,77) şi metriometop la cele de-al doilea (66,30).

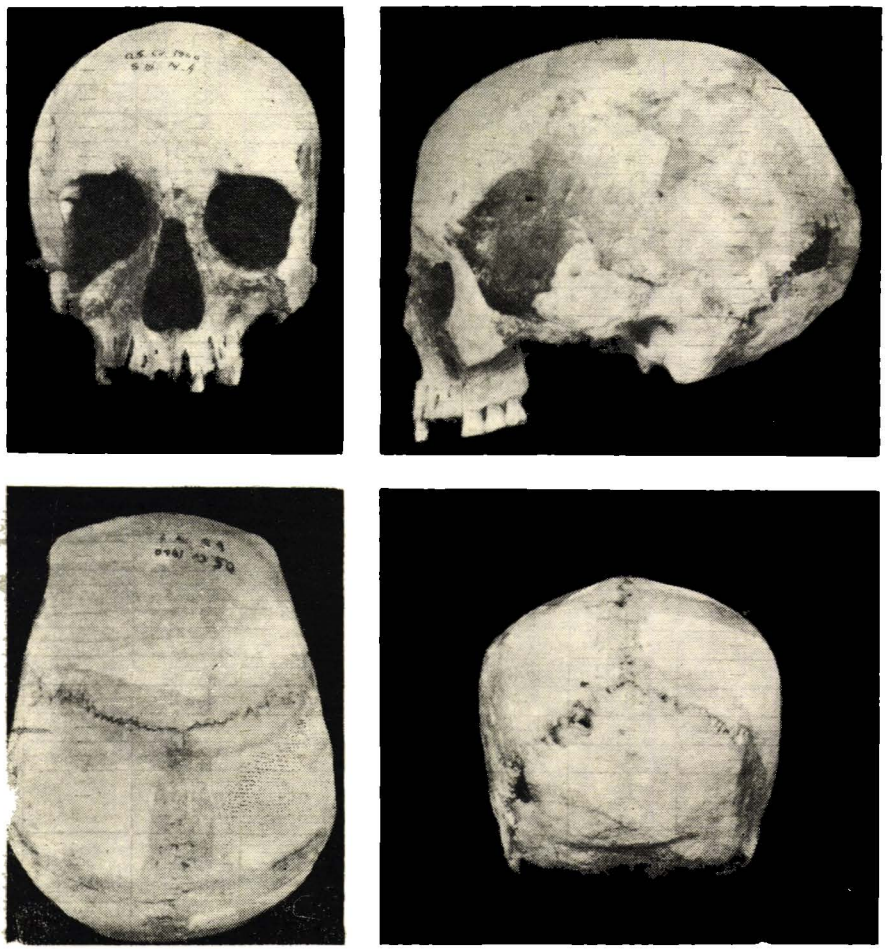

Fig. 2. — Craniul nr. 4 - Dealul Sofia.

Forma neurocraniului în norma verticală este cel mai frecvent ovoidă, la bărbaţi ca şi la femei. Cu toate acestea, la primii găsim şi un craniu elipsoid, iar la cele din urmă şi un craniu pentagonoid. În norma occipitală, forma de „casă" deţine majoritatea.

Relieful glabelar este destul de accentuat la bărbaţi, dar, evident, mai atenuat la femei. Relieful occipital este la toţi destul de atenuat.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Lărgimea masivului facial raportată la cea a neurocraniului dă totdeauna indici criptozigali (media : 89,31) la femei, la bărbaţi aceşti indici situîndu-se în categoria fenozigală (media 96,92) mai mult sau mai puţin accentuată.

Indicele facial superior este de cele mai multe ori mezen, la limită cu categoria eurienă, şi foarte rar eurien sau lepten. Media calculată pentru bărbaţi corespunde limitei inferioare a categoriei mezene (50,60), cea a femeilor la limita sa superioară (54,48). Orbitele sînt fie mezoconce, fie cameconce la bărbaţi, cu o medie a indicelui orbitar mezoconcă, situată aproape de limita inferioară a acestei categorii (77,01). Toate orbitele sînt fie mezoconce, fie hipsiconce la femei, media aparţinînd iarăşi categoriei mezoconce, situîndu-se însă de această dată la limita superioară a acesteia (84,34). Nasul este cel mai adesea camerin la bărbaţi, media indicelui nazal fiind aici, de asemenea, camerină (52,57). La femei, el este fie mezorin, fie leptorin, cu o medie leptorină (46,92). Profilul nasului, judecînd după oasele nazale sau, în absenţa lor, după dispoziţia apofizelor frontale ale maxilarului superior este totdeauna proeminent, nasul fiind adesea acvilin.

Dispoziţia malarelor este de cele mai multe ori destul de puternic frontalizată. Fosele canine sînt întotdeauna bine marcate.

Mandibula este destul de robustă. Ea prezintă un menton bine conturat şi proeminent. Impresiile maseterilor şi ale pterigoizilor interni sînt aproape totdeauna puternice.

Dentiţia este destul de puternic erodată la indivizii avînd depăşită vîrsta de 40 de ani. Ea este mult mai puţin erodată la ceilalţi, dată fiind grosimea smalţului.

SCHELETUL POSTCRANIAN ŞI TALIA

Scheletul este în general puternic, fără a fi masiv. Impresiunile musculare (ale deltoidului, marelui pectoral, marelui rotund) sînt de obicei pronunţate pe humerus. Femurele prezintă foarte des o destul de puternică torsiune. Ele sînt în general, platimere şi hiperplatimere şi prezintă totdeauna un relief subtrohanterian dezvoltat (trohanter 3, fosă sau creastă). Pilastrul este aproape totdeauna prezent (afară de doi indivizi), însă gradul său de proeminenţă este destul de variabil. Tibiile sînt foarte des mezocnemice, mai puţin des platicnemice şi foarte rar hiperplaticnemice sau euricnemice. Cu toate acestea, retroversiunea platourilor tibiale este aproape generală, ca şi devierea spre partea posterioară a platoului medial. Faţeta suplimentară pentru astragal (faţeta orientală) este totdeauna prezentă. Peroneele sînt în general gracile şi rar canelate. La un singur individ el este puţin mai masiv şi prezintă o dispoziţie aproape orizontală a faţetei articulare cu tibia.

Talia nu este prea înaltă. Media este de 164,96 cm la bărbaţi şi 154,72 la femei, ambele încadrîndu-se în categoria medie a acestui caracter.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

PATOLOGIA OSOASĂ ŞI DENTARĂ

Osteopatii

Se semnalează numai două cazuri de fracturi consolidate : cubitusul stîng al scheletului nr. 5 şi tibia dreaptă a scheletului nr. 11. În schimb, spondiloza şi osteopatiile pe oasele lungi sînt ceva mai frecvente. Scheletul nr. 3 prezintă 4 vertebre lombare atinse de spondiloză ; pe scheletele nr. 5 şi 9 sînt atinse vertebrele cervicale, dorsale şi lombare. Scheletul nr. 9 oferă, în plus, osteofite pe unele oase lungi (femur, radius, cubitus), iar articulaţia inferioară a humerusului său drept prezintă o deformare patologică. În sfîrşit, scheletul nr. 11 oferă cîteva osteofite în regiunea superioară a tibiei drepte.

Odontopatii

Caria dentară este foarte rară (numai M_2 al scheletului nr. 10), însă pierderea dinţilor în timpul vieţii (scheletul nr. 5 : 6 dinţi pierduţi ; scheletul nr. 9 : 1 dinte ; scheletul nr. 10 : 1 dinte) pare a fi fost mai frecventă, fără să putem preciza cauzele.

Anomalii osoase

Semnalăm un caz rar de dedublare orizontală a scoicii temporale (nr. 2), un caz de spondilolizis (nr. 3) şi un caz de spina bifida parţială (nr. 1).

TIPOLOGIE

Din cei 7 indivizi la care masivul facial este prezent (cel puţin în parte), 4 bărbaţi aparţin tipului protoeuropoid atenuat şi unul singur tipului nordic.

Dintre femei, una este o mediteranoidă, cealaltă putînd fi calificată drept atlanto-mediteranoidă.

★

Din datele analizate anterior rezultă că grupul feminin diferă destul de sensibil de grupul masculin (fig. 3, 4). Este însă destul de dificil să interpretăm diferenţele constatate, dat fiind numărul mic al scheletelor feminine cu scheletul facial aproape complet (doar doi indivizi din patru prezenţi).

Dacă comparăm mica serie de la Dealul Sofia cu seriile noastre neo-eneolitice (privind doar grupul masculin, deoarece grupul feminin nu are decît două cranii aproape complete), vom constata următoarele :

În ceea ce priveşte neurocraniul, el este aici, din toate seriile noastre neo-eneolitice, cel mai rotunjit (afară de grupul scheletelor din cultura

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

anforelor globulare), cel mai înalt în comparație cu lungimea, însă nu și cu lărgimea. Cu toate aceste particularități, el se apropie cel mai mult de

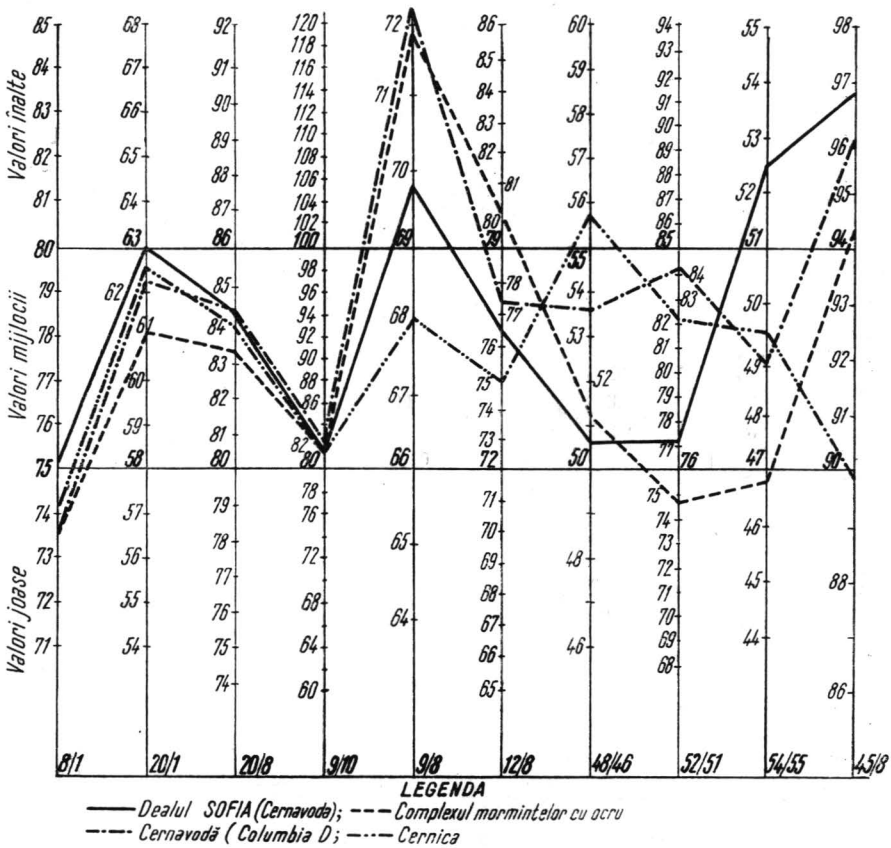

Fig. 3. — Grafic comparativ pentru bărbați.

cel al seriei neolitice de la Cernavoda (Columbia D) și de seria de la Cernica, îndepărtîndu-se de seria sintetică a complexului mormintelor cu ocru, care îi este aproape contemporană.

În ceea ce privește masivul facial și orbitele, seria de la Dealul Sofia se apropie mai mult, din contra, de seria mormintelor cu ocru, fapt determinat de procentajul destul de ridicat de forme protoeuropoide atenuate. În ceea ce privește nasul, din contra, ea se îndepărtează din nou, într-o măsură și mai mare, de seria complexului cu ocru. Din punct de vedere tipologic, seria studiată aici se apropie mult de aceasta din urmă, în primul loc prin frecvența tipurilor protoeuropoide atenuate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Toate acestea indică că seria de la Dealul Sofia prezintă individualitatea sa caracteristică. Dată fiind prezenţa unui mediteranoid în seria

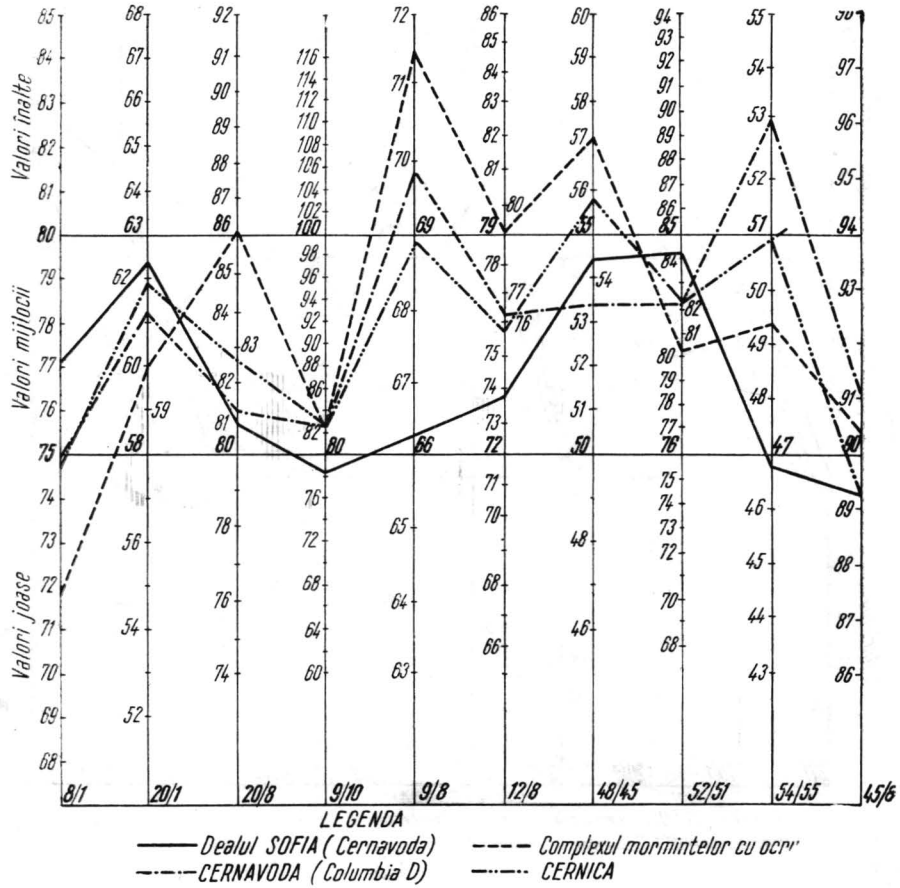

Fig. 4. — Grafic comparativ pentru femei.

feminină, putem trage concluzia că populaţia pe care o reprezintă provine dintr-un amestec între o populaţie destul de asemănătoare celei a complexului mormintelor cu ocru şi o altă populaţie, unde fondul mediteranoid şi atlanto-mediteranoid domina.

BIBLIOGRAFIE

1. Cristescu M. şi Antonius S., *Studiul antropologic al scheletelor eneolitice de la Valea Lupului*, (sub tipar).
2. Haas N. şi Maximilian C., *Atropologhiceskie issledovania okraşennih kosteakov iz kompleksa moghil so ohroi v Glăvăneştii Vechi, Corlăteni i Stoicani-Cetăţuia*, Sov. Antrop. 1958, 4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

3. Haimovici S., *Studiul resturilor paleofaunistice de la stațiunea Dealul Sofia (Cernavoda)*, (sub tipar).
4. Necrasov O. și Cristescu M., *Contribuție la studiul antropologic al scheletelor din complexul mormintelor cu ocru de la Holboca, Iași*, Probleme de antropologie, 1957, **III**.
5. Necrasov O. și Cristescu M., *Contribuție la studiul antropologic al scheletelor din complexul mormintelor cu ocru de la Brăilița*, S.C.I.V., 1957, **VIII**, *1—4*.
6. Necrasov O., Cristescu M., Maximilian C. și Nicolăescu-Plopșor D., *Studiul antropologic al scheletelor descoperite în cimitirul preistoric de la Cernavoda*. Probleme de antropologie 1959, **IV**.
7. Necrasov O. și Cristescu M., *Contribution à l'étude anthropologique des squelettes des tombes à ocre, trouvés sur le territoire de la R.P. Roumaine*, VI-e Congrès Internat. des sciences Anthropol., et ethnol, Paris, 1960.
8. Necrasov O., *Considérations sur la structure anthropologique des populations de l'âge de la pierre en Roumanie et les problèmes qui s'y rattachent*, Antropologiai Közlemenyek, 1961, **V**, *1—4*.
9. Necrasov O. și Cristescu M., *Sur les méditerranoïdes du Néolithique roumain*, Acta Facultatis rerum naturalium Universitatis Comenianae, 1961, C, *3—4*.
10. Necrasov O. și Cristescu M., *Étude anthropologique des squelettes de Dridu (culture Gumelnitza)*, An. șt. Univ. Iași, 1961, **VII**.
11. Necrasov O. și Cristescu M., *Contribution à l'étude anthropologique des squelettes néolithiques de la culture Boian*, An. șt. Univ. Iași, 1963, **IX**, *1*.
12. Necrasov O., Cristescu M. și Antoniu S., *Étude anthropologique des squelettes de Smeeni datant de l'Énéolithique et de l'Âge du Bronze*, Annuaire roumain d'Anthropologie, 1964, I.

Secția de Antropologie — Iași

Primit în redacție la 1 august 1965.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

FRACTURĂ A COLOANEI DORSOLOMBARE LA UN SCHELET DIN SECOLUL VI *

DE

I. G. RUSSU şi I. ŞERBULESCU

Autorii prezintă un caz de fractură prin hiperflexie a vertebrei a XII-a dorsală. Leziunea s-a vindecat printr-un calus întins pe vertebrele XI şi XII dorsale, prima lombară şi discurile intervertebrale. Accidentatul s-a vindecat, leziuni nervoase probabil că nu au fost prezente.

Fracturile coloanei vertebrale sînt destul de rare. Ele însumează cam 6—7%, întîlnindu-se mai rar la femei (2,5%). Mecanismul de producere diferă de la caz la caz, interesînd fie arcul posterior, fie arcul anterior. În orice caz există un grad de specificitate pentru fiecare regiune.

Simptomatologia şi prognosticul sînt strîns legate de leziunile nervoase produse prin deformarea canalului rahidian.

Am avut ocazia să observăm un caz de fractură prin hiperflexie la osemintele din mormîntul 37 de la Noşlac sec. VI e.n.

Piesa anatomică găsită ne prezintă un masiv calus osos, care se întinde peste discurile dintre trei vertebre pe faţa anterioară şi laterală dreaptă a corpurilor vertebrale. Arcul posterior al celor de-a XI-a şi a XII-a vertebre dorsale sînt fuzionate prin osificarea ligamentului galben şi sinostozarea articulaţiilor intervertebrale respective.

Notăm cu această ocazie că gaura de conjugare şi canalul rahidian şi-au păstrat dimensiunile normale.

Considerînd cele trei vertebre sudate putem stabili că avem de-a face cu a XI-a şi a XII-a vertebre dorsale şi prima vertebră lombară. Pe fiecare faţă laterală a corpului vertebrelor se găseşte cîte o faţetă pentru coastele XI—XII. Dintre acestea a XII-a vertebră dorsală are corpul turtit în partea anterioară de sus în jos. Deducem aceasta din faptul că faţa superioară a corpului vertebral este oblică în jos şi înainte, pe cînd faţa inferioară este orizontală. De asemenea discul intervertebral dintre a XI-a şi a XII-a vertebră dorsală pare dispărut (osificat), în timp ce discul dintre a XII-a dorsală şi prima lombară pare micşorat şi osificat la suprafaţă în jumătatea lui dreaptă; în cea mai mare parte se poate vedea locul lui prin transparenţa masei de celuloid.

* Comunicată în şed. U.S.S.M. Secţia Morfologie Cluj la 14.VII.1963

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Cîteva *date antropologice* referitoare la cazul sus-amintit pot să ne dea lămuriri interesante. Este vorba de scheletul unui adult, bărbat de talie mijlocie.

Metoda Manouvrier ne dă o talie de 1,69 m, după lungimea femurului.

Aspectul suturilor craniene ca şi abraziunea dinţilor existenţi ne arată că avem de-a face cu un om bătrîn, aproximativ de 60 de ani.

Nu este fără importanţă de a nota şi cîteva caractere care pot fi considerate ca ancestrale. Astfel, am găsit peroneul canelat, semn de dezvoltare a muşchilor peronieri laterali (bun umblător) şi tibia platicnemică. La nivelul găurii nutritive tibia stîngă avea un diametru aproximativ de 3,5 cm şi un diametru transversal de 2,4 cm ceea ce dă un index cnemicus de 68,50.

Prima piesă sacrală este nesudată şi am găsit-o izolat, cu toată vîrsta avansată.

Încercarea de caracterizare tipologică. Prin refacerea parţială a craniului neural şi a mandibulei putem să recunoaştem cîteva caractere care să ne permită încadrarea probabilă.

Craniul neural este de dimensiuni reduse, avînd un diametru a. p. maxim aproximativ de 17,6 cm, diametrul transvers maxim 14,9 cm şi înălţimea (diam. porion-bregma) 11,4 cm.

Puternic gracilizat, are grosimea oaselor mică. Glabela proeminentă, în total fără ca să formeze cu arcadele sprîncenoase acel „cozoroc" caracteristic craniilor străvechi. Marginile orbitale superioare lasă să se bănuiască orbite mari şi înalte. La fel se poate întrevedea o distanţă interorbitară mare. Protuberanţa occipitală externă şi liniile occipitale sînt şterse. Apofizele mastoide sînt mici. Scuama osului occipital este uşor bombată, schiţînd forma unui „coc occipital" atît de caracteristic tipului mediteranoid. Pe suprafaţa interioară se văd ramificaţiile şanţului arterei meningee mijlocie, dar nu este prea evident şanţul sinusului longitudinal superior. Protuberanţa occipitală internă cu şanţurile respective este puţin evidentă

Ceea ce însă caracterizează craniul neural este forma sa generală. Privit din norma superioară el ia aspectul unui pentagon. Bosele parietale (eurion) sînt evident proeminente. Unghiul frontalului este obtuz (caracteristic pentru sex) frontalul ne dă latura nepereche a pentagonului. Craniul este scund, indicele vertico-longitudinal avînd 76,51 (chamaecephal), iar indicele vertico-transversal 64,77 (tapeino-cephal).

În afară de aceasta este un craniu la limita superioară a brahicefaliei (indice cefalic 84,65), cu o frunte mică (indice frontal 60,40).

Din bucăţi am putut reconstitui şi mandibula, care păstrează trei dinţi (patru dinţi fiind pierduţi la exhumare).

Mandibula este mică, avînd un diametru bigoniac de 8,8 cm, cu ramura înaltă şi subţire (înălţimea 4,7 cm ; lăţimea 2,6 cm ; indicele ramurei 55,31), corpul gracil şi scobitura sigmoidă largă. Mentonul este proeminent, situat pe un triunghi mentonier bine evidenţiat, iar apofizele geni prezente toate patru.

Din cele cîteva date putem deduce că faţa era îngustă, orbitele mari, înalte şi depărtate. Aspectul general al capului privit din faţă putea să fie

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

triunghiular cu vîrful la menton. Dacă vom considera şi talia, care este la limita superioară a taliilor mijlocii, vom recunoaşte caracterele tipologice ale tipului alpin şi mediteranian.

★

În rezumat, piesa anatomică ne prezintă prăbuşirea vertebrei a XII-a dorsală cu formarea unui calus dens pe faţa centrală şi laterală dreaptă, interesînd cele trei corpuri vertebrale, al XI-lea disc intervertebral şi periferia celui de al XII-lea disc intervertebral.

Trebuie să reamintim că prima vertebră lombară, în special, suportă inserţia diafragmului. Credem că este cazul unei fracturi a vertebrei a

Fig. 1. — Fractura vertebrei a XII-a dorsală;
a — vedere laterală dreaptă. Se remarcă calusul de la nivelul discurilor;
b — vedere laterală stîngă. Se remarcă vertebra tasată; corpul acestei vertebre este redus la un triunghi.

XII-a dorsală prin hiperflexie, în urma unui accident: prăbuşirea unui mal peste el, în timp ce lua pămînt pentru construcţii sau, încercînd să ridice o greutate prea mare, „s-a prăbuşit sub ea".

Leziuni nervoase nu s-au produs cu ocazia accidentului; canalul rahidian a rămas cu dimensiuni normale, dar cu o uşoară angulaţie la nivelul vertebrei lezate.

Rolul jucat de vertebra I lombară pare să fi fost important datorită inserţiilor musculare ale ei, căci în momentul accidentului, desigur, greu-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

tatea a găsit o contrapondere pe vertebra I lombară, fixată datorită unei contracturi musculare. Cazul studiat poate presupune şi alte cauze. Între acestea, cea mai plauzibilă poate să fie şi Tbc. vertebrală (morbul lui Pott), care afectează corpul vertebrelor.

Faptul că: a) lipseşte decalcificarea caracteristică tuberculozei, b) este interesat un singur corp vertebral, c) discul intervertebral dintre a XII-a vertebră dorsală şi prima vertebră lombară nu este cuprins în proces decît la periferie (acolo unde se inseră diafragmul), d) arcul posterior este interesat, e) lipsesc semnele formării unui abces rece ne face să opiniem pentru o fractură.

Vîrsta înaintată a subiectului ar putea presupune prezenţa morbului lui Pott, care s-a vindecat (spontan).

Nu avem nici un semn că a fost aplicat vechiul procedeu al lui Hipocrat.

Catedra de anatomie normală I.M.F., Cluj

Primit în redacţie la 1 august 1965.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

MATERIALE PALEOFAUNISTICE DE LA HISTRIA

DE

ALEXANDRA BOLOMEY

Articolul cuprinde rezultatele analizei paleofaunei descoperite în patru sectoare diferite de pe teritoriul cetății Histria, corespunzătoare unor etape cronologice diferite. S-au pus în evidență trei rase de cai (una în necropola hallstattiană, două în epoca romană), precum și două rase de bovide (una în epoca clasică, alta în perioada migrațiilor). Insuficiente și prea distanțate în timp pentru o discuție mai amplă, datele prezentate au numai valoarea de element în plus în reconstituirea preocupărilor economice, eventual și spirituale, ale locuitorilor cetății.

Osemintele animale adunate de cei care au condus săpăturile arheologice în diferite sectoare de pe teritoriul cetății Histria nu sînt prea numeroase. Analiza lor poate prezenta totuși interes deoarece, pe de o parte, ele corespund unor perioade cronologice diferite care, deși nu se succed, pot contribui la reconstituirea preocupărilor economice și spirituale ale locuitorilor coloniei milesiene de pe malul lacului Sinoe în cîteva etape din zbuciumata lor istorie, iar pe de altă parte, unele oase sînt într-o foarte bună stare de conservare, ceea ce permite îmbogățirea cunoștințelor asupra aspectului animalelor domestice din trecutele vremi ale Dobrogei.

I. *Histria, necropola tumulară* (conducătorul săpăturilor: P. Alexandrescu)[1]. În cele două „gropi colective" din movila XII (a doua jumătate a sec. VI î. e. n.) s-au descoperit aruncate într-o impresionantă întrepătrundere schelete de oameni și părți din schelete de cai și măgari. Ne-au parvenit pentru studiu 9 segmente de membre de cai, reprezentînd un număr minim de 4 indivizi și 11 segmente de membre de asinide, provenind de la minimum 5 indivizi.

În lipsa craniilor de cal, analiza morfologică se poate întemeia numai pe oasele membrelor. Acestea indică animale înalte, înălțimea la greabăn variind între 1 395 și 1 464 mm (n = 6), cu extremități lungi (radius: 333,5; 340; 329; 339 mm; metacarp: 235; 235; 229; 225 mm; tibie:

[1] Un studiu detaliat al resturilor de animale din acest sector va apare în vol. II al monografiei Histria.

ST. CERC. ANTROPOL., 1965. T. 2. NR. 2, P. 179—189

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

359 mm ; metatars : 275 ; 277,5 mm) şi gracile (indice lat. min. diafiză X100/lungime totală : 11,2 ; 11,4 ; 11,8 ; 10,4 pentru radius ; 14,9 ; 14,4 ; 14,0 ; 15,1 pentru metacarpiene ; 11,4 pentru tibie ; 11,0 ; 11,5 ; pentru metatarsiene).

Cele două serii dentare (superioare şi inferioare) de asinide, provenind de la animale de circa 3 1/2—4 ani şi respectiv 8—9 ani au dimensiuni considerabil mai mici decît ale altor asinide subfosile ; oasele membrelor sînt însă în medie mai lungi ($\bar{x}$ radius = 276, 2 ; n = 4 ; metacarp = 178,3 ; n = 3 ; tibie = 276,5 ; n = 4 ; metatars = 224,7 ; n = 2). Limitele de variaţie ale înălţimii la greabăn (99—120 cm ; $\bar{x}$ = 113 ; n = 9) sînt mai largi decît ale măgarilor din mormintele hitite şi de la Troia.

II. *Histria*, *„zona sacră"* (conducătorul săpăturilor : Gabriela Bordenache) [2]. Într-un complex închis, datînd din sec. V—IV î. e. n. s-au găsit 32 de fragmente oase de bovide şi 20 de fragmente de rumegătoare mici. După părerea descoperitoarei aceste oase provin de la animale sacrificate în templu.

Resturile de bovide aparţin unui număr minim de 3 indivizi : un animal adult, de talie relativ robustă ; un animal adult, poate adult-tînăr, de proporţii mai degrabă mici şi un subadult de circa 5—16 luni (după un M_1 sau M_2 neuzat). Toate oasele sînt atît de fragmentate încît, în general, nu au putut fi dimensionate. Animalului mai robust trebuie să i se atribuie baza unui corn cu circumferinţa de 200 mm (diam. mare = 68 mm ; diam. mic = 56 mm).

Două fragmente de metatarsiene măsoară o lăţime proximală de 52 şi 51 mm.

Resturile de ovicaprine sînt, în schimb, mai întregi. Se remarcă plafonul unei calote de berbec, cu coarnele masive de 200 (stg.) — 210 (dr.) mm lungime, răsucite în jos (fig. 1). Secţiunea bazei este elipsoidală (circumferinţa bazei = 130 mm ; diam. ant. — post. = 44,5 ; diam. transv. = = 40 mm). Alte două cranii de *Ovis aries* sînt despicate sagital, păstrîndu-se doar jumătatea stîngă a calotei. Una din aceste piese provine probabil de la un castrat (fig. 2), în zona procesului cornular puţin dezvoltat osul prezentînd o textură mai spongioasă ; cealaltă piesă provine de la un animal subadult, posibil şi el castrat.

III. *Histria*, *sector „Templu"* (conducătorul săpăturilor : Victoria Eftimie). Despre fîntîna de epocă romană umplută, s-ar părea, cu puţin timp înainte de prima distrugere gotică (235 e. n.), descoperitoarea presupune că era părăsită şi că servea la aruncarea deşeurilor şi a animalelor moarte [3].

Dintre oseminte 121 sînt de cal, 2 de cerb (baza unui corn căzut şi un metatars incomplet) şi 5 de păsări. Resturile de cal prezintă un deosebit

[2] Ţin să le mulţumesc călduros colegilor de la Institutul de arheologie atît pentru încredinţarea spre studiu a tuturor acestor oseminte, cît şi pentru comunicarea datelor arheologice, uneori inedite, cum este cazul de faţă.

[3] Date comunicate de descoperitoare.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

interes prin faptul că se păstrează craniile complete. Ele provin de la 9 indivizi: 8 adulţi (2 ani = VI; 4 1/2—5 ani = IV; 7—8 ani = VII; 2 indivizi de 8—9 ani = I şi III; 9—10 ani = II) şi un mînz mai tînăr de 6 luni. Dintre cei 8 adulţi, 6 sînt armăsari; pe celelalte două cranii sexul n-a putut fi stabilit din cauza deteriorării în regiunea diastemei. Nu au fost aruncate în fîntînă schelete complete (cu excepţia scheletului de mînz),

Tabelul nr. 1

HISTRIA, sector „Templu": Equus caballus

Craniu	I	II	III	IV	V
1. Prostion-protub. occipit. ext.	522	555	560	555	530
2. „ -nazion	332	—	350	345	336
3. „ -marg. ant. orbită	315	335	334	327	320
4. Opistion-punct. ant. crista facialis	293	315	315	323	303
5. Prostion-bazion	431	513	512	503	485
6. Lungimea palatului (la orale)	257	261	269	258	261
7. Marg. post. palat-bazion	220	237	236	235	221
8. Diam. frontal minim (interorbitar)	146	158	155	157	152
9. Diam. frontal maxim	199	210	208	215	205
10. Diam. max. arcade zigom.	194	204	204	213	204
11. „ între porii acustici	115	105	115	—	117
12. „ max. între creste faciale	190	193	190	198	191
13. Lungime nazale	—	— ca	203	270	243
14. Lungime orbite	60	61	59	68	59
15. Înălţime orbite	54	55	54	56	55
16. Lat. palat $M^1 - M^1$	69	72	72	77	68
17. „ „ $P^2 - P^2$	55	70	70	71	69
$P^2 - M^3$	163	170,5	173	177	163
$P^2 - P^4$	88	91	93	96	87
$M^1 - M^3$	75	77	78	78	78
Mandibula	*	*		*	*	*
Lungime: angulus — I_1	427	411	425	450	427	417	437
Înălţ. ram. ascendent	277	255	—	—	274	272	300
„ anterior M_1	81,5	75	82	78	78,5	76	79
„ „ P_2	59	55	63	57	58	59	61
„ min. diastemă	42	36	42	35	29	38	40
$P_2 - M_3$	170	161	171,5	160	172	162	171
$P_2 - P_4$	86	81	87	81	89	83	87,5
$M_1 - M_3$	83	78	81	78	83	77	81

*) Mandibulele astfel marcate nu aparţin implicit craniilor din aceiaşi coloană

ci craniile şi o bună parte din vertebre, iar din oasele membrelor cele toracice sînt întregi, în timp ce ale membrelor pelvine sînt fragmentare.

Analiza craniologică (tabelul nr. 1) pune în evidenţă două tipuri diferite: a) cranii cu frontal plat sau chiar uşor concav în sens transvers

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

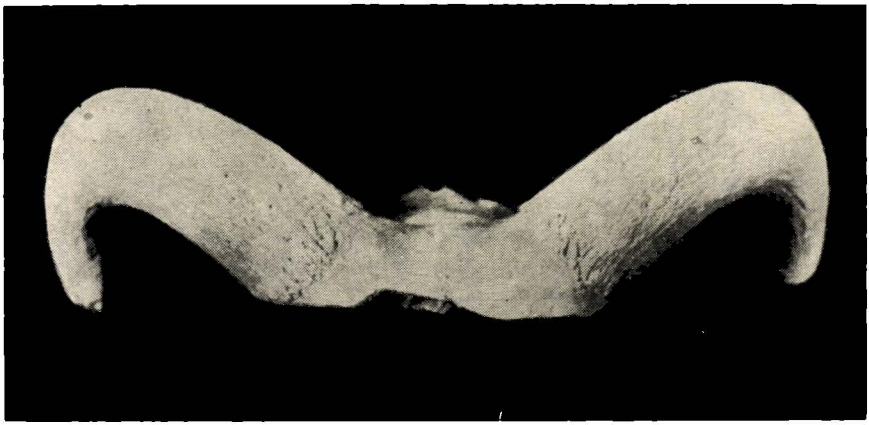

Fig. 1. — Histria „zona sacră" : *Ovis aries*, ♂, frontal cu coarne.

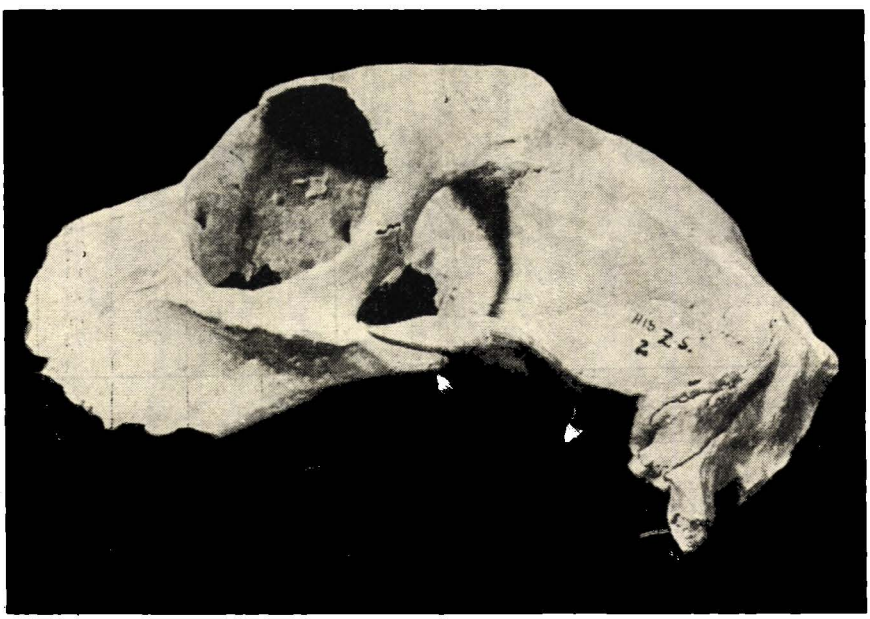

Fig. 2. Histria „zona sacră" : *Ovis aries* (♂ ?), fragment craniu.

(craniile I și III (fig. 3 a, b), poate și II), cu nazale drepte, în prelungirea frunții ; pe două din ele (II și III) există un jgheab internazal ; protuberanța occipitală externă îngustă sau moderat de lată ; orbite alungite, slab anteriorizate ; b) cranii cu frontal bombat atît în sens longitudinal, cît și în sens transversal ; nazale arcuite (convexe) pe tot traseul lor (craniul IV (fig. 4 a, b) și V) fără jgheab internazal ; protuberanța occipitală externă lată,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

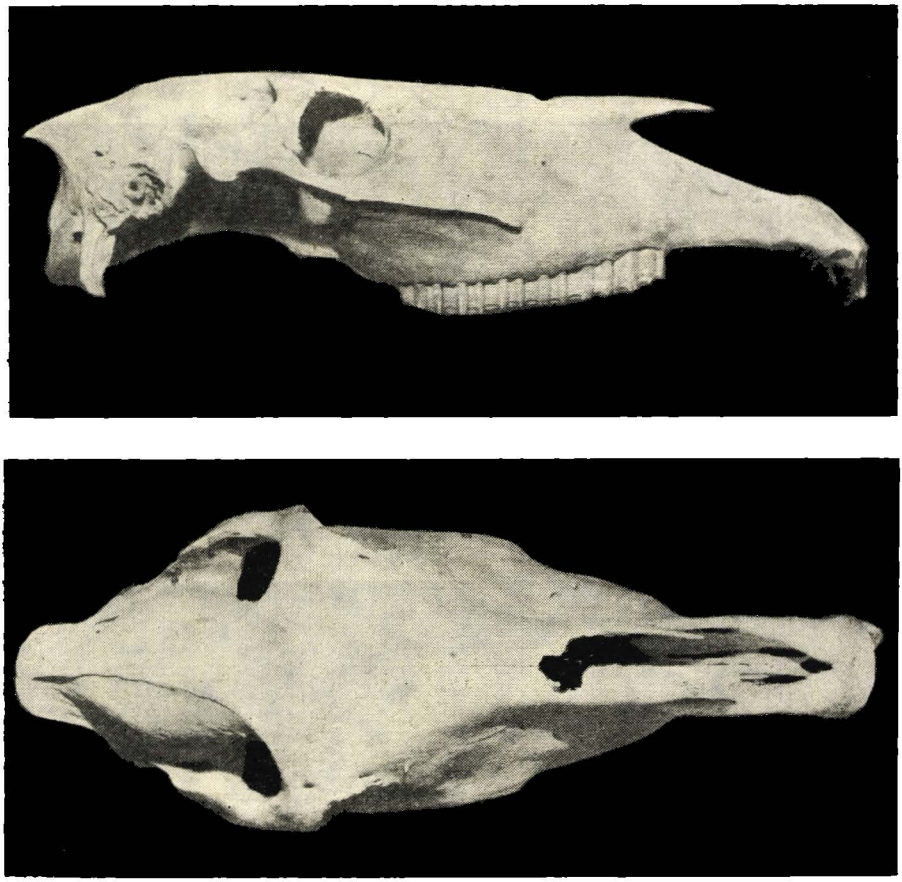

Fig. 3. — Histria sector „Templu" : *Equus caballus*, craniu III a) lateral ; b) dorsal.

Cele două tipuri au însă și trăsături comune ; dintre cele mai pregnante citãm: reliefarea crestelor faciale, dar nu prin invaginarea zonelor adiacente ale maxilei, care sînt plane ; o bună detașare a nazalelor prin adîncirea osului pe linia nazomaxilară, îndeosebi în regiunea orificiului infraorbitar etc. Din punct de vedere dimensional nu se disting deosebiri între cele două tipuri. Ambele ne indică animale foarte mari, dar bine proporționate, zvelte. Cele trei humerusuri întregi (lung. caput-condil = 297 ; 300 ; 289 mm ; lat. min. diaf. = 41 ; 41 ; 37 mm), trei radiusuri (lungime max. = 361 ; 356,5 ; 351 mm ; lat. min. diaf. = 40 ; 42 ; 39 mm) și un metacarp (lung. max. = = 241 mm ; lat. min. diaf. = 36 mm) sînt o dovadă în acest sens. Înălțimea la greabăn a animalelor era de 1 466—1 510 mm ($\bar{x}$ = 1494 ; n = 3). O asemenea înălțime se întîlnește numai în epoca romană, mai precis, ea corespunde cailor de elită ai cavaleriei romane.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

IV. *Histria, sector „Basilică"* (conducătorul săpăturilor : N. Hamparţumian). Oasele de animale au fost găsite ca ofrande în mormintele necropolei din sec. III—VII e. n.

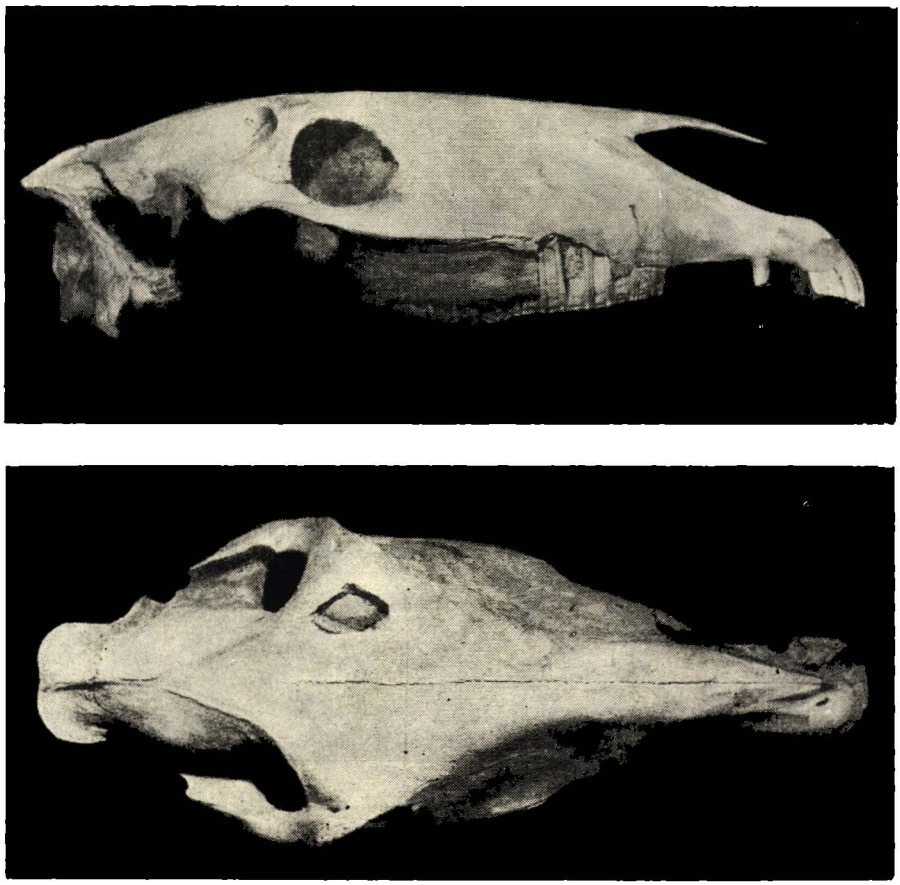

Fig. 4. — Histria sector „Templu" : *Equus caballus*, craniu IV a) lateral ; b) dorsal.

M. 2 : *Bos taurus*, calcaneu de adult tînăr ; M. 3. *Bos taurus* : mandibulă de adult tînăr şi *Ovis aries* : craniu, matur ; M. 7 *Bos taurus* : mandibulă matur şi *Canis familiaris* : craniu, matur ; M. 8 *Bos taurus* : radius 2 carpiene, fr. tibie, astragal, metatars = un individ adult-tînăr şi *Ovis aries* : fr. craniu ; M. 9 *Bos taurus* : fr. scapulă şi *Ovis aries* : fr. craniu, scapulă, humerus, radius = un individ ; M. 11 *Bos taurus* : fr. femur, tibie, vertebră lombară = un individ ; *Capra hircus* : corn ; Ovicaprinae : tibie ; M. 12 *Bos taurus* : mandibulă, astragal, falanga I, vertebră dorsală = un individ ; M. 13 *Bos taurus* : mandibulă, fr. tibie, metacarp, falanga I, sacrum, coastă = un individ ; M. 14 *Bos taurus* : mandibulă, fr. tibie, metatars, falanga II, 2 fr. coaste = un adult tînăr ; Capra ? : mandibulă 9—12 luni ; *Ovis aries* : metatars ; *Sus scrofa dom.* : fr. mandibulă ; *Canis familiaris* : cubitus, tibie ; M. 16 *Bos taurus* :

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

fr. scapulă şi Ovicaprinae: tibie, mandibulă = circa 9 luni; M. 18 *Bos taurus*: fr. maxil. sup., 2 mandibule, fr. scapulă, fr. pelvis, coastă: min 3 indivizi (1 matur, 1 adult tînăr, 1 de 2—2/2 ani); *Ovis aries*: metacarp; M. 20 *Bos taurus*: mandibulă, humerus; M. 21 *Bos taurus*: fr. craniu, scapulă, 2 fr. pelvis, fr. tibie, metatars = 2 indivizi adulţi; M. 22 *Bos taurus*: mandibulă, fr. tibie, calcaneu şi *Sus scrofa dom.*: humerus; M. 28 *Equus caballus*: metacarp; M. 32 *Bos taurus*: radius sub-adult şi *Equus caballus*: fr. metatars (?); M. 34 *Bos taurus*: humerus, metacarp şi Ovicaprinae: fr. mandibulă; M. 37 *Bos taurus*: fr. maxilar sup., humerus, vertebră cervicală, 3 vertebre dorsale, 4 lombare, 1 sacrală, coastă = un invidid adult; M. 38 *Bos taurus*: mandibulă, metacarp; M. 51 *Bos taurus*: cubitus, metacarp; M. 52 *Bos taurus*: fr. scapulă; M. 56 *Bos taurus*: mandibulă; M. 69 *Bos taurus*: fr. scapulă, fr. maxilar sup. şi *Capra* (?): radius; M. 71 *Bos taurus*: metatars; M. 72 *Sus scrofa dom.*: fr. maxilar superior.

Tabelul nr. 2

HISTRIA „Basilică": Bos Taurus

Mandibula	M. 3	M. 4	M. 7	M. 12	M. 22	M. 38*	M. 13
$P_2 - M_3$	145	140	129	136	141	—	123
$P_2 - P_4$	53	48	47	52	50	—	42
$M_1 - M_3$	90	89	80	83	91	86	80
Lungime M_3	39	38	38	38	41	37	37
Înălţime după M_3	80	75	74	74	69,5	—	73,5
„ înainte M_1	62	58	54	56,5	—	—	55

Radius	M. 8	M. 18	M. 35
Lungime max.	316	335	346
Lat. prox.	92	94	96,5
Lat. artic. prox.	85	84,5	86
Lat. min. diaf.	45	47	(49)
Lat. dist.	82	85	89
Lat. artic. dist.	76	79	80

Metacarp	M. 34	M. 38	M. 51	Metatars	M. 8	M. 14	M. 71
Sex	♀?	♂	♀	Sex	♀	?	♀?
Lungime maximă	204	221	216	Lungime maximă	(225)	235	228
Lat. prox.	62	69	54	Lat. prox.	—	46,5	49
Lat. min. diaf.	33,5	42	31	Lat. min. diaf.	27	25	26
Lat. dist.	62	73,5	55	Lat. dist.	55	52	54
$I \frac{2 \cdot 100}{1}$	—	31,2	25,0	$I \frac{2 \cdot 100}{1}$	—	19,7	21,5
$I \frac{3 \cdot 100}{1}$	—	19,0	14,3	$I \frac{3 \cdot 100}{1}$	12,0	10,6	11,4

* Lipsă alveola P_1

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Din cele 107 oase găsite în 27 de morminte, 81 sînt de bovide, în general adulte. De altfel, cu excepţia a două morminte (M. 28 şi M. 72), resturile de bou sînt totdeauna prezente, fie ca ofrandă unică, fie însoţite de un alt animal domestic, de regulă oaia. Din punct de vedere biometric, atît după mandibule, cît şi după canoane, bovidele din cimitirul Histria „Basilică" se dovedesc a fi fost animale robuste (tabelele nr. 2, 3). Talia

Tabelul nr. 3

Ovis — Capra

Corn	Histria „zona sacră"		Histria Bazilică M. 17	Humerus	Histria „zona sacră"	Histria Bazilică M. 9
Gen	C	C	C	Gen	(C?)	0
Lungime max.	170	95	205	Lung. : caputtrochlee	—	138
Circumf. bazei	89	81	100	Lat. prox.	—	42
Diam. ant. post.	35	31	37	Lat. min. diaf.	—	16
„ transvers	23	21	27	Lat. distal	35	33

Radius	His. „zona scară"	Histria Bazilică M. 9		Metacarp	Histria „Bazilică" M. 18
Gen	(C ?)	(0)	(C ?)	Gen	0
Lungime	—	167	—	Lungime	130
Lat. prox.	35	35,5	34	Lat. prox.	24
Lat. artic. prox.	33,5	31	31	Lat. min. diaf.	13,5
Lat. min. diaf.	(18)	18	—	Lat. distal	26
Lat. distal	—	34	—	$I \frac{3 \cdot 100}{1}$	10,3
Lat. artic. dist.	—	29	—		

femelelor varia între 1,26 m (fig. 5 c) şi 1,36 m (fig. 6 a) iar a masculilor (sau castraţilor?) putea atinge 1,48 m (fig. 6 c). Aceasta ne îndeamnă să presupunem că este vorba de o rasă de animale locală, ameliorată în timpul stăpînirii romane (fenomen îndeobşte binecunoscut în special în Europa centrală) şi păstrată ca atare şi în primele secole după retragerea romanilor.

Resturile de *Ovis* sînt prezente în şase morminte. Craniul din M. 4 provine de la o femelă adultă de rasă acornută (fig. 7). Oasele lungi întregi sînt insuficiente numeric pentru a înlesni compararea între talia ovicaprinelor din acest sector al cetăţii şi a celor din „zona sacră".

Unicul os de cal, metacarpianul din M. 28, prezintă o puternică osteită distală, fapt care a putut influenţa înălţimea mică a animalului căruia i-a aparţinut (1,28 m).

În ceea ce priveşte craniul de *Canis familiaris* din M. 7 şi oasele lungi din M. 14, ele corespund unor animale de talia cîinelui ciobănesc.

★

Din cele expuse rezultă că materialul cel mai complet este cel de *Equus caballus*. Cu toată lipsa craniilor în sectorul tumular este sigur că descoperirile de aici corespund unei rase cu totul diferite de aceea din fîn-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

tîna Histria „T" : animale înalte și gracile în Hallstatt ; animale svelte, dar și mult mai înalte în epoca romană. Căreia dintre cele două rase diferențiate craniologic le corespund cele cîteva oase toracice din fîntîna sectorului templu nu se poate preciza ; dar după dimensiunile similare ale cra-

Fig. 5. — Histria „Basilică" : *Bos taurus*, metatarsiene : a) din M. 71 ; b) din M. 14 ; c) din M. 8.

niilor este de presupus că înălțimea celor două rase era asemănătoare. Deocamdată, cercetările de la Histria „Basilică" a scos la iveală un material cu totul insuficient unor comparații.

Osemintele de bovide din epoca „clasică", deși foarte fragmentare, denotă totuși animale mult mai mici decît în perioada migrațiilor. După cum s-a mai amintit însă, cele din urmă sînt reminiscențe ale raselor ameliorate din epoca romană.

În timp ce în necropola tumulară hallstattiană ofranda constă din sacrificarea echipajului defunctului și (sau) al suitei sale, în cimitirul plan din perioada migrațiilor ofranda este formată din resturi de la ospețele fune-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 6. — Histria „Basilică" : *Bos taurus*, metacarpiene : a) din M. 51 ; b) din M. 34 ; c) din M. 38.

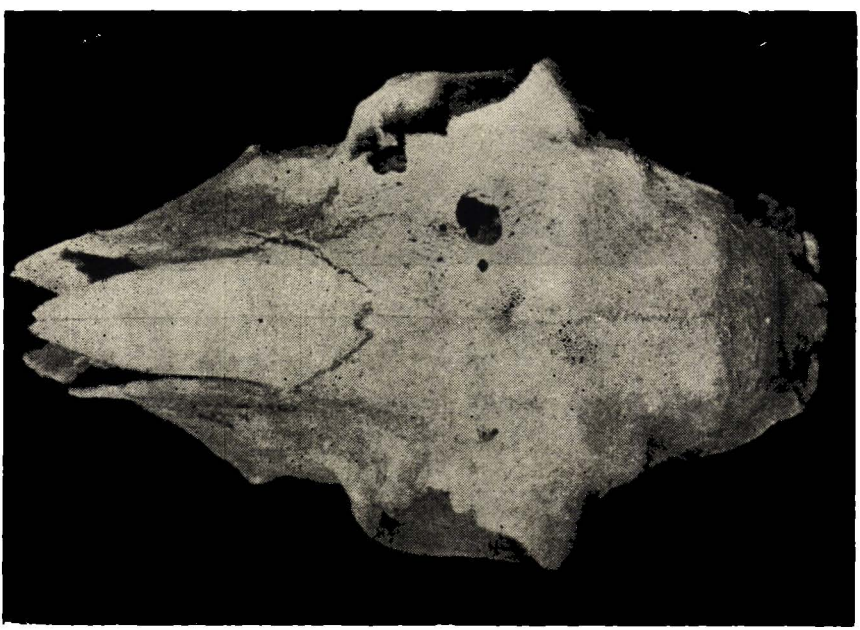

Fig. 7. — Histria „Basilică" : *Ovis aries*, craniu din M. 4.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

rare. Analiza ofrandelor animale din alte necropole mai mult sau mai puțin contemporane cu cea de la Histria „Basilică" (Tîrgșor, Spanțov) ne îndeamnă să credem că tipul ofrandei (speciile) reflectă nu atît credințele religioase, ci în primul rînd preocupările economice ale populației care le-au folosit. Încercarea de a lega tipul ofrandei (specie unică sau specii asociate, oase întregi sau fragmentare, schelete complete sau parțiale etc.) de sexul sau vîrsta celui pentru care fusese depusă nu au dat rezultate concludente. Se poate afirma însă datorită preponderenței cantitative a oaselor de bovide folosite ca ofrandă, că în cimitirul plan din cetatea Histriei se îngropa o populație sedentară sau cel mult seminomadă, dar care întreținea strînse legături economice cu populația locală, stabilă. Resturile de ovine și ecvide, caracteristice populațiilor migratoare, în afară de faptul că nu sînt prea numeroase, nu se depuneau aproape niciodată singure.

Astfel, pe lîngă unele fapte (suprinderea cîtorva rase diferite de-a lungul timpurilor la Histria) intrăm aproape pe nesimțite și în domeniul ipotezelor, analiza faunei înmulțind numărul unghiurilor din care se abordează descifrarea vremilor apuse.

BIBLIOGRAFIE

1. Alexandrescu P. și Eftimie V., *Tombes thraces d'époque archaïque dans la nécropole tumulaire d'Histria*, Dacia, 1953, *3*, 143—164.
2. Amschler W., *Ur und frühgeschichtliche Haustierfunde aus Österreich*, Arch. Austr., 1949, *3*, 30—52.
3. Boessneck J., *Ein Beitrag zur Errechnung der Widerristhöhe nach Metapodienmassen bei Rindern*, Z. f. Tierz. u. Züchtungsbiol, 1956, **68**, *1*, 75—90.
4. Boessneck J., *Zur Entwicklung vor- und frühgeschichtlicher Haus- und Wildtiere Bayerns*, Studien an vor u. frühgeschichtlichen Tierresten Bayerns, 1958, *2*.
5. Hescheler K. și Kuhn E., *Die Tierwelt der prähistorischen Siedlungen der Schweitz*, în Tschumi, O. *Urgeschichte der Schweitz*, 1949, **1**.
6. Talkin V. I., *Domașnie i dikie jivotnie Severnovo Pricernomoria v epohu rannevo jeleza*, MIA, 1960, **53**.

Centrul de cercetări antropologice
București

Primit în redacție la 1 august 1965

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CÎTEVA CORELAȚII ÎNTRE ASPECTELE MORFOPATOLOGICE ALE REGIUNII DENTOMAXILARE ȘI CONDIȚIILE DE VIAȚĂ SOCIAL-ECONOMICE LA POPULAȚIILE VECHI DE PE TERITORIUL ROMÂNIEI *

DE

P. FIRU, DARDU NICOLĂESCU-PLOPȘOR și ADINA NEGREA

În cadrul concepției includerii patologiei în studiile antropologice, introdusă în țara noastră de școala Fr. I. Rainer — Șt.-M. Milcu, și care permite să se ajungă la o cunoaștere complexă istorică-biologică a populațiilor, s-au analizat cîteva corelații dintre aspectele morfopatologice dentomaxilare și condițiile de viață social-economică, în special modul de alimentație legat de obiceiurile populațiilor vechi, pe un număr de 976 de cranii și 18 842 de dinți, datînd din paleoliticul superior și pînă în feudalismul tîrziu. S-au analizat caria dentară, uzura dentară, parodontopatiile, granuloamele, chisturile radiculare și tumorile.

Studiul aspectelor de morfopatologie dentomaxilară ale scheletelor umane aparținînd populațiilor vechi, strîns legate de modul de viață și condițiile economice-sociale, a constituit în ultima vreme preocuparea mai multor autori din țară și străinătate.

J. Kozubkievitz (28), P. Boev (9), Z. Rainer (45), H. Brabant (10) au publicat studii făcute asupra diferitelor colecții paleoantropologice. În țară, O. Necrasov, E. Floru, Dr. Russu, au făcut studii antropologice asupra materialului preistoric găsit la noi.

În cadrul concepției includerii patologiei în studiile antropologice, introdusă de școala Rainer-Milcu, am studiat aspectele morfopatologice dentomaxilare a unei colecții de aproape 1 500 de schelete aparținînd populațiilor vechi de pe teritoriul țării noastre (colecția Centrului de cercetări antropologice al Academiei Republicii Socialiste România).

* Lucrare comunicată în sesiunea științifică de antropologie, București, 20—23 iunie 1962.

ST. CERC. ANTROPOL., 1965, T. 2, NR. 2, P. 191—203

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Obiectivul principal al comunicării este analiza cîtorva corelaţii între aceste aspecte morfopatologice şi condiţiile de viaţă social-economică, în special modul de alimentaţie legat de obiceiurile populaţiilor vechi. Pentru aceasta, am studiat pe baza unei fişe stomatologice cu punct de vedere antropologic, următoarele piese : 445 cranii cu 9 024 de dinţi ; alte 526 de cranii cu 9 818 dinţi, le-am studiat pe baza unei fişe reduse, întrucît starea lor nu a permis un studiu complet.

Materialul studiat aparţine perioadei cuprinse între paleoliticul superior şi epoca feudală tîrzie (sec. XVII—XVIII), (tabelul nr. 1). Scurte caracterizări privind modul de viaţă, tipul de alimentaţie şi condiţiile social-

Tabelul nr. 1

Repartizarea materialului scheletic în raport cu epocile istorice

Nr. crt.	Denumirea epocii	Perioada de durată
1	paleoliticul superior	20 000 î.e.n.
2	neolitic	mileniul IV—III î.e.n.
3	eneolitic	mileniul III—II î.e.n.
4	bronzului	mileniul II — 750 î.e.n.
5	fierului	750 î.e.n.—150 î.e.n.
6	migraţiei popoarelor (prefeudalism)	sec. II—IX e.n.
7	feudalismul timpuriu	sec. X—XIII e.n.
8	feudalismul dezvoltat şi tîrziu	sec. XIV—XIX e.n.

economice sînt coroborate cu aspectele morfopatologice ale aparatului dentomaxilar.

Starea de conservare a materialului a fost în general bună.

În cadrul acestei cercetări am studiat următoarele elemente : caria dentară (indicele de frecvenţă şi intensitate-maladie), uzura dentară, incidenţa parodontopatiilor şi alte aspecte patologice.

Caria dentară. Această maladie dentară, care astăzi cuprinde peste 98% din populaţia globului, este în strînsă dependenţă cu mediul economic-social. Astăzi este unanim recunoscută influenţa condiţiilor de mediu şi mai ales alimentaţia în etiopatogenia acestei boli (Saller (49), Günther (22), Lezovic (31) etc.). Astfel, ea ne poate da anumite elemente pentru studiul antropologic.

Caria dentară s-a descris la australopitecine, pitecantropi, omul din Rhodezia, neandertalienii de la muntele Carmel şi Crapina (Clement (13), Boev (9)). După cum spune Vallois (51), caria dentară apare în

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

paleolitic și este deja răspîndită în mezolitic (oamenii D'Afalou din Alger — frecvența cariei 3,8% — Boulle și colab. (11)).

Cercetări mai ample pe material mai bogat sînt făcute pe seriile din neolitic (Boev (9), Boerlich (12)). Din cercetările acestor autori reiese clar că frecvența cariei a crescut continuu din neolitic pînă în prezent, paralel cu schimbarea condițiilor de viață ale populațiilor din diferite epoci istorice.

Cercetarea materialului scheletic de la noi confirmă datele din literatură. De la 18% în eneolitic, indicele de frecvență al cariei crește continuu (tabelul nr. 2). În epoca bronzului prezintă o ascensiune deosebită (29%). Aceasta se poate corela cu schimbările condițiilor de viață și cu modul de alimentație a oamenilor, legat de folosirea pe scară largă a instrumentelor în agricultură. O creștere mai accentuată se observă în perioada de trecere de la epoca fierului la perioada migrației popoarelor (de la 28% la 60%). Această creștere este probabil datorită dezvoltării mari a agriculturii și a atelierelor de morărit, consecință a vieții sedentare, care se reflectă în alimentație printr-un aport crescut de cereale măcinate (fig. 1).

Deși popoarele migratoare au un indice de frecvență scăzut prin asimilarea condițiilor locale de viață și alimentație, ajung să facă și ele carii. Astfel, în aproape 7—8 secole, boala carioasă deși necontagioasă prin anumiți germeni, devine cu adevărat molipsitoare sub raport metabolic prin schimbarea felului de viață și alimentație a populațiilor migratoare în procesul de conviețuire cu populația autohtonă.

Autorul german Boerlich (12) prezintă o curbă a frecvenței cariei, care aproape se suprapune celei expuse de noi, iar dublarea acestui indice se produce în aceeași epocă (de la 14,8% la 35%). Aceasta arată condiții asemănătoare în acea epocă la cele 2 populații din țara noastră și din Germania.

Indicele de frecvență crește apoi lent, în continuare, ca să prezinte o nouă ascensiune bruscă în perioada feudalismului tîrziu cînd ajunge în unele localități peste 80% (Radu-Vodă); această creștere este datorită probabil unei schimbări esențiale în modul de viață și alimentație a populației. Viața sedentară, alimentația mai rafinată, datorită posibilităților mai largi de preparare a alimentelor, pot fi considerate cauzele principale ale frecvenței cariei pe o scară atît de întinsă cu valori apropiate de cele întîlnite azi.

Indicele de intensitate-maladie ne arată numărul de dinți cariați la fiecare subiect cu carii, el exprimînd gravitatea bolii carioase (tabelul nr. 2). În materialul scheletic observat, acest indice merge în linie ascendentă paralel cu indicele de frecvență, crescînd de la 1,3% în neolitic la 14,8% în feudalismul tîrziu (fig. 2). Se observă aceeași ascensiune bruscă în epoca bronzului, migrației popoarelor și feudalismului tîrziu. Deci nu numai numărul de indivizi cu carii crește, ci și numărul de dinți cariați la un singur individ, arătînd în același timp o evoluție mai rapidă a acestei boli.

Este remarcant că în neolitic și eneolitic sînt puține carii cu cîte un singur dinte bolnav, pe cînd în feudalism fiecare craniu are majoritatea dinților bolnavi cu carii de diverse tipuri, grade și complicații.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

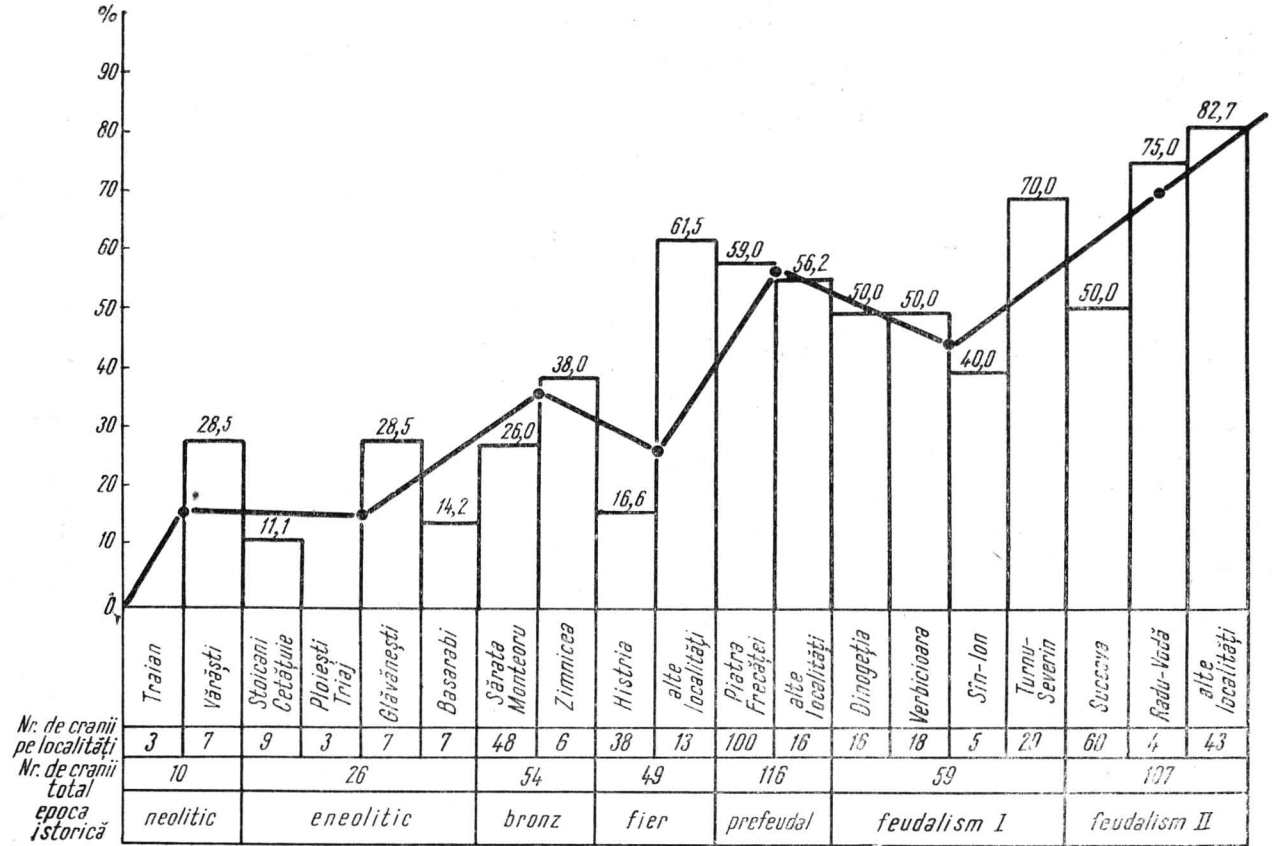

Fig. 1. — Graficul indicelui de frecvenţă a cariei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Indicele de frecvenţă, indicele de intensitate-maladie şi indicele de intensitate pe cap de om

Epoca	Localitatea	Nr. de cranii	Nr. crt. carii	Nr. dinţi cercet.	Nr. dinţi carii	Ind. de frecv.	Ind. de inten. malad.	Indice intensitate pe cap de om
Neolitic	Traian	5		118				
	Vărăşti	23	8	480	9	34,7	1,8	0,3
	alte localităţi	7	1	126	1	14,2	0,7	0,14
	TOTAL	35	9	740	10	25,6	1,3	0,2
Eneolitic	Stoicani-Cetăţuie	15	2	272	2	13,3	0,7	0,1
	Ploieşti-triaj	8	3	158	7	37,6	4,4	0,8
	Glăvăneşti	16	3	363	3	18,7	0,8	0,1
	Basarabi	13	3	267	13	23,0	4,8	1
	Valea Lupului	6	2	110	2	33,3	1,8	0,3
	TOTAL	58	13	1 270	27	22,4	1,3	0,4
Bronz	Sărata-Monteoru	128	27	2 427	69	21,0	2,4	0,2
	Zimnicea	15	5	265	17	33,3	6,4	1,1
	TOTAL	143	32	2 692	86	22,2	3,2	0,6
Fier	Histria	70	11	14,37	37	15,71	2,5	0,5
	Pisc-Crăsani	7	3	98	4	42,8	4,0	0,5
	alte localităţi	36	15	606	38	30,5	6,2	1,05
	TOTAL	113	29	2 141	79	25,6	3,59	0,69
Prefeudalism	Piatra Frecăţei	184	95	3 559	403	51,4	11,3	2,3
	alte localităţi	18	10	460	40	55,5	8,69	2,2
	TOTAL	202	105	4 019	443	51,9	11,02	2,1
Feudalism I	Dinogeţia	51	26	863	54	50,9	6,2	1,05
	Verbicioara	58	24	10,26	79	41,3	7,79	1,3
	Pecs + Sîntion	15	5	236	29	33,3	12,2	1,9
	Turnu-Severin	50	32	991	134	64,0	13,5	2,6
	TOTAL	174	87	3 116	296	50,0	9,4	1,7
Feudalism II	Suceava	109	34	2 070	112	31,1	5,3	1,02
	Radu-Vodă	26	16	509	56	61,5	11,0	7,1
	alte localităţi	90	71	1 416	434	78,8	30,8	4,8
	TOTAL	225	121	4 096	602	53,7	14,8	2,6

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

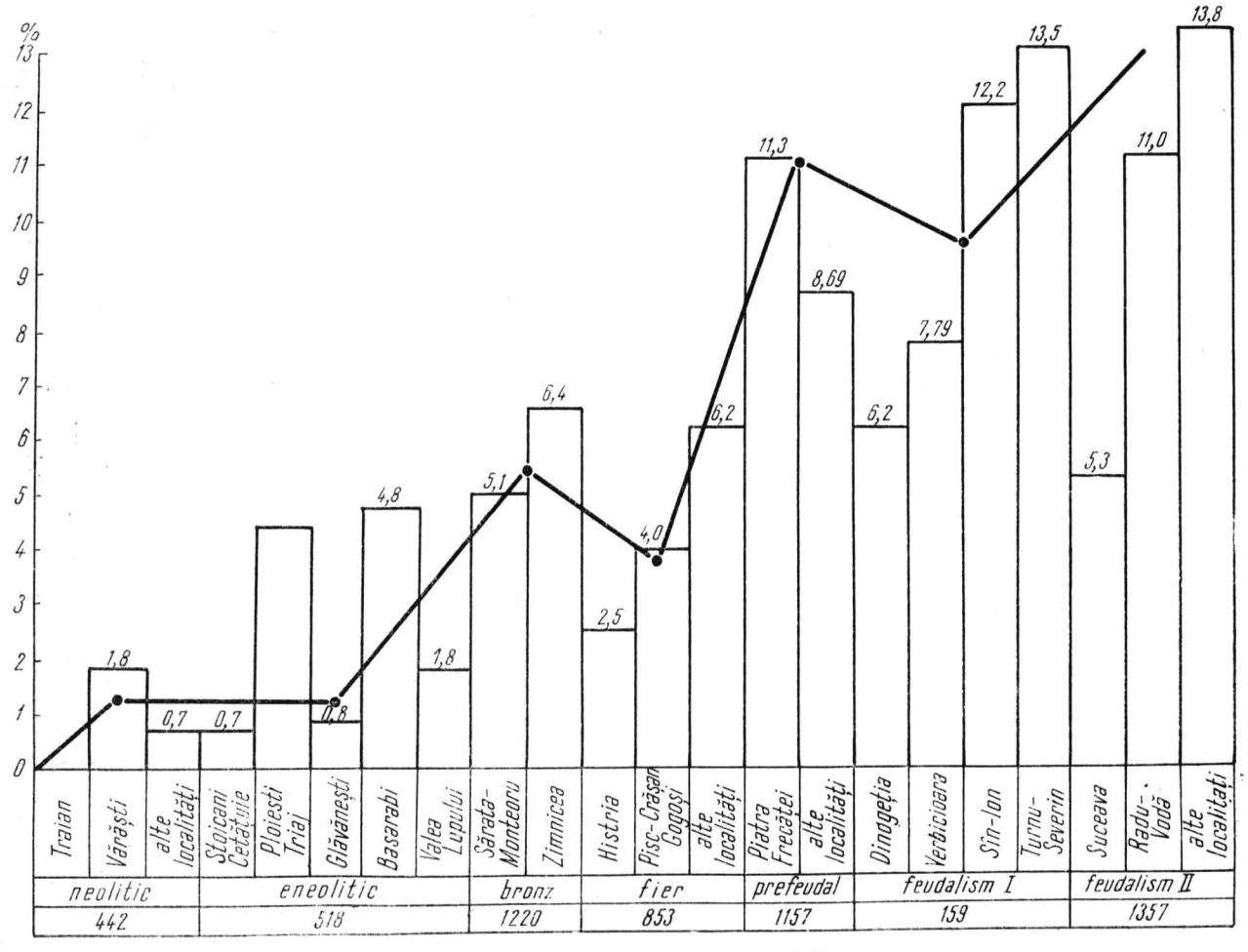

Fig. 2. — Grafice cronologice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.anthropologia.ro

Uzura dentară este un fenomen fiziologic care se produce în raport cu duritatea alimentelor, fără cauze speciale (Greve (20), Vallois (51), Ferrier, Gohman (19). Uzura de grad mare (IV—III) se întîlneşte frecvent pe materialul nostru în speciile vechi (neolitic 60%), datorită alimentaţiei în care abundă cerealele nedecorticate şi fructele crude

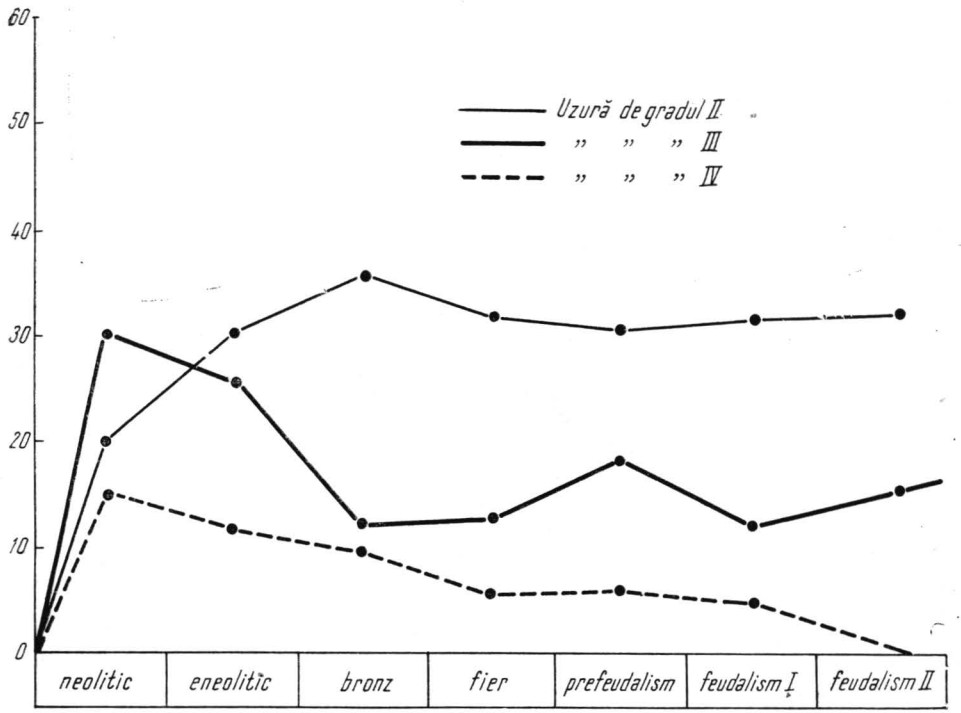

Fig. 3. — Graficul gradului de uzură al dinţilor.

de consistenţă mare necesitînd o masticaţie viguroasă. Ea scade mereu de-a lungul epocilor, ca în feudalism să atingă abia 5% (fig. 3, tabelul nr. 3). Uzura mică (fig. 1, 2 şi 3) urmează o curbă inversă cu valori mici în neolitic şi mari în feudalismul tîrziu, datorită schimbării felului de alimentaţie. Uzura în perioadele vechi este uniformă pe grupul frontal şi lateral (datorită ocluziei cap la cap caracteristică pentru această perioadă). Începînd din epoca bronzului, grupul lateral este mai abrazat (datorită supraocluziei caracteristică şi omului de azi). Mai remarcăm raportul invers între frecvenţa cariei şi uzura dentară.

Incidenţa parodontopatiilor. Pe materialul scheletic studiat am observat 2 tipuri de manifestări ale parodontopatiei (tabelul nr. 4): 1) o manifestare a parodontopatiei este dată printr-o resorbţie osoasă egală şi uniformă de maximum 2,5 mm, însoţită sau nu de tartru pe toată arcada dentară. Aceasta se poate interpreta ca o atrofie legată de înaintarea în

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3

Gradul de uzură al dinților

EPOCA	Localitatea	Grad de uzură									
		0		I		II		III		IV	
		front.	lat.	front.	lat.	front.	lat.	front.	lat.	front.	lat.
Neolit	Traian			66,6	66,6					33,3	33,3
	Vărăşti			28,5	28,5	28,5	28,5	42,8	28,5		14,2
	TOTAL			40,0	40,0	20,0	20,0	30,0	30,0	10,0	20,0
Eneolitic	Stoicani	22,2	22,2	22,2	33,3	22,2	11,1	22,2	22,2	11,1	11,1
	Ploieşti					33,3	66,6	33,3	33,3	33,3	
	Glăvăneşti	14,2	14,2	28,5	28,5	42,8	14,2	14,2	42,8		
	Basarabi					42,8	42,8	42,8	28,5	14,2	28,5
	TOTAL	11,5	11,5	15,3	19,2	34,6	26,9	26,9	30,7	11,5	11,5
Bronz	Sărata-Monteoru	14,5	14,5	27,3	25,0	39,1	37,08	8,34	16,6	10,4	10,4
	Zimnicea	16,6	16,6	16,6	16,6	33,3	33,3	16,6	33,3		16,6
	TOTAL	14,8	14,8	25,9	24,07	37,3	35,1	11,1	16,6	9,25	11,1
Fier	Histria	6,55	5,55	33,3	27,7	27,7	36,1	30,5	27,7	2,7	2,7
	alte localităţi	7,6	7,6	23,07	23,07	38,4	38,4	23,07	7,6	7,6	23,07
	TOTAL	6,12	6,12	30,6	26,5	30,6	36,7	28,5	22,4	4,08	8,16
Prefeudal	Piatra-Frecăţei	12,0	12,0	26,0	28,0	34,0	32,0	20,0	20,0	8,0	8,0
	alte localit.	6,25	6,25	50,0	50,0	31,2	31,2	12,5	12,5		
	TOTAL	11,2	11,2	29,3	32,03	33,6	31,8	18,9	18,9	6,89	6,89
Feud. I	Dinogeţia	12,5	12,5	12,5	12,5	37,5	37,5	25,0	12,5	12,5	25,0
	Verbicioara	11,1	11,1	16,6	16,6	33,3	38,87	27,77	27,77	11,1	5,58
	Pecs + Sintion			20,0	20,0	20,0	40,0	40,0	40,0	20,0	
	Turnu-Severin	15,0	15,0	25,0	50,0	25,0	10,0	25,0	25,0	10,0	
	TOTAL	11,8	11,8	18,6	27,1	30,5	28,8	27,1	23,7	11,8	8,38
Feud. II	alte localităţi	11,6	9,30	27,79	32,5	27,79	20,9	27,79	30,23	4,65	3,69
	Radu Vodă			75,0	4,0			25,0			
	Suceava	13,3	15,0	33,3	36,6	31,6	30,0	16,6	16,6	5,0	1,66
	TOTAL	12,15	12,15	32,7	37,3	28,9	25,2	21,4	21,4	4,69	3,73

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Fenomene legate de parodonțiul dintelui

Epoca	Localitatea	Număr de cranii	Tartru				Resorbție osoasă				Reacție osteofitică			
			++	+	+−	−	Fără	Pînă la 2 mm	2−4	Peste 4 mm	++	+	+−	−
Neolitic	Traian	3				100	100	100						100
	Vărăști	7	28,7	28,7	14,0	28,0	28,5	71,4			14,2	14,8		42,8
	TOTAL	10	20	20	10	50	50	50			10	30		60
Eneolitic	Stoicani-Cetățuie	9		11,1	22,2	66,6	66,6		33,3			11,1		88,8
	Ploiești-triaj	3	33,3			66,6	85,7			14,2				100
	Glăvănești	7		14,2	14,2	71,4	57,1	42,8			14,2			85,7
	Basarabi	7		59,2	28,5	14,2	73,7	15,3	7,69				42,8	57,1
	TOTAL	26	3,84	23,7	19,5	53,8	77,7	11,1	11,1	13,8	3,84	3,84	11,5	80,7
Bronz	Sărata-Monteoru	48	12,5	2,04	25,0	60,4	58,3	18,7	22,9		2,08	12,5	6,25	79,1
	Zimnicea	6		16,6	16,6	66,6	66,6	16,6	16,6				33,3	66,6
	TOTAL	54	11,1	3,70	24,07	61,1	59,2	18,3	22,5		1,85	11,1	9,25	7,77
Fier	Histria	36	11,1	19,4	22,2	47,2	75	8,3	15,8	2,7	2,77	11,1	5,55	80,5
	alte localități	13	23,04	7,69		69,2	61,5	23,07	7,6	7,6	7,69	15,3		76,9
	TOTAL	49	14,2	16,3	16,3	53,4	71,4	12,02	12,2	4,08	4,08	12,2	4,08	79,5
Prefeudalism	Piatra-Frecăței	100	7	16	6	71	56	32	12		3	13	8	76
	alte localități	16	12,5	25	25	37,5	56,2	37,5	6,25			12,5	18,7	68,7
	TOTAL	116	7,75	17,2	8,6	66,3	56,03	32,7	11,2		2,58	12,9	9,4	75
Feudalism I	Dinogeția	16		25	12,5	62,5	62,5	31,2	6,25		6,25	6,25	18,7	68,7
	Verbicioara	18	27,7	22,2	27,5	22,2	44,4	33,3	16,6	5,55	22,2	16,6	22,2	61,1
	Pecs + Sîntion	5	20	40	20	20	40	40	20			40		60
	Turnu-Severin	20	25	25	5	45	45	30	25		5	35	5	55
	TOTAL	59	18,6	25,4	15,2	40,6	49,1	32,2	16,9	1,69	6,77	22,3	10,1	61,0
Feudalism II	Suceava	69	13,3	40	11,6	33	56,6	36,6	6,66			11,6	11,6	76,6
	Radu-Vodă	4	50	25	25		25	25		50	25	25	25	25
	alte localități	43	30,2	37,2	16,2	16,2	51,1	25,5	16,2	6,97	23,2	16,2	13,9	67,4
	TOTAL	107	21,4	38,3	14,01	26,16	53,7	31,7	10,2	4,67	1,86	14,01	13,0	71,2

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

vîrstă a oamenilor. Această resorbție a fost întîlnită mai ales în epoca bronzului, fierului și, în parte, în prefeudalism ; ea poate fi considerată ca un fenomen fiziologic ; 2) o altă manifestare a parodontopatiei este dată printr-o resorbție osoasă intensă (1—6 mm) și prin prezența osteofitelor pe marginea alveolară, care se prezintă fie ca niște îngroșări ale marginii alveolare, fie ca niște ciocuri osoase. Această formă este caracteristică pentru neolitic și feudalismul tîrziu și se poate interpreta ca o dovadă a unei parodontopatii inflamatorii.

Frecvența mare a acestui fenomen patologic în neolitic se poate explica prin faptul că la populațiile din acea epocă se reduce prima oară bosa vestibulară a molarilor, caracteristică omului fosil. Prin dispariția ei parodonțiul vine în contact direct cu alimentele și trece printr-o perioadă de reacție violentă care se manifestă prin fenomene inflamatorii. Cu timpul se produce adaptarea la noile condiții, astfel că în epoca istorică următoare se produce din nou un echilibru în cavitatea bucală.

În feudalism același fenomen se explică prin scăderea rezistenței generale a organismului și mai ales a parodonțiului marginal, datorită preparării rafinate a alimentelor de consistență moale, care solicită mult mai puțin întregul aparat de susținere a dintelui în alveolă.

Alte aspecte patologice întîlnite au fost : granuloame dentare, chiste de maxilar și tumori.

Granulomul dentar este o complicație a unei carii grave care se prezintă prin existența unei cavități osoase în jurul apexului dintelui de mărime diferită (vîrf de ac — bob de piper) în raport cu evoluția lui. Pe materialul studiat granuloamele dentare apar o dată cu agravarea bolii carioase în perioada bronzului, ajungînd la o frecvență de 0,8%. Din această epocă frecvența lor crește continuu parale[1] cu frecvența și intensitatea cariei, ca în feudalism să ajungă la 45,6%. Frecvența este mai mare la maxilarul superior.

Chisturile radiculare apar ca niște cavități mari în os, cu pereții regulați în jurul apexului dentar. Aceste chisturi au fost întîlnite numai la maxilarul superior. Ele apar în epoca bronzului (1,9%) și frecvența lor crește mereu ca în feudalism să ajungă la 10%. În ultima epocă chistele ajung la dimensiuni mari, comunicînd uneori cu sinusul sau deformînd bolta palatină. Aceasta arată că evoluția cariei dentare începe să devină o problemă socială.

Tumorile apar sub forma unor osteoame sau sub forma unor neoformații osoase. Osteoame unice s-au observat în 4 cazuri (2 la maxilarul superior pe fața vestibulară, descrise la Piatra Frecăței și Dinogeția, 2 la mandibulă localizate în dreptul găurii mentoniere — Ceahlău) și pe marginea bazilară (la palatul Cnejilor). Într-un singur caz s-au observat osteoame multiple, maxilare, mandibulare asociate cu parietale, occipitale și s-au interpretat ca fiind datorite unui sindrom osteogenetic (la Dinogeția). Într-un singur caz, la Turnu-Severin, — feudalism timpuriu —, s-au întîlnit urmele unei tumori maligne la nivelul semimandibulei drepte la nivelul gonionului (probabil un mielom multiplu).

★

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Între aspectele morfologice ale aparatului dentomaxilar și condițiile de viață social-economice este o strînsă legătură. Creșterea frecvenței diferitelor aspecte morfopatologice din cavitatea bucală urmează o curbă paralelă cu evoluția condițiilor de mediu social-economic și fizic; indicii de frecvență a cariei, intensitate, inflamația parodonțiului, cresc o dată cu trecerea oamenilor la viața sedentară și folosirea pe scară întinsă a făinoaselor în special. Creșterea bruscă a indicilor de carie și parodontoză în epoca bronzului, în epoca migrației popoarelor și în feudalismul tîrziu arată modificări esențiale în modul de viață, în obiceiurile populațiilor, toate acestea reflectîndu-se în modul de alimentație și în modul de preparare al alimentelor. Aspectele de patologie dentomaxilară capătă astfel interes pentru caracterizarea populațiilor vechi.

O dată cu creșterea frecvenței bolii carioase cresc și complicațiile cariei dentare: granuloame, chisturi dentare, care apar în epoca bronzului și ajung la procente maxime în feudalismul tîrziu.

Condițiile economice-sociale și felul de alimentație influențează și aparatul de susținere a dintelui în alveolă (parodonțiul). Pe măsură ce modul de preparare al alimentelor este mai rafinat, consistența lor fiind scăzută, parodonțiul nu mai primește impulsurile stimulatoare și astfel devine mai susceptibil la acțiunea agenților externi. Aceasta se manifestă prin creșterea treptată a procentului de fenomene de parodontită inflamatorie întîlnite din epoca bronzului pînă în cea feudală.

Gradul de uzură dentară scade și el de-a lungul epocilor pînă azi și poate fi corelat tot cu folosirea predominantă a alimentelor mai rafinate cu consistență mai moale.

Remarcăm încă o dată raportul invers între uzura dentară și frecvența cariei.

BIBLIOGRAFIE

1. Adler P., *Karies und Urbanisation*, Acta med. Budapest, 1954, **5**, *2*, 149–168.
2. Adloff P., *Gebissanomalien und Karies beim vorgeschichtlichen Menschen*, Dtsch. Zahnärz. Wschr., 1937, **40**, *8*, 171.
3. — *Über die ursprüngliche Lebensweise des Menschen*, Dtsch. Zahnärz. Wschr., 1950, **19**, 293.
4. Acker P. et P. Moortgatt, *Étude dentaire dans les stabiliments français d'Océanie*, Actual. odonto-stomat., 1957, **37**, 160.
5. Agapova O. I., *Influența vitaminei B_1 în producerea cariei dentare*, Rev. Stomat. Moscova, 1954, **I**, 17–19.
6. Alkin Thomas, *L'alimentation comme, cause possible des affections dentaires chez les civilisés*, La rev. de Stomat., Sidney, 1935, **37**, 258.
7. Baudouin Marcel, *L'usure des dents paléolitiques*, La rev. de Stomat., 1912, **XIX**, 89.
8. Baudouin Marcel, *De l'usure des dents de première dentition chez les enfants de l'époque de la pierre polie*, La Rev. de Stomat., 1912, **19**, 228.
9. Boev P., *Paleopatologhicini danii za zubno-coliustite zabolevanie po naşite zemli*, Rev. Stamat., Sofia, 1959, **I**, 9–26.
10. Brabant H., *Étude des dents préhistoriques de la station archéologique des Matelles*, La recherche en stomatologie, 1961, *4*.
11. Boulle, Vallois et Aramburg, *Les grottes pléolitiques des Beni-Legoual (Algeria)*, La Rev. de Stomat., 1953, **37**, 667.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

12. Boerlich G., Die Zahnkaries im südlichen Kerngebiet Mitteldeutschlands. Dtsch. Zahnärz. Wschr., 1940, **10**, 147 şi **12**, 185.
13. Clement A. J., *The antiquity of caries*, Brit. Dental Journal, 1958, 104—115, 123.
14. Entin D. A., *Lupta ideologică în stomatologie*, Rev. Stomat. Moscova, 1953, **3**, 5—11.
15. Firu P. şi Epurescu Al., *Studiul odontografic al populaţiei din com. Nucşoara, reg. Hunedoara*, Bucureşti, 1959.
16. Firu P. şi Epurescu Al., *Studiul odontografic al populaţiei din com. Bătrîna, reg. Hunedoara*, Bucureşti, 1959.
17. Forshufrud Sten, *La variation et l'irrégularité dans l'alimentation peuvent-elles provoquer la carie dentaire*, Rev. de Stomat., 1936, **38**, 547.
18. Gaspardy Geza, *A Györbenfeltard Kesö romaikori csontvazletetek paleopathologisi viszgalata*, Antrop. közlemen., Budapesta, 1956, **IV**, *2*, 15.
19. Gohman I. I., *Antropologhiceskie materiali iz plitocinih moghil Zabaicalia*, Sbornic muzeia antrop. u etnografii, 1958, XVIII, 428—443.
20. Greve Karl, *Abkauungserscheinung an Gebissen der Neusteinzeit als Ausdruck der bei der Nahrungsverkleinerung ausgeführten Kieferbewegungen*, Dtsch. Zahnärztl. Wschr., 1936, **39**, *35*, 815.
21. Grimm K., *Statistische Bemerkungen über die Karienfrequenz in den geschichtlichen und vorgeschichtlichen Epochen*, Berlin, 1959.
22. Günther Erich, *Inwieweit ist die Zahnkaries ein Produkt der Zivilisation*. Dtsch. Zahnärz. Wschr., 1935, 44, 1 052.
23. Hattyasy Desze, *Caria dentară o problemă de alimentaţie şi mediu*, Budapesta, 1936.
24. Hilly B., *Zahncaries bei ausgegrabenen menschlichen Funden in Blucina u. Altstadt*, Rev. Ceh. Stomat., Praga, 1956, **2**, 74—89.
25. Hruska A., *Zahnantropologische geografische Beobachtungen in Lappland*, Zahnärtzliche Rundschau, 1934, *52*, 2 163.
26. Kat S. O. M., *O mediţinscii statistiche v stomatologhii*, Rev. Stomat., Moscova, 1954, *5*, 56.
27. Kiernberger A., *Morfologische Untersuchungen am Gebiss und den Zähnen der Bushmann-Hottentotten Gruppe*, L'Antrop., 1957, **61**, *1—2*, 180.
28. Kozubktiewitz J., Litwinienko-Morzunowska, *Karies u. parodontoze bei ausgegrabenen mänschlichen Funden in Brzesc Kijanowska (neolitische u. frümittelalterliche zeit und Lutomiersk* (17—19 *Jahrhundert)*), Post. Stomat., Warşovia, 1957, **3**, 46—56.
29. Le Bourkis, *La carie dentaire chez les indigènes de la circomscription de Jacunde (Kamerun)*, La Rev. de Stomat., 1928, **30** 581.
30. Lehne Richard, *Uber die ursprügliche Lebensweise des Menschen*, Dtsch. Zahnartz. Wschr., 1940, *42*, 685.
31. Lezovic J. şi Langer P., *Der Ernährungsfaktor bei Entstetung der Zahncaries*, Rev. Ceh. Stomat. Praha, 1957, *2*, 45.
32. Martin H., *Considerations sur la denture des races préhistoriques*, La Rev. de Stomat., 1926, **28/304**.
33. Mathis H. şi W. Winckler, *Zahncaries u. Ernährung. Zahnteil. u. innere Medizin*, Ed. III, Leipzig, Johann Ambrosius Bach Verlag, 1956, 28—49.
34. Mellanby M., *Régime alimentaire et dents*, La Rev. de Stomat., 1934, 422.
35. Necrasov O. şi Cristescu M., *Etude anthropologique eneolithique de Dolheştii Mari*, An. St. Univ. Al. I. Cuza — Iaşi, 1959, **V**.
36. Necrasov. O, Floru E. şi D. Nicolaescu-Plopşor, *Contribution à l'étude de la pathologie osseuse des populations neolithiques*, Anal. St. Univ. Al. I. Cuza — Iaşi, 1958, **IV**, *I*.
37. Nikitin S. A., *Osobenosti rozvitiia caiera zubom u laboratornik cris pri dlitelnom primerenii carioznii dictl*, Rev. Stomat. Moscova, 1956, *6*, 3.
38. Novotny I., *Karies u. Ernährung*, Rev. Prakt., Praha, 1954, **2**, *1—2*, S. 31—38.
39. Olano O., *Dieta e caries dental*, Odontol. uraguaya, 1956, **10**, *41*.
40. Orban O., *Alimentations et dents*, La Rev. de Stomat, 1937, **39**, 226.
41. Pales L., *Pathologie comparative des populations de l'A.O.F.I. Les caries dentaires au Fouta Djalon et à la périphèrie du masif montagneux*, L'Anthropologie, 1951, **55**, *1—2*, 133.
42. Philippas G., *Effects and function on healty teeth*; *the evidence of ancient Athanian remains*, J. amer. Dent. Assoc., 1952, **45**, 443—453.
43. Pârvan Vasile, *Dacia, civilizaţii străvechi în regiunea carpato-dunăreană*, Edit. ştiinţifică, Bucureşti, 1957.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

44. Price Weston A., *Etude des rapports entre les deficiences alimentaires et la predisposition à la carie*, La Rev. de Stomat., 1936, **38**, 425.
45. Rainer Zuhrt, *Stomatologischer Untersuch. an Spëtmittelalterlichen Funden von Reckahn*, Deutsch. Zahn. Mund. u. Kieferheilk., 1956, **25**, *1—2*, 1—24.
46. Reider Fauske Sognnaes, *Oral Health surwey of Tristan ka Kunha*, Oslo, 1954.
47. Roller Mihail, *Istoria Românilor*, Edit. de stat, București, 1948, 7—80.
48. Saenz De La Calzada, *Geografia a medica y caries dentaria*, Anal. Espan. de Odonoestmonat, 1956, *15*, 262.
49. Saller K., *Kostitutionstherapie in neues sicht.*, Stuttgart Verlag Fischer, 1959, 95.
50. Stones H., *The effects of diet upon the incidence of dental caries and perodontal diseases in man*, British Dental Journal, Londra, **83**, *1*, 947.
51. Vallois A. V., *La carie dentaire et la chronologie des homme prehistoriques*, L'Anthropol., **46**, 1956, 529.
52. Vallois A. V., *Paléoantropologiceskie materiali iz mezoliticeskih moghienikov v Bretanii*, Kratkie soob. Instituta etnografia, Moscova, 1957, **28**, 98.
53. Vrat B., Miksaskorpova, *Zahncaries u. Ernährungszustand der Jugendlichen in dem Bezirken Sedlcany*, Rakovik u. Prag. in 948—949. Rev. Ces. lek. ces. 1954, *6*, S. 140—144.
54. Ziokievitz T., *Lebens und Sozilbedingung im Verhältnis zur Karies*. Rev. Czas. Stomat. Varșovia, 1957, 10.
55. Zlotnick I. L., *Man muss mit den statistischen Untersuchung-metoden umgeben können*, Rev. Stomat. Moscova, 1956, *2* S. 52—56.

Centrul de cercetări antropologice
București

Primit în redacție la 1 august 1965

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

DATE ANTROPOLOGICE NOI ASUPRA „ȚĂRII DORNELOR"

DE

OLGA NECRASOV, D. BOTEZATU, GIANINA GHIORGHIU, MARIA IACOB, DORU COTUNA și C. FEDOROVICI

Lucrarea prezintă caracteristicile antropologice ale locuitorilor „Țării Dornelor": caractere antropometrice, de morfologie descriptivă, frecvența tipurilor rasiale, capacitatea pulmonară, grupele sanguine din sistemul OAB. O comparație a datelor obținute în 1965 cu cele obținute în 1941, adică o comparație a caracteristicilor a două generații succesive, permite evidențierea cîtorva modificări survenite, cu atît mai interesante cu cît este vorba de comune foarte endogame în epoca nașterii indivizilor din generația a doua.

În 1941, unul dintre noi a executat cercetări antropologice în „Țara Dornelor" (publicate în 1947). Amintim că „Țara Dornelor" ocupă o depresiune intercarpatică situată la o înălțime de 900—1 300 m, nu departe de micul oraș balnear Vatra Dornei. Din punct de vedere administrativ, „Țara Dornelor" face parte din raionul cu același nume, aparținînd regiunii Suceava. Populația sa este compusă din urmașii răzeșilor, țărani liberi, stăpîni ai pămînturilor lor, cărora primii domni ai Moldovei le dăduseră drept răsplată pentru servicii drepturi de proprietate foarte întinse. În 1941, vechiul domeniu al răzeșilor din Dorna era reprezentat prin comuna urbană Vatra Dornei (oraș balnear) și comunele rurale : Dorna (sau Dorna-Arin), Șarul Dornei, Neagra Șarului și Păltiniș.

Cercetările noastre de atunci au cuprins primele 3 comune rurale, ocupîndu-se de anumite caractere biometrice și morfologice, precum și de tipologia populației lor. N-am avut posibilitatea să ne ocupăm atunci nici de particularitățile serologice, biochimice și fiziologice ale acestei populații, nici de creșterea și dezvoltarea copiilor.

În 1965 am revenit nu numai în scop de a face o anchetă antropologică mai completă, dar și pentru a ne da seama dacă noua generație adultă nu prezintă modificări de ordin morfologic în comparație cu generația studiată acum 24 de ani.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Propunîndu-ne această problemă ca unul din scopurile cercetărilor noastre din 1965, am avut în vedere rezultatele obţinute în 1956 de unul dintre noi (Olga Necrasov în colaborare cu S. Pop, T. Enăchescu şi C. Rişcuţia) pentru Nerejul, unul din satele din „Ţara Vrancei", studiat de profesorul F. Rainer în 1927. O comparare a datelor obţinute la Nerejul, la un interval de 30 de ani, a permis punerea în evidenţă a unor modificări de ordinul unei microevoluţii în sensul unei mai puternice dinarizări. Această constatare ne-a părut cu atît mai interesantă, cu cît cercetările de ordin demografic arătau un înalt grad de endogamie. Ni s-a părut interesant să urmărim dacă acelaşi fenomen se repetă şi în alte regiuni studiate la o dată destul de îndepărtată pentru a putea permite să sesizăm eventualele modificări apărute în generaţia adultă actuală în comparaţie cu cea care a precedat-o, fără ca aceste modificări să fie datorite unui aport străin, în urma unei exogamii pronunţate.

„Ţara Dornelor" oferea toate condiţiile pentru un astfel de studiu, dat fiind că puteam obţine serii de indivizi aparţinînd generaţiei imediat următoare celei care fusese studiată acum aproape un sfert de veac şi că comunele prezentau încă în momentul naşterii indivizilor care formează seriile noastre actuale de studiu un foarte pronunţat grad de endogamie. Subliniem că cercetările morfologice, biometrice şi tipologice prezente au fost executate exact după aceeaşi tehnică ca şi în 1941 şi că acum, la fel ca atunci, n-am studiat decît indivizii ai căror părinţi şi bunici erau originari din comunele cercetate. În fine, notăm că pentru studiul de faţă au fost luaţi în considerare numai indivizii în vîrstă de 21 pînă la 45 de ani, adică cei care nu puteau în nici un caz să fi fost studiaţi cu ocazia primelor noastre cercetări (din 1941).

Cele 3 serii noi ale noastre cuprind un total de 411 oameni, repartizaţi în felul următor, după comune : Dorna (Arin) : 101 indivizi, Şarul Dornei (inclusiv Panaci) : 204 indivizi, Neagra Şarului : 106 indivizi.

În lucrarea de faţă ne vom ocupa numai de unele aspecte ale populaţiei adulte. Celelalte rezultate ale noastre vor fi publicate în notele următoare.

1. CARACTERISTICILE ANTROPOLOGICE ALE POPULAŢIEI DIN „ŢARA DORNELOR"

Noua generaţie de adulţi din cele 3 comune studiate în lucrarea de faţă prezintă în linii mari (tabelul nr. 1) aceleaşi caracteristici ca şi cele ale generaţiei precedente (tabelul nr. 2). Este o populaţie a cărei talie medie este ridicată sau aproape ridicată (169 —170 cm), statura celui mai mare număr de indivizi situîndu-se între 165 şi 175 cm.

Capul prezintă un diametru antero-posterior mediu destul de lung (circa 187 mm), diametrul transversal fiind larg (circa 159 mm), ceea ce dă indici cefalici medii de 84 şi 85, indicînd o brahicefalie puternic orientată spre hiperbrahicefalie. Repartiţia după categoriile acestui caracter ne indică frecvenţe aproape egale pentru clasele subbrahicefală, brahicefală, hiperbrahicefală şi ultrabrahicefală care, luate împreună, prezintă aproape 90% din total. Mezocefalii nu oferă decît procentaje variind de la 6 la 8%, categoriile dolicocefale, luate împreună, fiind reprezentate prin

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Principalele caractere și indici ai populației din „Țara Dornelor"

Caractere		Comunele			Seria întreagă	Caractere		Comunele			Seria întreagă
		Dorna-Arin	Șarul Dornei + Panaci	Neagra Șarului				Dorna-Arin	Șarul Dornei + Panaci	Neagra Șarului	
Talia	M	169.45	170.29	169.95	169.99	Zy — Zy	M	143.55	144.54	144.45	144.27
	Em	±0.40	±0.38	±0.38	±0.38		Em	±0.39	±0.41	±0.37	±0.39
	σ	5.87	5.79	5.76	5.80		σ	5.78	6.09	5.01	5.74
	V	3.46	3.37	3.51	3.41		V	4.02	4.21	3.47	3.97
G — Op	M	187.90	187.64	187.68	187.71	Indicele morfol. facial	M	90.99	90.75	88.69	90.32
	Em	±0.38	±0.43	±0.38	±0.40		Em	±0.32	±0.35	±0.29	±0.32
	σ	5.60	6.45	5.79	6.07		σ	5.03	5.36	4.34	5.00
	V	2.98	3.41	3.08	3.23		V	5.53	5.90	4.89	5.55
Eu — Eu	M	159.76	159.53	159.62	159.61	Indicele fronto-jugal	M	79.93	77.81	77.79	78.51
	Em	±0.40	±0.33	±0.35	±0.36		Em	±0.27	±0.19	±0.19	±0.22
	σ	5.95	5.03	5.27	5.32		σ	4.15	4.05	3.02	3.74
	V	3.72	3.14	3.30	3.32		V	5.19	5.20	3.89	4.76
Ft — Ft	M	114.61	112.56	112.23	113.13	N — Sn	M	60.68	61.41	58.79	60.57
	Em	±0.35	±0.22	±0.28	±0.28		Em	±0.28	±0.27	±0.31	±0.28
	σ	5.20	4.67	4.39	4.75		σ	4.16	4.09	4.79	4.28
	V	4.53	4.14	3.91	4.20		V	6.85	6.65	8.14	7.08
Indicele cefalic	M	84.96	85.12	85.22	85.10	Al — Al	M	35.06	34.60	34.37	34.58
	Em	±0.24	±0.24	±0.21	±0.23		Em	±0.16	±0.18	±0.17	±0.17
	σ	3.40	4.18	3.12	3.47		σ	2.49	2.68	2.68	2.63
	V	4.00	4.32	3.16	4.07		V	7.13	7.74	7.80	7.60
Indicele fronto-parietal	M	71.68	70.29	70.11	70.89	Indicele nazal	M	57.88	56.20	56.19	56.69
	Em	±0.22	±0.47	±0.19	±0.29		Em	±0.40	±0.37	±0.46	±0.40
	σ	3.29	3.14	2.99	3.14		σ	5.99	5.58	7.13	6.07
	V	4.58	4.47	4.26	4.42		V	10.34	9.89	12.68	10.70
Z — Gn	M	130.54	131.17	128.20	130.27						
	Em	±0.42	±0.40	±0.43	±0.41						
	σ	6.19	6.40	6.49	6.38						
	V	4.74	4.88	5.06	4.89						

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Diferenţele între mediile obţinute în 1941 şi 1965

Caractere		Dorna-Arin	Şarul Dornei + (Panaci)	Neagra Şarului	Caractere		Dorna-Arin	Şarul Dornei + (Panaci)	Neagra Şarului
Talia	1941	168.75	169.09	168.41	Zy — Zy	1941	144.07	144.55	144.88
	1965	169.45	170.29	169.95		1965	143.55	144.54	144.45
	Dif.	+0.70	+1.20	+1.54		Dif.	−0.52	−0.01	−0.43
	T.S.	1.32	2.22	2.48		T.S.	1.03	0.02	0.89
G — Op	1941	185.93	186.20	186.53	Indicele morfologic facial	1941	89.54	88.81	88.50
	1965	187.90	187.64	187.68		1965	90.99	90.75	88.69
	Dif.	+1.97	+1.44	+1.15		Dif.	+1.45	+1.94	+0.19
	T.S.	3.58	2.48	1.64		T.S.	3.15	3.88	0.38
Eu — Eu	1941	157.38	157.97	158.18	Indicele fronto-jugal	1941	76.60	76.21	76.07
	1965	159.76	159.53	159.62		1965	79.93	77.81	77.79
	Dif.	+2.38	+1.56	+1.44		Dif.	+3.33	+1.60	+1.72
	T.S.	4.57	3.12	2.62		T.S.	1.01	6.15	6.14
Ft — Ft	1941	110.07	110.33	110.39	N — Sn	1941	59.48	59.58	59.35
	1965	114.61	112.56	112.23		1965	60.68	61.41	59.79
	Dif.	+4.54	+2.23	+1.84		Dif.	+1.20	+1.83	+0.44
	T.S.	10.45	6.19	2.04		T.S.	3.24	4.94	0.97
Indicele cefalic	1941	84.66	84.91	84.75	Al — Al	1941	37.17	37.55	37.20
	1965	84.96	85.12	85.22		1965	35.06	34.60	34.37
	Dif.	+0.30	+0.21	+0.47		Dif.	−2.11	−2.95	−2.83
	T.S.	0.94	0.70	1.46		T.S.	8.79	12.29	11.79
Indicele fronto-parietal	1941	70.12	69.57	69.85	Indicele nazal	1941	62.52	63.03	62.96
	1965	71.68	70.29	70.11		1965	57.88	56.20	56.19
	Dif.	+1.56	+0.72	+0.26		Dif.	−4.64	−6.83	−6.77
	T.S.	5.57	1.44	0.81		T.S.	8.38	12.41	9.81
N — Gn	1941	129.92	128.28	128.10					
	1965	130.54	131.17	128.20					
	Dif.	+0.62	+2.89	+0.10					
	T.S.	1.05	5.66	0.16					

procentaje variind între aproximativ 1 şi 4%. Dezvoltarea în înălţime a calotei este medie sau destul de ridicată. Regiunea nucală este în general uşor bombată şi rareori plată. Formele bombate sînt excepţionale.

Dezvoltarea frunţii în lăţime, atît din punct de vedere absolut, cît şi relativ este mijocie, prezentînd totuşi o anumită orientare spre categoriile largi.

Faţa este în medie leptoprosopă (mediile indicelui morfologic facial : 88—90), prezentînd diametre bizigomatice medii largi (143—144 mm)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

și diametre verticale medii mari și chiar foarte mari (128—131 mm). Repartiția după categoriile indicelui morfologic al feței ne arată o puternică concentrare în categoriile leptoprosopă, hiperleptoprosopă și mezoprosopă. Primele două, luate împreună, întrunesc o majoritate mai mult sau mai puțin pronunțată, categoria mezoprosopă venind în rîndul al doilea, cele două categorii euriprosope (euri- și hipereuriprosopă), luate împreună prezentînd o frecvență mult mai mică.

Maxilarul inferior arată o dezvoltare în lățime, în medie destul de moderată. Văzută din profil, mandibula prezintă adeseori o dispoziție puternic înclinată, o regiune simfizară înaltă, o bărbie destul de masivă și mai mult sau mai puțin proeminentă.

Conturul feței este destul de variabil, dar forma cea mai frecventă este forma de oval alungit făcînd trecerea spre un triunghi. Formele pentagonale alungite ocupă locul al doilea. Formele rotunde sînt mai puțin frecvente. Pomeții prezintă de cele mai multe ori o dezvoltare mijlocie.

Nasul, de obicei lung (mediile : 58—60 mm), dar nu și foarte îngust (mediile : 34—35 mm), prezintă indici medii net leptorinieni (56—57). Creasta sa este cel mai adesea dreaptă sau ușor convexă. Nasurile sinuoase sînt mult mai puțin frecvente, nasurile concave foarte rare. Dezvoltarea părții cărnoase a nasului este aproape totdeauna destul de mare. Planșeul nasului este de cele mai multe ori drept sau ușor descendent. Planșeele ascendente (fără ca această direcție să fie combinată cu o formă concavă a crestei) se întîlnesc mai rar.

Fanta palpebrală este de obicei moderată, direcția ei fiind adesea foarte puțin oblică.

Pigmentarea cea mai frecventă este cea care întrunește părul închis cu irisul mijlociu. A doua combinație, care întrunește irisul închis și părul închis, este mai puțin frecventă, combinațiile dintre irisul deschis sau mijlociu cu părul blond sau castaniu fiind cele mai rare (tabelele nr. 3,4,5).

Studiul raseologic și tipologic al indivizilor ne arată marea raritate a tipurilor pure. Analiza combinațiilor individuale ale caracterelor ne permite să desprindem concluzia unei mai mari frecvențe a formelor dinaroide, în care trăsăturile caracteristice dinaricilor (care dau nota dominantă) se găsesc combinate cu trăsăturile nordice, mediteraneene, esteuropoide sau alpine.

Tabelul nr. 3

Pigmentația ochilor

Ochi	Dorna-Arin		Șarul Dornei		Neagra Șarului		Seria întreagă	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Albaștri	29	28,71	46	23,84	20	19,90	95	24,05
Mijlocii	45	44,55	82	42,48	45	44,55	172	43,54
Bruni	27	26,73	65	33,67	36	35,54	128	32,41
Excesul ochilor deschiși și mijlocii	47	46,53	63	32,65	29	28,91	139	35,18

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Pigmentaţia părului

Păr	Dorna-Arin		Şarul Dornei		Neagra Şarului		Seria întreagă	
	N	%	N	%	N	%	N	%
Blond	8	7,92	20	10,36	9	8,92	37	9,37
Şaten	25	24,65	25	12,96	21	20,79	71	17,97
Brun	68	67,43	148	76,68	71	70,29	287	72,65
Excesul brunilor	35	34,86	103	53,36	41	40,58	179	45,31

Tabelul nr. 5

Combinarea pigmentaţiei ochilor şi a părului

	Dorna-Arin		Şarul Dornei		Neagra Şarului	
	N	%	N	%	N	%
Păr blond — ochi albaştri	2	1,98	14	7,25	5	4,95
Păr blond — ochi mijlocii	4	3,96	5	2,59	4	3,96
Păr blond — ochi bruni	2	1,98	1	0,52	—	—
Păr şaten — ochi albaştri	6	5,94	11	5,69	7	6,93
Păr şaten — ochi mijlocii	16	15,84	9	4,65	12	11,89
Păr şaten — ochi bruni	3	2,97	5	2,59	2	1,98
Păr brun — ochi albaştri	22	21,78	21	10,88	8	7,92
Păr brun — ochi mijlocii	25	24,75	68	35,24	29	28,71
Păr brun — ochi bruni	22	21,78	59	30,58	34	33,65

2. MODIFICĂRILE OBSERVATE LA GENERAŢIA ADULTĂ ACTUALĂ ÎN COMPARAŢIE CU CEA DE ACUM UN SFERT DE VEAC

În tabelul nr. 2 am înscris mediile obţinute pentru seriile de adulţi studiaţi în 1965, alături de cele care au fost obţinute pentru adulţii din 1941. În acest tabel am înscris de asemenea şi diferenţele între aceste două categorii de medii, precum şi testele de semnificaţie respective.

Citirea tabelului ne permite să constatăm o oarecare sporire a taliei (mergînd de la +0,70 cm la +1,54 cm), o mărire destul de apreciabilă a celor două diametre orizontale ale craniului, care este mai mare pentru diametrul transversal (mergînd de la +1,44 la +1,97 mm) ceea ce produce o foarte slabă mărire a indicelui cefalic (mergînd de la +0,21 la + 0,47), ducînd la o brahicefalie puţin mai accentuată, deşi nesemnificativă. De asemenea fruntea a devenit mai lată.

În ceea ce priveşte faţa notăm o mărire destul de variabilă a diametrului ei vertical : neglijabilă la Neagra Şarului (+0,10 mm), mai pronunţată la Dorna-Arin (+0,62) şi foarte accentuată la Şarul Dornei

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

(+2,89 mm). Diametrul bizigomatic, dimpotrivă, descreşte mai mult sau mai puţin : cu o cifră absolut neglijabilă (—0,01 mm) acolo unde sporirea diametrului vertical este mai accentuată, dar ceva mai mult în celelalte comune (—0,43 mm şi —0,52 mm). Aceasta atrage o sporire a indicelui morfologic al feţei (mergînd de la +0,19 la +1,94). Nasul se alungeşte de asemenea (alungirea mergînd de la +0,44 mm la +1,83 mm), devenind totodată mai îngust (diminuarea lăţimii mergînd de la —2,11 la —2,95 mm). Aceste modificări aduc o scădere sensibilă a indicelui nazal (mergînd de la —4,64 la —6,77), nasul devenind şi mai leptorinian.

Cît priveşte pigmentarea, subliniem mai întîi o anumită sporire a ochilor bruni (mai accentuată în comunele Neagra Şarului şi Şarul Dornei) şi a ochilor albaştri (mai accentuată la Dorna-Arin), în detrimentul ochilor mijlocii, al căror procentaj scade. La pigmentarea părului, procentul brunilor scade puţin la Dorna-Arin şi la Neagra Şarului, în timp ce sporesc castaniii în prima din aceste comune şi blonzii în a doua.

Toate aceste modificări ar putea fi rezumate în felul următor : sporirea destul de sensibilă a taliei şi a diametrelor orizontale ale craniului, o foarte slabă brahicefalizare ca urmare a unei sporiri inegale ale acestora, o creştere a lăţimii frontale, tendinţa spre o leptoprosopie şi o leptorinie mai accentuate (figurile 1,2,3).

Dacă comparăm acum modificările survenite în cursul ultimilor 24 de ani în populaţia „Ţării Dornelor" cu cele care au fost constatate la Nerejul (pentru ultimii 30 de ani), trebuie să subliniem că ele nu prezintă totdeauna aceeaşi orientare. La Nerejul, statura aproape că n-a sporit (+0,05 cm), diametrul orizontal al craniului s-a micşorat (—1,88),

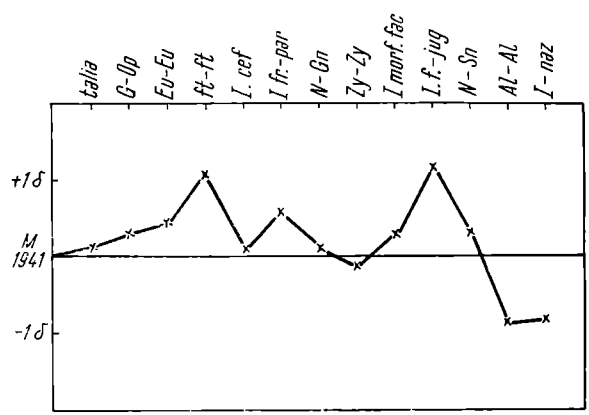

Fig. 1. — Modificările valorilor medii observate la Dorna-Arin (1941—1965).

în timp ce diametrul transversal a crescut (+1,86), ceea ce aduce o brahicefalizare mai accentuată (+1,81). Faţa a devenit mai leptoprosopă (+2,51) în urma unei sporiri puternice a diametrului vertical (+3,56 mm), însoţită de o foarte slabă sporire a diametrului bizigomatic (+0,27) şi nu de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

o scădere a acestuia, ca în „Ţara Dornelor". Nasul a devenit ceva mai lung (+1,54 mm) şi mai larg (+1,74 mm), determinînd o creştere a indicelui nazal (+0,53), contrar cu ceea ce se petrece în „Ţara Dornelor".

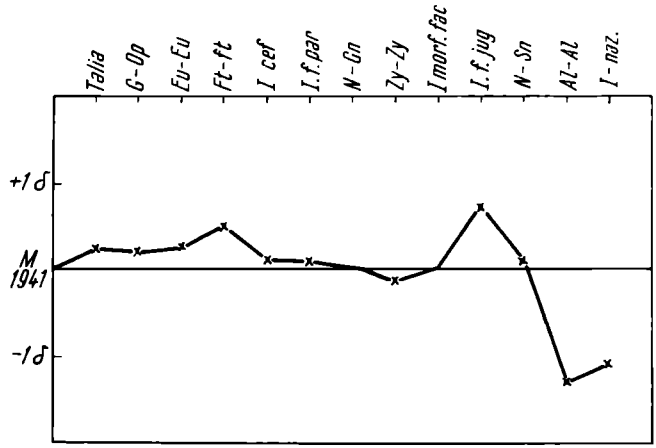

Fig. 2. — Modificările valorilor medii observate la Neagra Şarului (1941—1965).

În legătură cu diferenţele observate în microevoluţia populaţiei de la Nerejul şi din „Ţara Dornelor", trebuie să amintim cîteva fapte importante. După cum rezultă din datele noastre ca şi din cele ale lui Rainer,

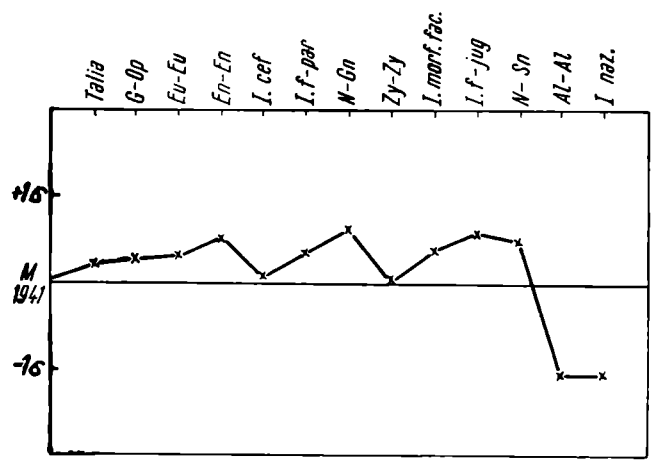

Fig. 3. — Modificările valorilor medii observate la Şarul Dornei şi Panaci (1941—1965).

populaţia de la Nerejul prezintă mai multe elemente mediteranoide decît „Ţara Dornelor". Ca urmare, indicele cefalic era aici în 1927, ca de altfel şi în 1956, mult mai puţin brahicefal decît în „Ţara Dornelor". Chiar în

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

urma brahicefalizării care a survenit în ultimii 30 de ani, Nerejul atinge în prezent un indice cefalic mediu de abia 83,33, în timp ce în „Țara Dornelor", în 1941 media acestui indice depășea 84,50, atingînd și chiar depășind acum cifra de 85. De asemenea, la Nerejul cele două diametre orizontale ale craniului sînt actualmente ca și în epoca anchetei lui Rainer, mai mici decît aceleași dimensiuni din „Țara Dornelor", atît în 1941 ca și în 1965. Subliniem de asemenea că la Nerejul talia nu a sporit, în medie, aproape de loc în cursul celor 30 de ani care despart cele două anchete, neatingînd decît o medie de 167 cm. Din contră, în „Țara Dornelor", unde ea era deja mai ridicată decît la Nerejul, talia a crescut încă, ceea ce nu putea să nu determine și o creștere a diametrilor longitudinali ai capului și ai feței.

Aceste date diferențiale pentru microevoluția celor două populații comparate aici (Nerejul și „Țara Dornelor") ar putea însemna că orientarea microevoluției depinde într-o anumită măsură de structura antropologică a populațiilor considerate. În cazul nostru, populația din Nerejul, prezentînd un fond mediteranoid mai important decît cea din „Țara Dornelor", oferă modificări mai accentuate în sensul dinarizării decît populația acestui din urmă ținut în care dinarismul era foarte pronunțat.

3. CAPACITATEA PULMONARĂ

Capacitatea pulmonară a fost stabilită cu ajutorul spirometrului portativ (Trockenspirometer). Am înscris datele medii obținute în tabelul nr. 4 pentru toată regiunea studiată, adică pentru comunele Dorna-Arin, Șarul Dornei (inclusiv Panaci) și Neagra Șarului, fără deosebire de profesie, precum și cele care se referă la anumite grupe profesionale: mineri, forestieri, agricultori și funcționari.

Tabelul nr. 6

Mediile capacității pulmonare calculate pentru seria întreagă, de asemenea pentru cîteva grupe profesionale

	Seria întreagă N = 411	Minieri N = 50	Forestieri N = 203	Agricultori N = 78	Funcționari N = 80
M	4 696 cm³	4 146 cm³	4 803 cm³	4 768 cm³	4 743 cm³
Em	±23	±72	±37	±51	±51
σ	774	760	792	702	679
V	1 649	1 833	1 649	1 472	1 431

Observăm că media capacității pulmonare, calculată pentru întreaga serie (4 966 cm³), întrece puțin media clasică de 4 600 cm³ dată pentru o talie de 170 cm. Dat fiind că talia mijlocie a regiunii studiate este practic aceeași (169,99 cm), se poate conchide că, în medie, dezvoltarea capacității pulmonare este bună.

Studiul mediilor obținute pentru cîteva categorii profesionale ne arată că forestierii sînt cei care dețin primul loc, întrecînd media generală.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Urmează de aproape agricultorii şi funcţionarii (de asemenea cultivatori în orele lor libere), prezentînd medii de asemenea superioare mediei generale şi aproape egale între ele, diferenţele constatate între aceste trei categorii nefiind semnificative. În schimb media obţinută pentru minieri (ţărani la origine) este sensibil mai mică decît media generală şi cu atît mai mult decît mediile celor trei categorii precedente. Înlăturînd minierii cu un început de silicoză, se obţine o medie a capacităţii pulmonare (4 584 cm^3), iarăşi inferioară mediei generale şi cu atît mai mult mediilor celorlalte trei categorii profesionale.

În fine, pentru a încheia acest capitol, am studiat variabilitatea capacităţii pulmonare în funcţie de talie. În acest scop am împărţit seria în 7 clase de talie (delimitate la fel ca în scara clasică, care prezintă corespondenţă normală între talii şi capacitatea pulmonară). Apoi am calculat media capacităţii pulmonare pentru fiecare clasă de talii şi am înscris-o în tabelul nr. 7, confruntînd-o cu mediile clasice.

Tabelul nr. 7

Variabilitatea capacităţii pulmonare în funcţie de talie

Categoriile de talie	N	M capacităţii pulmonare pentru „Ţara Dornelor"	M capacităţii pulmonare clasice
155 cm (152,5 — 157,5)	6	3 266 cm^3	3 400 cm^3
160 cm (157,5 — 162,5)	39	3 993 „	3 800 „
165 cm (162,5 — 167,5)	84	4 479 „	4 200 „
170 cm (167,5 — 172,5)	143	4 686 „	4 600 „
175 cm (172,5 — 177,5)	94	5 025 „	5 000 „
180 cm (177,5 — 182,5)	38	5 313 „	5 400 „
185 cm (182,5 — 187,5)	7	5 442 „	5 800 „

Din citirea acestui tabel rezultă că mediile capacităţii pulmonare obţinute pentru clasele de talii (160—175 cm) întrec în seria noastră mediile clasice, aceste diferenţe fiind foarte accentuate în clasele de talie de 160 cm şi de 165 cm. În schimb, clasele de talii de 155 cm, de 180 cm şi de 185 cm prezintă o capacitate pulmonară inferioară mediei clasice. Totuşi, avînd în vedere distribuţia numerică a indivizilor în aceste trei ultime clase, ni se pare că acest rezultat nu este concludent.

4. GRUPELE SANGUINE DIN SISTEMUL OAB

Determinările au fost făcute la 638 de indivizi originari din comunele Şarul Dornei, Panaci, Neagra Şarului şi Dorna-Arin. Datele obţinute sînt prezentate în tabelul nr. 8.

Dacă comparăm aceste date cu cele obţinute de către unii dintre noi pentru întreaga Moldovă şi pentru regiunea Suceava, din care face parte „Ţara Dornelor" (tabelul nr. 9), constatăm o creştere a procentajului

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 8

Frecvența grupelor din sistemul OAB în „Țara Dornelor"

Grupa	N	$P_0 \pm EP$	Indicele biochimic (Hirszfeld)	Factorii ereditari (formula Bernstein)
O	188	29,47 ± 1,80	2,56	r = 54,29
A	308	48,27 ± 1,97		p = 34,46
B	86	13,48 ± 1,34		q = 11,83
AB valoare observată	56	8,78 ± 3,31		p+q+r = 100,58
AB valoare teoretică	48	7,52 ± 3,30		D = +0,58

grupei A, în comparație cu grupele O și B a căror frecvență scade. Acest fapt se reflectă în valorile factorilor ereditari, cifră calculată pentru *p* depășind destul de sensibil pe cea a Moldovei luată în ansamblul său, ca și pe cea a întregii regiuni Suceava, unde cifrele obținute pentru *r* și *q* sînt în schimb mai ridicate.

Tabelul nr. 9

Frecvența grupelor din sistemul OAB în Moldova (luată în ansamblul său) și în regiunea Suceava (date de O. Necrasov D. Botezatu și M. Iacob)

Regiunea	O	A	B	AB	Indice biochimic	r	p	q
Moldova (41 074)	13 804 33,12 % ±0,40	17 468 41,91 % ±0,37	7 192 17,26 % ±0,40	3 210 7,70 % ±0,23	1,98	57,52	29,05	13,42
Regiunea Suceava (8 880)	2 781 31,31 % ±0,49	3 786 42,63 % ±0,53	1 640 18,46 % ±0,41	673 7,56 % ±0,28	1,92	56,22	29,10	14,65

Referitor la aceasta, amintim că unul dintre noi, într-o comunicare consacrată studiului sero-antropologic al populației Carpaților românești, a subliniat fenomenul creșterii a grupei A aproape în toate satele Carpaților studiate din acest punct de vedere. Datele prezentate de noi înscriu și „Țara Dornelor" în categoria regiunilor și localităților unde procentajul grupei A depășește 45% și unde valoarea lui *p* depășește cifra 30, atingînd cifrele cele mai ridicate pentru țara noastră, așa cum sînt „Țara Vrancei", „Țara Moților", comuna Fundul Moldovei, comunele din valea superioară a Bistriței moldovenești, comuna Bătrîna (ținutul Pădureni) tabelul nr. 10). În plus, trebuie să subliniem că unele comune dintre cele mai izolate, aparținînd acestor regiuni muntoase ca Neagra Șarului (Țara Dornelor), Nerejul (Țara Vrancei), Arada și Avram Iancu (Țara Moților), depășesc cifra 35 în ceea ce privește frecvența factorului *p*, atingînd cifre mai ridicate (Neagra Șarului p = 38,59; Nerejul p = 40,83 Arada p = 36,10; Avram Iancu p = 43,00).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 10

Frecvența grupelor din sistemul OAB, în cîteva comune din Carpați

Localități și regiuni carpatice și subcarpatice	N	Autori	O	A	B	AB	r	p	q
MOLDOVA									
Comuna Fundul Moldovei	691	Rainer	211 30,54 ±1,75	342 49,49 ±1,90	118 17,08 ±1,43	20 2,89 ±1,72	57,80	31,49	10,71
Comunele de pe valea superioară a Bistriței	660	Enăchescu și colab.	— 34,28 ±1,93	— 47,45 ±2,03	— 13,72 ±1,40	— 4,55 ±0,85	58,54	30,71	9,51
Țara Vrancei (în general)	1035	Necrasov Aloman Fotino	320 30,91 ±1,43	478 46,17 ±1,54	179 17,29 ±1,17	58 5,61 ±0,75	55,59	32,19	13,83
Țara Vrancei (Com. Nerejul)	120	Idem	30 25,00 ±3,95	69 57,50 ±4,41	12 10,00 ±3,62	9 7,50 ±2,40	50,00	40,83	9,17
Idem	135	Idem	41 30,37 ±3,95	68 50,36 ±4,30	19 14,07 ±2,90	7 5,18 ±1,90	54,10	33,33	10,14
TRANSILVANIA									
Țara Hațegului (în general)	2576	Tibera Dumitru	875 33,96 ±0,98	1 139 44,17 ±0,94	412 15,99 ±0,72	106 5,89 ±0,38	58,27	30,12	12,40
Ținutul Pădureni (Com. Bătrîna)	406	Tibera Aloman	101 24,87 ±2,14	194 47,78 ±2,2**2**	83 20,44 ±2,00	28 6,90 ±1,12	48,57	34,46	17,01
Ținutul Petroșani (Com. Nucșoara)	493	Rîmneamțu	181 36,71 ±2,17	216 43,81 ±2,23	58 11,76 ±1,45	38 7,11 ±1,89	59,60	30,19	10,21
Țara Moților (Carpații apuseni)	924	Papilian Velluda	254 27,49 ±1,46	488 52,81 ±1,64	136 14,72 ±1,16	46 4,94 ±0,71	52,40	36,10	11,50
Țara Moților (Com. Arada)	108	Idem	31 28,70 ±4,35	58 53,70 ±4,79	10 9,26 ±2,78	9 8,33 ±2,65	53,57	37,30	8,70
Țara Moților (Com. Scărișoara)	189	Idem	57 30,15 ±3,33	96 50,79 ±3,63	26 13,75 ±2,50	10 5,29 ±1,62	54,90	34,10	10,90
Țara Moților (Com Avram Iancu)	173	Idem	36 20,80 ±3,08	101 58,38 ±3,74	21 12,14 ±2,48	15 8,73 ±2,13	45,60	43,00	11,40

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Putem deci conchide că harta distribuției genelor grupei A, alcătuită de A. E. Mourant în 1954 (vezi de asemenea Sapovalova 1962), poate fi completată prin extinderea zonei de frecvență a genelor A : 30—35 pe o bună parte a zonei Carpaților orientali (Țara Dornelor, Țara Vrancei, valea superioară a Bistriței, Fundul Moldovei).

În sfîrșit, încheind acest capitol, trebuie să ridicăm din nou problema cauzelor care pot determina predominanța proprietății A în zona muntoasă a țării noastre.

În legătură cu aceasta, comunele din „Țara Dornelor", ca și acele ale „Țării Vrancei" se remarcă prin faptul că sînt destul de puternic endogame și că situația lor este destul de izolată. La această relativă izolare geografică se adaugă o oarecare izolare socială, pentru că populația acestor două ținuturi este formată din „răzeși" care au avut o oarecare independență față de administrația domnească. Astfel fiind, ei se opuneau la imigrări, precum și la căsătorii exogamice, constituind comunități mai mult sau mai puțin închise.

Oare această evoluție a populației celor două „țări" la adăpostul amestecurilor constituie tocmai cauza predominanței proprietății A sau acest fenomen este determinat de o oarecare acțiune specifică a mediului muntos, în sensul favorizării transmiterii ereditare a acestei grupe ? Nu trebuie să uităm că și alte populații prezentînd o predominanță accentuată a grupei A, ca cea din valea superioară a Bistriței moldovenești sau cea din „Țara Moților", nu formează comunități așa de închise ca populația din „Țara Dornelor" și „Țara Vrancei". Pe de altă parte, nu trebuie să uităm și faptul că cercetările asupra raportului dintre grupele sanguine și mediu, par a indica independența acestora. De asemenea trebuie să ne amintim că o altă populație de munte, bascii Pirineilor, prezintă din contră o prevalență marcată a grupei 0. Toate aceste considerații vin să complice întreaga problemă și numai cercetări mai detaliate și mai sistematice decît cele de pînă acum asupra grupelor sanguine din sistemul OAB, vor putea să aducă lămuriri asupra diferențelor pe care le constatăm în variabilitatea distribuției lor geografice.

BIBLIOGRAFIE

1. Mourant A. E., Korec A. C. și Domanievska-Sobezak K., *The ABO blood groups*, Oxford, 1958.
2. Necrasov O., *Recherches anthropologiques dans le nord-est de la Roumanie*, Thèse, 1941.
3. Necrasov O., *Contribution à l'étude anthropologique des Houtzoules*, Ann. sc. Univ., 1941, Iassy, **XXVII**.
4. Necrasov O, *Contribution à l'étude de la Bucovine, Etude anthropologique du „Pays de Dorna"*, Ann. sc. Univ., 1944—1947 Jassy, **XXX**.
5. Necrasov O., Pop S., Enăchescu Th. și Rișcuția C., *Recherches anthropologiques dans une région relativement isolée des Carpathes Orientales : Le pays de Vrancea*, Ann. Roum. d'Anthrop., 1964, **1**.
6. Necrasov O., Fotino M. și Aloman S, *La répartition des groupes sanguins au Pays de Vrancea*, An. șt. Univ., Iași, 1961, **VII**, *1*.
7. Necrasov O., *Recherches séro-anthropologiques dans les Carpathes Roumaines* (sous presse)

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

8. Necrasov O., Botezatu D. şi Iacob M., *La répartition géographique des groupes sanguins en Moldavie (R.P. Roumaine)*, Le VII-e Congrès Internat. Sc. Anthrop. et Ethnolog., 1964, Moscou.
9. Necrasov O, *Contribution à l'étude des dinariques en R.P. Roumaine*, Homo, 1962, **XIII**, *1—2*.
10. Papilian V., şi Velluda C., *Cercetări antropologice asupra moţilor dintre Arieşe*. Acad. Rom. secţ. şt. 1940, **III**, XV, 12.
11. Rainer Fr. *Enquêtes anthropologiques dans trois villages roumaines des Carpathes*, Bucarest, 1937.
12. Râmneanţu P. şi Lustrea V., *Contribuţiuni noi la studiul seretnic al populaţiei din România*, Ardealul medical, 1943, **12**.
13. Шаповалова М. Я., *Новые данные по распределению групп крови АВО, MN и Rh среди населения Европы*, Вопрозы анрполоеии, 1962, *9*.
14. Tibera M. şi Aloman S., *Grupele sanguine şi testul gustativ (P. T.C.)*, în *Cercetări antropologice în Ţara Haţegului : Clopotiva*, Bucureşti, 1958.
15. Tibera-Dumitru M. şi Aloman S., *Grupele sanguine factori senzitivi (P.T.C. şi olfactiv) şi stalusul salivar al populaţiei*, în *Cercetări antropologice în Ţinutul Pădureni, Satul Batrîna*. Bucureşti, 1962.
16. Tibera-Dumitru M. şi Aloman S., *Repartiţia grupelor sanguine în citeva sate din Ţara Haţegului şi Ţinutul Pădureni*, Probleme de antropologie, 1959, **IV**.

Secţia de antropologie şi Catedra universitară de morfologie şi antropologie Iaşi

Primit în redacţie la 1 August, 1965

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STRUCTURA ANTROPOLOGICĂ A POPULAȚIEI UNEI AȘEZĂRI RURALE DIN CÎMPIA BLAHNIȚEI — SATUL ROGOVA

DE

H. DUMITRESCU, MARTA CIOVÎRNACHE, TATIANA DRĂGHICESCU ȘI R. CĂNCIULESCU

NOTA II

În lucrare se prezintă structura antropologică a seriei feminine din satul Rogova. Variabilitatea somatică (parametrii statistici) și analiza tipologică individuală pun în evidență participarea mai multor componente tipologice, din care elementul dinaric este cel care constituie fondul tipologic al seriei cercetate.

Într-o lucrare anterioară (2) [1] am definit structura antropologică a populației masculine din satul Rogova.

În lucrarea de față, prezentăm caracterizarea antropologică a seriei feminine alcătuită dintr-un eșantion statistic de 221 de cazuri, modul de culegere a datelor metrice și somatoscopice fiind același pentru ambele serii.

În cele ce urmează vom înfățișa analiza variabilității unor caractere morfologice pentru definirea structurii antropologice a acestei serii.

I. COMPLEXUL PIGMENTAR

Culoarea părului. Prin variabilitatea restrînsă a acestui caracter se constituie o predominanță a nuanțelor de păr închis (72,1%). Tabelul nr. 1 arată mai amănunțit scara de variație.

[1] Redactarea capitolului privind istoricul satului și a unor spițe de neam autohtone este efectuată de R. Crețeanu; capitolul privitor la oierii ungureni este redactat de Romulus Vulcănescu, ambii participanți în echipa de cercetări antropologice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În acest fel populaţia feminină din Rogova se înscrie în gama tonurilor de culoare închisă a părului femeilor din celelalte sate oltenești studiate (Cloşani, Castranova-Puţuri).

Tabelul nr. 1

Nuanţa părului	Nr.	%	Nuanţa prevalentă
Blond închis (MNO)			
Castaniu deschis (PQR)	14	6,8	
Castaniu (ST)	23	11,1	
Castaniu închis (UV)	92	44,4	V (29,9)
Negru (WXY)	97	37,7	W (24,6)

Culoarea irisului (tabelul nr. 2) este prevalent închisă. Tonurile culorii albastre şi cenuşii se întîlnesc într-o proporţie scăzută şi mai frecvente nuanţele de verzui (interMediare) şi căprui (31,7%).

Tabelul nr. 2

Nuanţe de iris	%	Nuanţe prevalente
1a — 2b	11,5	2a (8,3)
3 — 6	11,5	4b (6,0)
7—11	40,8	11 (15,6)
12—16	36,2	12 (31,7)

Structura irisului (tabelul nr. 3) este predominant radiară (51,6%) şi imediat urmează structura circulară (46,6%); structura lacunară este întîlnită rar. Asimetria de structură este foarte rară, fiind reprezentată de trei cazuri din totalul celor examinate.

Tabelul nr. 3

		%	Structura prevalentă	
Structura circulară	$a_1 - a_6$	46,6	a_2	21,7%
Structura lacunară	$b_1 - b_6$	1,8	—	—
Structura radiară	$c_1 - c_6$	51,6	c_5	21,7%

Un aspect caracteristic îl prezintă *forma sprîncenelor* unde întîlnim sprînceana slab arcuită prevalent (31,1%), urmată de aceea arcuită în boltă (22,1%), apoi în mod aproape egal forma în linie dreaptă, cu extremitatea coborîtă în unghi şi forma accentului circumflex (în unghi). *Genele* lungi, drepte şi cu vîrful îndreptat în sus (58,5%) adîncesc şi mai mult

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

culoarea închisă a irisului, contribuind la accentuarea mărimii *deschiderii palpebrale*, care, îndeosebi, este largă (67,0%) și a cărei orientare este orizontală (98,6%).

II. ALTE ASPECTE MORFOLOGICE

Pilozitatea corporală este mijlociu de abundentă (69,7%) și cea facială absentă (tabelul nr. 4).

Tabelul nr. 4

Gradul de dezvoltare al pilozității	Regiunea	
	facială %	corporală %
Redusă	—	10,5
Mijlociu de redusă	—	11,5
Mijlociu abundentă	—	69,7
Spre abundentă	—	4,6
Abundentă	—	3,7

Conformația corporală (tabelul nr. 5) este predominant mezomorfă (45,1%) urmată imediat de cea dolicomorfă spre mezomorfă (36,7%) (tab. 5).

Tabelul nr. 5

conformația corporală	%
Dolicomorfi	12,1
Dolico- spre mezomorfi	36,7
Mezomorfi	45,1
Spre brahimorfi	4,2
Brahimorfi	1,9

Examenul somatoscopic al extremității cefalice din profil ne oferă următoarele caracteristici (tabelul nr. 6):

a) — spatele capului turtit total (85,7%)
b) — fruntea înaltă (71,0%)
— direcția înclinată (73,3%)
— profilul drept (100 %)
c) — profilul nasului drept (71,4%)
d) — marginea inferioară a mandibulei oblică (85,1%)
e) — bărbia este prevalent mijlocie (91,0%)
— în ce privește poziția, cu conturul mijlociu desenat (88,4%)
— înălțimea mijlocie (87,8%)

Examenul extremității cefalice din față arată un contur al feței oval (61,6%) și într-o proporție de 22,1% ascuțit; umerii obrazului cu relieful

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

şters în 66,3% din cazuri, urmat de cel mijlociu (33,2%); orientarea temporală se constată în 67,7% din cazuri şi cea intermediară la 31,8%.

III. CARACTERE METRICE

Prezentată în tabelul nr. 6 variabilitatea somatică, precum şi distribuţia cazurilor pe scările de clasificare antropologică (tabelele nr. 7, 8,) reflectă într-o măsură oarecare participarea mai multor componente tipologice în structura antropologică a seriei feminine [2].

Tabelul 7

VARIABILITATEA SOMATICĂ – Satul Rogova – femei

I. Dimensiuni metrice (diametre şi distanţe în mm)

		N	Mn	Mx	M	±m	±σ	Cv
Diam. anteropost. cefalic Mx.	g-op	217	156	195	176,60	0,43	6,36	3,601
Diam. transvers cefalic Mx.	eu-eu	217	135	164	148,76	0,38	5,56	3,738
Diam. vertical auriculo-cefalic Mx.	t-v	216	110	134	123,60	0,27	4,00	3,236
Diam. frontal Mn.	ft-ft	215	96	119	107,45	0,29	4,18	3,890
Diam. bizigomatic	zy-zy	215	116	148	134,10	0,34	5,04	3,758
Diam. bigoniac	go-go	217	90	120	101,32	0,37	5,48	5,409
Diam. nasion-gnation	n-gn	190	95	128	110,78	0,44	6,02	5,434
Dist. nasion-subnas.	n-sn	217	41	61	49,28	0,23	3,46	7,021
Dist. binarină	al-al	217	23	39	31,33	0,21	3,06	9,767
Lung. deschiderii palpebrale	(oc. ext-int) : 2	217	28,5	40,5	34,19	0,16	2,41	7,049
Statura	v-sol	195	1 415	1 673	1 542,98	3,75	52,40	3,396
II. Indici								
I. cefalic transversolongitudinal	eu-eu / g-op	217	73,7	97,0	84,32	0,30	4,44	5,266
I. cefalic verticolongitudinal	t-v / g-op	216	61,9	78,9	70,04	0,19	2,77	3,955
I. cefalic verticotransversal	t-v / eu-eu	217	70,4	92,6	83,00	0,24	3,60	4,337
I. jugo-mandibular	go-go/zy-zy	215	65,7	90,5	75,69	0,25	3,64	4,809
I. facial morfologic	n-gn/zy-zy	188	72,1	98,5	82,81	0,34	4,60	5,555
I. interocular	interoc./zy-zy	214	18,1	27,4	23,45	0,12	1,79	7,633
I. nazal	al-al/n-sn	217	46,0	81,4	63,94	0,47	6,99	10,932
I. Rohrer	greutate / statură	195	1,02	2,27	1,47	0,02	0,24	16,327
I. Skelic	Înl. şezîndă / statură	195	49,7	56,4	53,57	0,09	1,31	2,445
I. dezvoltării membrelor superioare	membrul superior / statură	195	39,1	48,4	44,83	0,09	1,24	2,766

[2] Într-o lucrare de sinteză vor fi redate datele comparative ale ambelor serii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 8

DISTRIBUȚIILE DE FRECVENȚĂ PE CATEGORII (clase) în cadrul scărilor de clasificare antropologice — satul Rogova — femei

Diam. anteroposterior cefalic Mx (g-op)
Scara Lebzelter-Saller

		N	%
Foarte scurt	x—161	2	0,9
Scurt	162—169	16	7,4
Mijlociu	170—176	91	41,9
Lung	177—184	77	35,5
Foarte lung	185—x	31	14,3

Diam. trans. cefalic Mx. (eu—eu)
Scara Lebzelter-Saller

		N	%
Foarte îngust	x—134	—	—
Îngust	135—141	21	9,7
Mijlociu	142—149	93	42,8
Lat	150—157	88	40,6
Foarte lat	158—x	15	6,9

Diam. vertical auriculo - cefalic (t — v)
Scara specială cu 6 mm mai jos față de scara Routil pentru bărbați

		N	%
Foarte jos	x—103	—	—
Jos	104—111	1	0,4
Mijlociu	112—119	25	11,6
Înalt	120—127	160	74,1
Foarte înalt	128—x	30	13,9

Diam. bizigomatic (zy—zy)
Scara Lebzelter-Saller

		N	%
Foarte îngust	x—120	2	0,9
Îngust	121—127	17	7,9
Mijlociu	128—135	122	56,7
Lat	136—142	64	29,8
Foarte lat	143—x	10	4,7

Diam. bigoniac (go—go)
Scara specială cu 7 mm mai jos față de scara Weninger pt. bărbați

		N	%
Foarte îngust	x— 85	—	—
Îngust	86— 91	9	4,1
Mijlociu	92— 97	44	20,3
Lat	98—103	83	38,3
Foarte lat	104—x	81	37,3

Ind. cefalic trans.—long.(eu—eu/g—op)
Scara Martin-Saller

		N	%
Hiperdolicocefal	x—71,9	—	—
Dolicocefal	72,0—76,9	11	5,1
Mezocefal	77,0—81,9	52	23,9
Brahicefal	82,0—86,4	93	42,9
Hiperbrahicefal	86,5—91,9	51	23,5
Ultrabrahicefal	92,0—x	10	4,6

Indicefalic vertico—long. (t—v/g—op)
Scara Martin-Saller

		N	%
Camecefalie	x—57,9	—	—
Ortocefalie	58,0—62,9	3	1,4
Hipsicefalie moderată	63,0—67,9	42	19,4
Hipsicefalie Mijloc.	68,0—72,9	142	65,7
Hipsicefalie Marcată	73,0—77,9	28	13,0
Hipsicefalie Extremă	78,0—x	1	0,5

Ind. cefalic vertico—transvers
(t-v/eu-eu) Scara Martin-Saller

		N	%
Tapeinocefalie	x—78,9	19	8,8
Metriocefalie	79,0—84,9	142	65,4
Acrocefalie	85,0—x	56	25,8

Ind. Jugo—mandibular (go—go/zy—zy)
Scara Lundborg-Linders-Saller

		N	%
Foarte îngust	x—67,9	1	0,5
Îngust	68,0—72,9	43	20,0
Mijlociu	73,0—77,9	119	55,3
Lat	78,0—82,9	46	21,4
Foarte lat	83,0—x	6	2,8

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 8 (urmare)

Nasion—gnation (n—gn)
Scara Lebzelter-Saller

		N	%
Foarte joasă	x—102	14	7,4
Jos	103—107	35	18,4
Mijlociu	108—113	79	41,6
Înalt	114—119	49	25,8
Foarte înalt	120—x	13	6,8

Distanța nasion—subnasale (n—sn)
Scara specială cu 4 mm mai jos față de scara Eickstedt pentru bărbați

		N	%
Foarte scurtă	x—45	30	13,8
Scurtă	46—48	58	26,8
Mijlocie	49—51	76	35,0
Lungă	52—54	41	18,9
Foarte lungă	55—x	12	5,5

Distanța binariană (al—al)
Scara specială cu 3 mm mai jos față de scara Eickstedt pt. bărbați

		N	%
Foarte îngust	x—27	18	8,3
Îngust	28—30	72	33,2
Mijlocie	31—33	84	38,7
Lată	34—36	32	14,7
Foarte lată	37—x	11	5,1

Statura (v—sol)
scara Rainer

		N	%
Foarte mică	x—1 489	25	12,8
Mică	1 490—1 529	58	29,8
Mijlocie	1 530—1 589	73	37,4
Mare	1 590—1 679	39	20,0
Foarte mare	1 680—x	—	—

Scara Martin

		N	%
Foarte mică	x—1 399	—	—
Mică	1 400—1 489	25	12,8
Submijlocie	1 490—1 529	58	29,8
Mijlocie	1 530—1 559	47	24,1
Submijlocie	1 560—1 589	26	13,3
Mare	1 590—1 679	39	20,0
Foarte mare	1 680—x		

Ind. facial morfologic (n—gn/zy—zy)
Scara Martin-Saller

		N	%
Hipereuriprosop	x—76,9	21	11,2
Euriprosop	77,0—80,9	48	25,5
Mezoprosop	81,0—84,9	65	34,6
Leptoprosop	85,0—89,9	44	23,4
Hiperleptoprosop	90,0—x	10	5,3

Ind. nasal (al—al/n—sn)
Scara universală

		N	%
Hiperleptorin	x—54,9	23	10,6
Leptorin	55,0—69,9	155	71,4
Mezorin	70,0—84,9	39	18,0
Camerin	85,0—99,9	—	—
Hipercamerin	100,0—x	—	—

Scara Eickstedt

		N	%
Foarte îngust	x—54,9	23	10,6
Îngust	55,0—59,9	37	17,1
Mijlociu	60,0—64,9	61	28,1
Lat	65,0—69,9	57	26,2
Foarte lat	70,0—x	39	18,0

Ind. Rohrer (greutate/statura 3)
scara Saller

		N	%
Hipotrofie	x—1,19	14	7,2
Subeutrofie	1,20—1,34	51	26,1
Eutrofie	1,35—1,54	68	34,9
Supraeutrofie	1,55—1,69	34	17,4
Hipertrofie	1,70—x	28	14,4

Ind. Skelic (tnălț. șez./statură)
scara Giufrida-Ruggieri

		N	%
Hipermacroskel	x—50,0	2	1,0
Macroskel	50,1—52,0	22	11,3
Mesatiskel	52,1—54,0	104	53,3
Brahiskel	54,1—56,0	63	32,3
Hiperbrahiskel	56,1—x	4	2,1

Ind. dezvolt. mem. sup. (mem. sup./statură)
scara Iwanowski

		N	%
Scurte	x—42,9	9	4,6
Mijlocii	43,0—44,9	96	49,2
Lungi	45,0—x	90	46,2

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

IV. TIPUL MEDIU FEMININ DIN ROGOVA ȘI STRUCTURA SA ANTROPOLOGICĂ

Din cele expuse anterior și din prezentarea tabelelor de măsurători și indici reținem următoarea caracterizare de ansamblu a seriei feminine : o populație de statură mijlocie (1 542,98) (37,4%), avînd o conformație corporală mezo-dolicomorfă și troficitate normală (34,9%).

Examenul biochimic efectuat prin probe metabolice ne arată prin medie pentru glicemie 0,90 g 0/00 ; colesterol 2,30 g 0/00 (un procent mai ridicat decît în celelalte sate de șes studiate), procent care crește cu vîrsta ; proteinemia 7,71 g 0/00 ; ureea 0,26 g 0/00, iar calciuria ne arată o eliminare mai slabă între 20 și 50 ani la femei în comparație cu bărbații (fig. 1).

Proporțiile corporale în raport cu statura arată membre superioare mai mult mijlocii sau lungi și membre inferioare scurte. Pilozitatea corporală este mijlociu de abundentă, iar cea facială absentă. Complexul pigmentar este închis.

Parametrii cefalici arată o calotă mijlociu de lungă și de lată, realizînd un indice cefalic brahi-hiperbrahicefal (42,9%), mezocefalia și hiperbrahicefalia fiind aproape egal reprezentate (23,9% mezocefalia ; 23,5% brahicefalia).

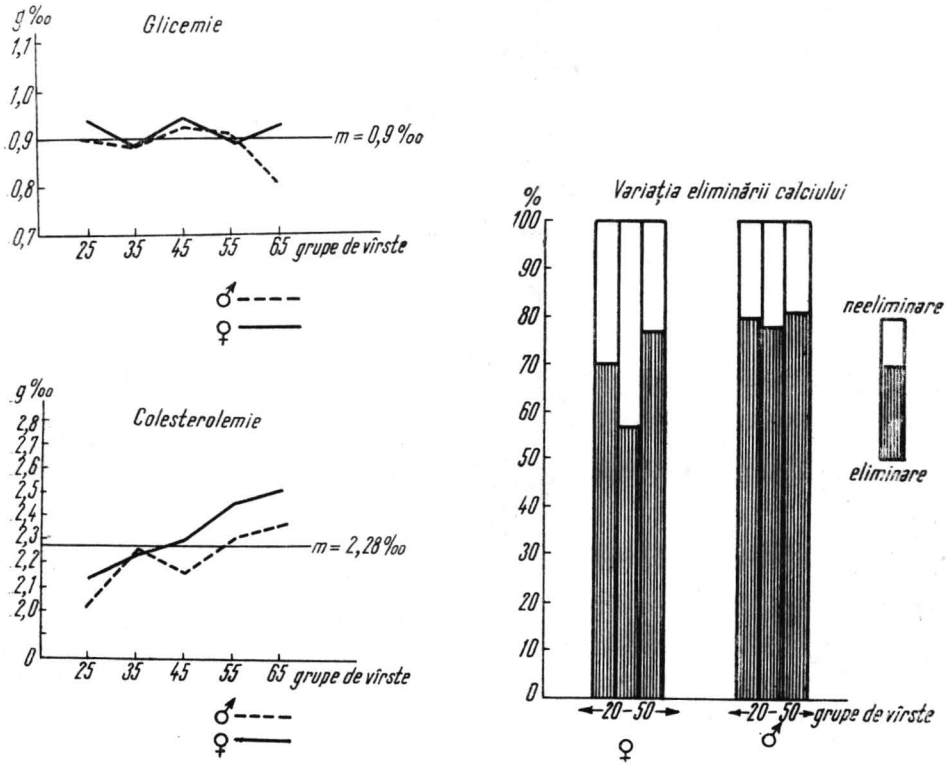

Fig. 1. — Graficul procentelor de glucoză, colesterol și variația eliminării calciului la populația din Rogova.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

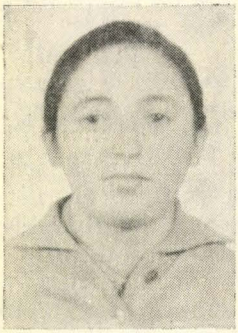

Tip dinaric-alpin

Tip dinarid

Tip dinaro-nordic

Tip dinaro-mediteranoid

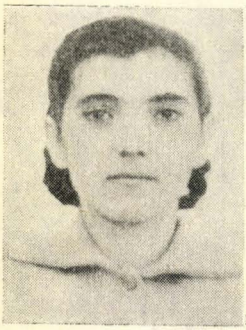

Tip mediteranoid

Tip mediteranoid-dinaric

Fig. 2. — Tipuri antropologice de femei din Rogova.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Menționăm că, în literatura de specialitate (1), această populație figurează într-un areal cu indicele cefalic mediu de 78,9 într-o masă de 79—80,9, dar cu structură tipologică, după Lebzelter, cu un procent de 30—39 mediteranoizi. Față de lungimea și lățimea capului, calota este înaltă în 74,1% din cazuri, iar spatele capului turtit. Fruntea înaltă și dreaptă, este lată ca dezvoltare. Fața este mijlociu de lungă (34,6%), cu înclinare către euriprosopie (25,5%) și leptoprosopie (23,4%).

Nasul este mijlociu de lung și de lat (indice 63,94) și predominant drept. Umerii obrazului șterși și cu orientare temporală. Deschiderea palpebrală este mai mult lungă. Mandibula este lată (38,3%) în raport cu lățimea feții, care ca dimensiune absolută este mijlociu de lată (56,7%).

Structura antropologică a seriei feminine, atît prin caracterizarea de ansamblu cît și prin analiza tipologică individuală dovedește participarea mai multor componente tipologice (fig. 2).

Componenta dinarică constituie fondul tipologic al seriei cercetate. Dar printr-o serie de caractere asociate, care ajung să se manifeste în caracterizarea de ansamblu a femeilor cercetate, recunoaștem participarea și a altor elemente tipologice și anume : mediteranoid, nordic și alpin.

★

Statistic, tipul dinaric se înscrie cu un procent de 37,7% din care 26,8% prezintă caractere de amestecuri diferite. Vin apoi în ordine descrescîndă tipul mediteranoid cu un procent de 29,5% ; cel nordic cu 17,1% ; alpin cu 14,5% și 1,6% europoid. Cu mici variante aceste tipuri se întîlnesc și în satele din cîmpia dunăreană și în alte sate din zona de luncă a Dunării, alcătuind structura antropologică de bază a acestei populații.

BIBLIOGRAFIE

1. Biasutti R., *Razza e popoli della terra.* L'Europa danubianobalcanica. I caratteri somatici (R. Battaglia), fig. 205, **II**, 245.
2. Dumitrescu H., Marta Ciovirnache, Tatiana Drăghicescu, R. Cănciulescu și Romulus Vulcănescu, *Structura antropologică a populației unei așezări rurale din cîmpia Blahniței — satul Rogova.* Stud. cerc. antropol., 1965, **1**, *1*.
3. Dumitrescu H., Marta Ciovirnache, Tatiana Macovei și R. Cănciulescu, *Repartiția teritorială a complexului pigmentar asociat al populației regiunilor Oltenia și Hunedoara.* Stud. cerc. antropol., 1964, **1**, *2*.
4. Enginalev Aykut, *Antropologische Untersuchungen in vier türkischen Dörfen*, Homo, Göttingen, 1963, **XIV**, *1—2*, 29.
5. Necrasov Olga, *Cercetări antropologice asupra aromânilor din Albania.* St. cerc. antropol., 1964, *1*, *2*, 163 (Studiu cu referință asupra seriei masculine).

Centrul de cercetări antropologice
București

Primit în redacție la 1 august 1965.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CONTRIBUȚIE LA STUDIUL RELAȚIEI DINTRE DIMORFISMUL SEXUAL DIMENSIONAL CEFALIC ȘI STRUCTURA TAXONOMICĂ

DE

SUZANA GRINȚESCU-POP, TH. ENĂCHESCU și VL. GEORGESCU

Cercetîndu-se problema specificității dimorfismului sexual, se pune în evidență existența și raportul său strîns cu structura taxonomică a populațiilor și constituirea unor cicluri de relații pe baza plasticității organismului, a forței de dezvoltare a caracterelor dimensionale și a energiei dimorfice sexuale consecutive.

Cu prilejul studiului materialelor provenind de la comunitățile sătești de pe valea Bistriței moldovenești, s-a observat prezența unui dimorfism sexual dimensional diferențiat în funcție de comunitatea sătească respectivă.

Această situație a ridicat întrebarea dacă diferențierea dimorfismului sexual observată este întîmplătoare sau își are originea în condițiile de viață sau în structura genetică a populației.

Încercarea de a răspunde la această problemă ni s-a părut a fi indicată în cazul populațiilor de pe valea Bistriței, întrucît, așa cum se prezintă aceasta, se poate face o separare netă între factorii mezologici și factorii ereditari.

Într-adevăr, valea Bistriței poate fi considerată ca fiind foarte unitară din punctul de vedere al mediului fizic și al condițiilor de viață, inclusiv cele de muncă, rămînînd ca diferențierea dimorfică a sexelor în funcție de comunități să fie datorită diferențierilor de structură taxonomică a acestora, structură care posedă de fapt un determinism genetic (6).

Așadar, în ultimă analiză problema se limitează la cercetarea raportului dintre dimorfismul sexual și structura taxonomică a populației.

Cercetarea specificității dimorfismului sexual în funcție de variantele taxonomice ale unei populații ne-a apărut a fi cu atît mai indicată, cu cît datele din literatura de specialitate se referă la contrastele de dimorfizare dintre rasele mari (3, 5).

ST. CERC. ANTROPOL., 1965, T. 2, NR. 2, P. 229—240

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

În afară de aceasta, atunci cînd se compară între ele rasele mari, la diferențele de determinism genetic se mai adaugă și diferențele de condiții de viață, acestea din urmă avînd o mare importanță putînd schimba raporturile așteptate (2).

Pentru asigurarea unei analize mai adîncite a materialului, cercetarea de față se limitează la studierea relațiilor dimorfice sexuale ale dimensiunilor capului prin segmentele sale, neurocraniul (calota) și viscerocraniul (fața).

Studiul comparat al calotei cefalice și al feței are avantajul că pune față în față două regiuni cu o relație opozabilă sub raportul stringenței determinismului taxonomic și a specificității și forței dimorfice sexuale.

MATERIAL ȘI METODE

Materialul care stă la baza investigării problemei propuse provine din cele 7 comunități sătești, aparținînd microregiunii lacului de acumulare al Hidrocentralei de pe valea Bistriței : Buhalnița, Hangu, Ceahlău, Călugăreni, Poiana Teiului, Fărcașa și Borca, ale căror caracteristici dimensionale le prezentăm în tabelul nr. 1, dînd și caracteristicile ansamblului văii.

Subiecții studiați pentru fiecare comunitate, atît ♂, cît și ♀, sînt autohtoni în satele lor de cel puțin 3 generații, astfel încît reprezintă comunitățile sătești în forma lor tradițională de perpetuare.

Caracterele prelevate provin de la indivizi care atît prin vîrstă, cît și prin integritatea lor biologică asigură constituirea optimă a caracterelor din perioada de maturitate biologică, fiind eliminați subiecții prea tineri sau prea bătrîni, precum și cei ale căror dimensiuni faciale suferiseră modificări în urma unor edentații.

Evaluarea gradului de diferențiere dimensională dintre sexe a fost stabilită după formula $\frac{♀}{♂} \times 100$, iar diferența de realizare a reprezentat energia dimorfică dintre sexe (E.D.).

Definirea taxonomică a populației în ansamblu și pe comunități, serii ♂ și ♀ este redată prin metoda morfogramei taxonomice, al cărei principiu a fost expus într-o lucrare anterioară a autorilor (4).

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Primul aspect care trebuie abordat în lucrarea prezentată este expunerea faptului observat, anume prezența unui dimorfism sexual dimensional diferențiat în funcție de comunitatea sătească respectivă.

În acest scop se va prezenta procesul dimorfismului sexual în ansamblul său și desprinderea din acest ansamblu a tipologiilor, specifice dimorfismului sexual.

Astfel, în figura 1 sînt transpuse rezultatele calculării dimorfismului sexual dimensional cefalic (calotă, față,), înfățișînd concomitent energiile

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Constantele metrice ale comunităților săteşti componente şi ale văii Bistriţei (în ansamblu)

		Buhalniţa		Hangu		Ceahlău		Călugăreni		Poiana Teiului		Fărcaşa		Borca		valea Bistriţei (ansamblu)	
		♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀	♂	♀
g—op	N	60	40	100	100	100	100	61	41	100	100	57	74	100	66	578	521
	M	182,9	175,8	183,0	174,3	183,6	176,2	183,8	176,1	183,9	176,2	182,1	174,4	182,8	177,7	183,21	175,73
	m	0,9	0,8	0,5	0,6	0,6	0,5	0,7	0,8	0,6	0,6	0,7	0,4	0,5	0,4	0,24	0,23
	σ	6,7	5,3	5,5	6,1	6,2	5,4	5,5	5,1	6,3	5,9	5,5	3,9	5,5	3,5	5,68	5,34
eu—eu	N	60	40	100	100	100	100	61	41	100	100	57	74	99	66	577	521
	M	155,1	149,6	154,6	149,9	154,5	149,8	156,6	149,3	156,7	150,5	155,9	149,6	156,9	150,4	155,73	149,95
	m	0,6	0,7	0,5	0,5	0,5	0,4	0,7	0,6	0,5	0,5	0,7	0,5	0,6	0,5	0,22	0,20
	σ	4,8	4,5	5,0	5,2	5,0	4,4	5,9	4,2	4,9	4,7	5,2	4,5	5,8	3,9	5,31	4,59
t—v	N	60	40	100	99	99	100	61	41	100	100	57	74	98	65	575	519
	M	129,8	126,8	130,8	124,9	129,9	125,0	129,9	124,6	129,4	125,3	127,4	123,4	126,8	122,4	129,18	124,59
	m	0,6	0,6	0,5	0,5	0,4	0,4	0,6	0,7	0,5	0,5	0,7	0,6	0,6	0,6	0,22	0,21
	σ	4,7	4,0	5,5	4,5	4,3	4,1	4,7	4,5	4,7	4,8	5,1	5,1	5,8	5,1	5,21	4,76
ft—ft	N	60	40	99	100	100	100	61	41	100	100	57	74	100	66	577	521
	M	111,7	108,3	109,5	107,3	109,0	105,5	108,4	105,9	108,1	106,5	109,6	106,3	111,0	106,5	109,55	106,5
	m	0,5	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	0,5	0,6	0,5	0,4	0,6	0,4	0,5	0,5	0,19	0,17
	σ	4,0	3,1	4,2	3,7	4,0	4,1	3,9	3,8	4,6	4,1	4,7	3,6	4,8	4,0	4,50	3,93
go—go	N	60	40	100	100	99	100	61	41	100	100	57	74	100	66	577	521
	M	111,0	102,5	110,3	102,6	109,9	101,7	110,1	101,3	110,2	102,4	108,6	100,9	107,4	101,0	109,59	101,83
	m	0,7	0,6	0,6	0,4	0,6	0,4	0,8	0,7	0,5	0,5	0,8	0,5	0,5	0,5	0,23	0,19
	σ	5,8	3,9	5,9	4,4	6,2	4,2	6,3	4,7	5,4	4,9	6,2	4,0	5,4	4,3	5,96	4,44
zy—zy	N	60	40	100	100	100	100	61	41	100	100	57	74	100	66	578	521
	M	142,9	134,3	141,1	132,4	140,9	132,3	141,6	133,0	142,0	133,7	142,1	134,0	142,2	133,3	141,75	133,16
	m	0,7	0,7	0,5	0,5	0,5	0,4	0,7	0,3	0,5	0,5	0,6	0,5	0,5	0,4	0,21	0,20
	σ	5,4	4,4	4,9	5,1	4,6	4,1	5,3	4,7	4,9	4,7	5,0	4,2	5,2	3,9	5,05	4,58
n—gn	N	60	40	100	96	100	100	60	41	100	100	57	74	100	66	577	517
	M	127,4	117,3	125,5	115,5	125,7	116,2	126,2	118,5	127,8	117,0	126,2	117,6	127,0	117,2	126,53	116,82
	m	0,8	0,8	0,6	0,5	0,5	0,6	0,9	0,8	0,6	0,5	0,8	0,6	0,7	0,7	0,26	0,24
	σ	6,0	5,2	5,8	5,1	5,2	5,8	6,7	5,4	6,3	5,0	6,2	5,3	6,7	5,8	6,16	5,44
al—al	N	60	40	100	100	100	100	61	41	100	100	57	74	100	66	578	521
	M	34,5	32,5	35,4	31,8	35,3	32,0	35,2	31,6	35,9	32,4	35,7	31,1	35,9	32,4	35,47	31,97
	m	0,4	0,3	0,2	0,2	0,3	0,2	0,3	0,4	0,3	0,2	0,4	0,2	0,3	0,2	0,12	0,10
	σ	2,9	2,0	2,5	2,1	2,7	2,1	2,3	2,5	2,6	2,4	3,3	2,0	3,0	2,1	2,78	2,22
n—sn	N	60	40	100	100	100	100	61	41	100	100	57	74	100	66	578	521
	M	55,3	50,6	54,7	50,0	53,8	50,2	55,5	51,2	57,1	52,2	56,0	52,6	55,2	52,6	55,32	51,30
	m	0,4	0,6	0,4	0,3	0,3	0,3	0,5	0,5	0,4	0,4	0,6	0,4	0,4	0,5	0,17	0,16
	σ	3,0	3,5	3,9	3,2	2,7	2,8	4,2	3,3	4,2	3,6	4,3	3,9	4,4	3,8	4,00	3,59

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

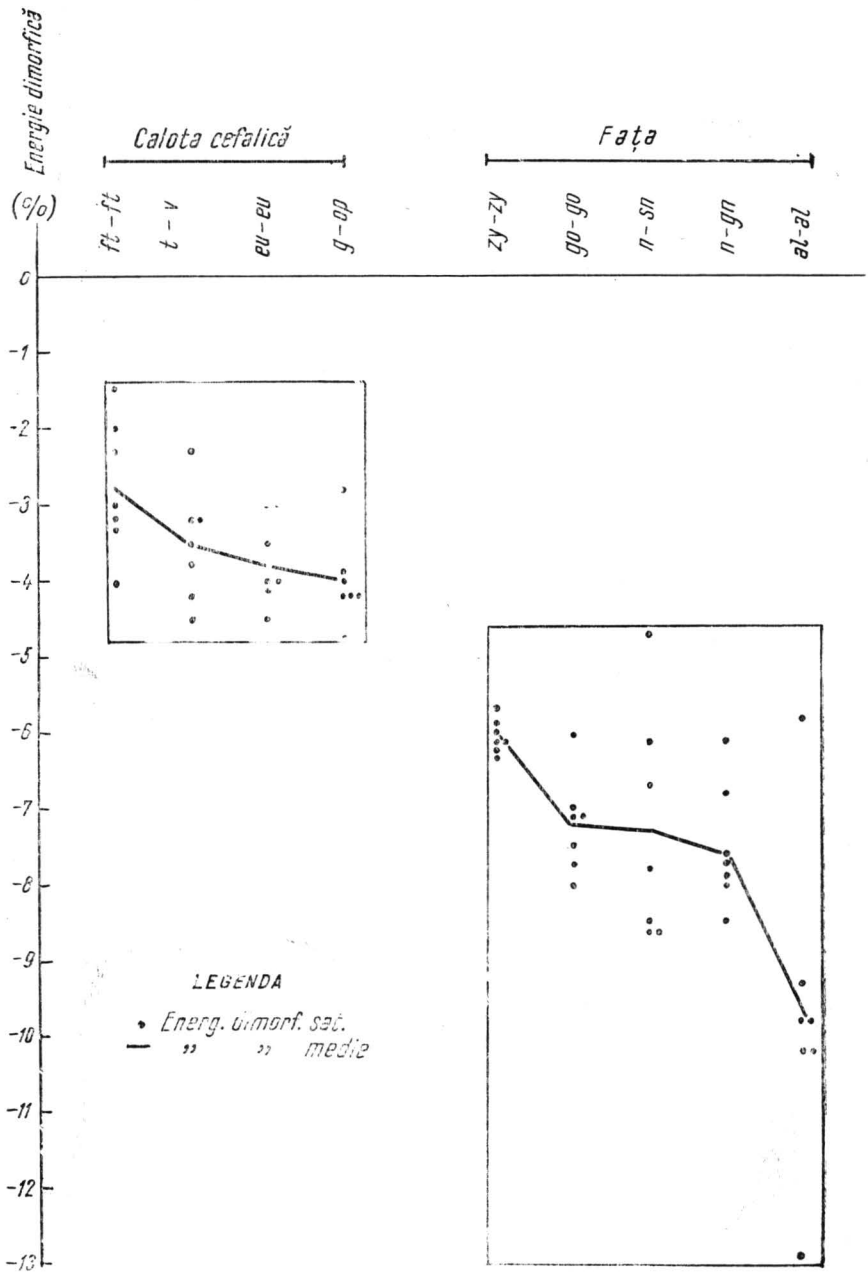

Fig. 1. — Dimorfismu sexua dimensiona cefalic pe valea Bistriței, exprimat prin energia dimorfică.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

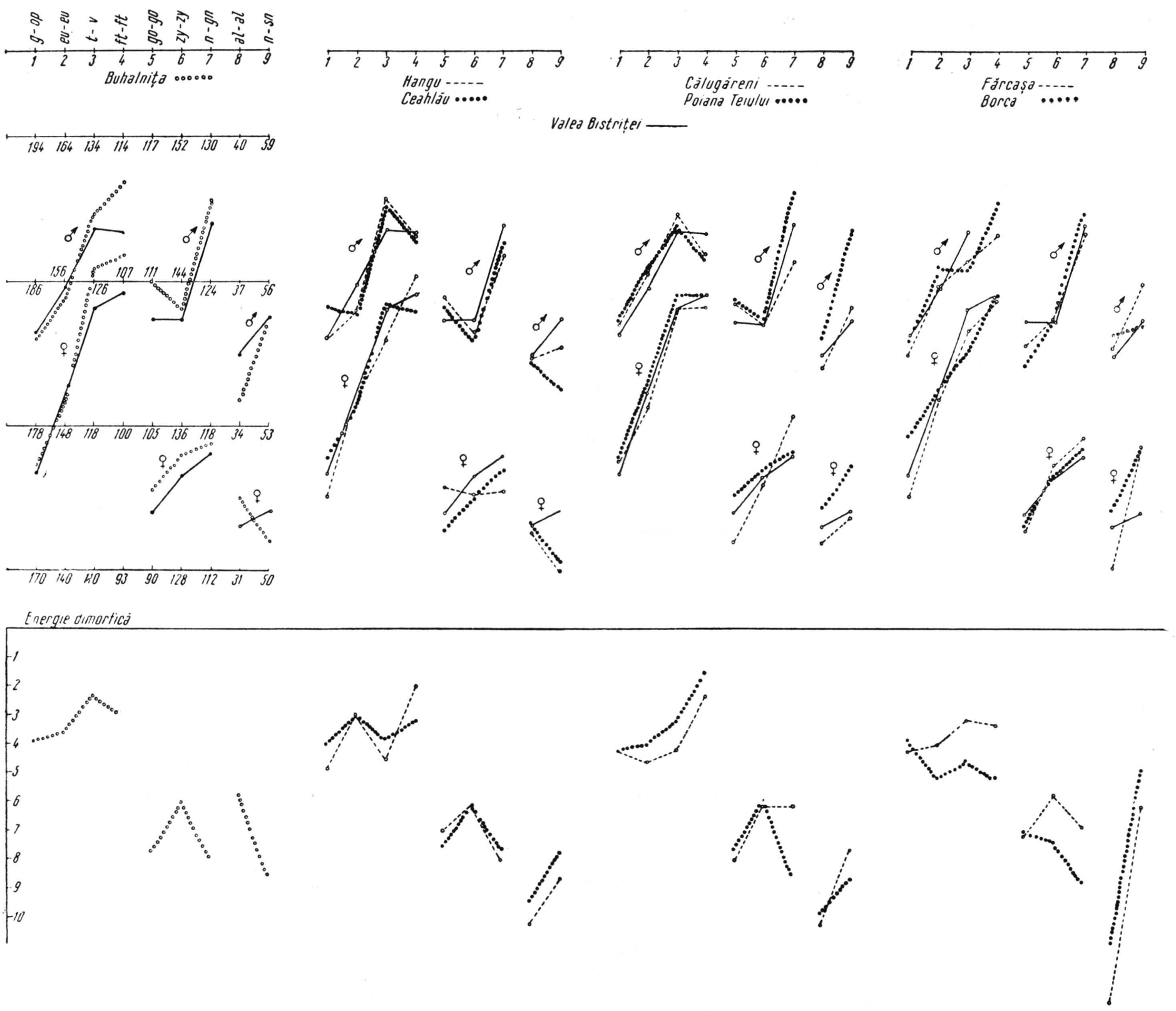

Fig. 2. — Tipurile de morfograme taxonomice ale comunităților sătești raportate la morfograma de ansamblu a văii Bistriței pentru seriile ♂ și ♀ tipurile corespunzătoare

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 2

Dimorfismul sexual dimensional cefalic al comunităților sătești componente ale văii Bistriței

	Buhalnița		Hangu		Ceahlău		Călugăreni		Poiana Teiului		Fărcașa		Borca		valea Bistriței
	$\frac{♀}{♂}\times 100$	E.D.	$\frac{♀}{♂}\times 100$	E.D.	$\frac{♀}{♂}\times 100$	E.D.	$\frac{♀}{♂}\times 100$	E.D.	$\frac{♀}{♂}\times 100$	E.D.	$\frac{♀}{♂}\times 100$	E.D.	$\frac{♀}{♂}\times 100$	E.D.	E.D. de ansamblu
g—op	96,12	—3,83	95,25	—4,75	95,97	—4,03	95,81	—4,19	95,81	—4,19	95,77	—4,23	97,21	—2,79	—4,01
eu—eu	96,45	—3,55	96,96	—3,04	96,96	—3,04	95,34	—4,56	96,64	—3,96	95,96	—4,04	95,86	—4,14	—3,76
t—v	97,69	—2,31	95,49	—4,51	96,23	—3,77	95,92	—4,18	96,83	—3,17	96,86	—3,14	96,53	—3,47	—3,51
ft—ft	96,96	—3,04	97,99	—2,01	96,79	—3,21	97,69	—2,31	98,52	—1,48	96,72	—3,28	95,94	—4,06	—2,77
go—go	92,34	—7,66	93,02	—6,98	92,54	—7,46	92,01	—7,99	92,92	—7,08	92,91	—7,09	94,04	—5,96	—7,17
zy—zy	93,98	—6,02	93,83	—6,17	93,90	—6,10	93,92	—6,08	94,15	—5,85	94,30	—5,70	93,67	—6,33	—6,04
n—gn	92,07	—7,93	92,03	—7,97	92,44	—7,56	93,90	—6,10	91,55	—8,45	93,19	—6,81	92,28	—7,72	—7,51
al—al	94,20	—5,80	89,83	-10,17	90,65	—9,35	89,77	-10,23	90,25	—9,75	87,11	-12,89	90,25	—9,75	—9,71
n—sn	91,50	—8,50	91,41	—8,59	93,31	—6,69	92,25	—7,75	91,42	—8,58	93,93	—6,07	95,29	—4,71	—7,26

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

dimorfice pentru toate comunitățile și toate caracterele luate în considerare.

Din această prezentare de ansamblu se observă că în generalitatea procesului de dimorfizare dintre sexe, energiile dimorfice se subîmpart în mod spontan în două grupări diferite : cea a caracterelor calotei cefalice și cea a feței, care reprezintă două grupe cu două nivele deosebite de dimorfizare. În această situație, chiar și cele mai puternice dimorfizări ale neurocraniului sînt mai mici decît cele mai slabe dimorfizări ale feței.

Acest comportament se evidențiază și prin limitele de înscriere a energiilor dimorfice, anume : E.D. a neurocraniului variind între 2,8—4,0, iar aceea a masivului facial între 6,0—9,7.

Așadar, există o unitate de comportament dimorfic a comunităților sătești de pe valea Bistriței, în sensul că toate satele realizează o dimorfizare mică pentru neurocraniu și una mare pentru față.

La un examen mai profund se observă însă că nu există o identitate de diferențiere dimorfică a sexelor și că fiecare comunitate sătească își înscrie propriile sale energii dimorfice.

În cadrul unei reprezentări a dimorfismului sexual într-o suită constantă a caracterelor se constată că diferențele între comunitățile sătești sînt datorite unui raport diferit dintre energiile dimorfice în cadrul aceleiași comunități sătești.

Reprezentările grafice ale curbelor dimorfice sexuale ale comunităților sătești au fost înscrise în registrul inferior al figurii 2.

Analiza acestor curbe duce la următoarele constatări : curbele de energii dimorfice au tendința de a se reduce la cîteva tipuri distincte pentru calota cefalică, pe cînd curbele de energii dimorfice ale feței apar mai puțin diferențiate.

În cazul calotei se constată trei tipuri de curbe dimorfice sexuale, în care s-au înscris ca perechi satele Hangu-Ceahlău, Călugăreni-Poiana Teiului, Fărcașa-Borca. Satul Buhalnița are o poziție mai aparte, apropiindu-se prin calota cefalică de tipul Fărcașa-Borca, dar distingîndu-se de toate comunitățile sătești prin dimorfismul său nazal. De aceea Buhalnița a fost situat separat.

În concluzie dimorfismul sexual cefalic prezintă o specificitate dimorfică pronunțată, asociată cu o energie dimorfică slabă pentru calotă și, dimpotrivă, un dimorfism sexual cu tendință de nespecificitate, dar cu o energie dimorfică puternică pentru masivul facial. În această situație se poate afirma că energia dimorfică și specificitatea dimorfică sînt două fenomene care se găsesc într-un raport contrar.

Din faptele prezentate pînă acum, se reține că dimorfismul dimensional al sexelor nu este un fenomen dispers, ci se organizează într-un specific tipologic, la baza căruia trebuie căutată existența unui anumit determinism.

În acest sens ne propunem să examinăm măsura în care există o legătură între perechile de sate încadrate în trei tipuri dimorfice sexuale și structura lor taxonomică, cu alte cuvinte dacă unor tipologii dimorfice specifice le corespund structuri taxonomice determinate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

De aceea, în această etapă a cercetării urmează să fie prezentată caracterizarea taxonomică a ansamblului populației de pe valea Bistriței și desprinderea variantelor sale.

Făcînd apel la prezentarea morfogramelor taxonomice cuprinse sinoptic în figura 2 se pot sublinia liniile caracterizante ale populației văii Bistriței în ansamblul său pe baza seriilor ♂.

Astfel :

— energia de dezvoltare dimensională este apreciabilă, nivelele valorice atinse sînt peste mijlocie și superioare ;

— se remarcă puternica dezvoltare în înălțime a calotei și a înălțimii feței ;

— frunțile sînt bine dezvoltate ;

— primează procesul de dezvoltare verticală asupra dezvoltării pe plan orizontal (t-v asupra g-op și eu-eu, n-gn asupra go-go și zy-zy, n-sn asupra al-al) ;

— forța de dezvoltare în lățime a calotei (eu-eu) întrece pe cea a lungimii (g-op).

Aceste generalități sînt valabile pentru ansamblul văii, cît și pentru fiecare comunitate sătească componentă luată în parte, conferind deci văii Bistriței caracterul unei microregiuni omogene din punct de vedere taxonomic.

În cadrul trăsăturilor generale, comunitățile sătești înscriu unele particularități, care respectînd liniile fundamentale ale ansamblului, pot fi considerate ca variante taxonomice.

Aceste variante se organizează în următoarele subgrupări ale microregiunii văii Bistriței : Buhalnița, perechea Hangu-Ceahlău, Călugăreni-Poiana Teiului, Fărcașa-Borca.

Așadar, morfogramele taxonomice au demonstrat prin nivelele valorice ale caracterelor și prin relațiile poziționale ale acestora trăsăturile generale ale populației, cît și prezența unor variante în cadrul generalității.

Deoarece cu ocazia analizei dimorfismului sexual s-a dovedit că acesta este mai specific pentru calotă decît pentru față, rămîne de cercetat și în cadrul taxonomic dacă se pune în evidență un fenomen asemănător.

Pentru aceasta s-a aplicat calculul testului de semnificație pentru fiecare caracter în parte față de ansamblul văii, pentru toate comunitățile studiate.

Rezultatele obținute sînt înfățișate cumulativ în tabelul nr. 3, din care reiese că puținele diferențe statistic asigurate (+,—) care s-au produs față de vale (pledînd prin acest fapt susținerea apartenenței comunităților sătești la un tot unitar din punct de vedere taxonomic), se grupează mai curînd pentru caracterele calotei decît pentru față. Variantele taxonomice sînt deci mai specifice prin calotă în comparație cu masivul facial.

Ansamblînd rezultatele referitoare la dimorfismul sexual și la variantele taxonomice pentru a stabili gradul de concordanță între ele (vezi fig. 2, în care sînt redate atît grupările de curbe de dimorfism sexual, cît și cele ale variantelor taxonomice), se observă de fiecare dată că unora și acelorași perechi de sate le corespunde o structură taxonomică proprie și

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 3

Diferențierea comunităților sătești față de ansamblu — valea Bistriței (seriile ♂)

Comunități sătești	Dimensiuni								
	g-op	eu-eu	l-v	ft-ft	zy-zy	go-go	n-gn	n-sn	al-al
Buhalnița				+					
Hangu		−	+						
Ceahlău		−						−	
Călugăreni				−					
Poiana Teiului				−				+	
Fărcașa			−						
Borca			−	+		−			

un dimorfism sexual specific. De fiecare dată se regăsesc aceleași perechi de sate Hangu-Ceahlău, Călugăreni-Poiana Teiului, Fărcașa-Borca, Buhalnița rămînînd individualizată.

O concluzie a investigației de față poate fi reținută, și anume că există o legătură între structura taxonomică și dimorfismul sexual, variantelor taxonomice corespunzîndu-le tipuri de dimorfism sexual. Certitudinea acestei observații este cu atît mai asigurată cu cît fenomenul s-a repetat pentru fiecare sat din perechea taxonomică respectivă.

Indicația că dimorfismul sexual are la bază un determinism genetic și încă unul destul de bine precizat, care merge pînă la finețe, este constituită, întrucît dimorfismul sexual răspunde în mod specific chiar și numai unor simple variante taxonomice.

În cadrul relației dintre structura taxonomică și dimorfismul sexual s-au desprins în opozabilitate calota și fața :

— calota cefalică manifestă o diferențiere taxonomică mai puternică și o specificitate dimorfică mai pronunțată, dar o energie dimorfică mai mică ;

— fața, din contră, s-a înscris cu o diferențiere taxonomică mai redusă și o tendință de nespecificitate dimorfică sexuală, dar cu o energie dimorfică mare.

Această situație sugerează faptul că dimorfizarea sexuală reprezintă un fenomen care se produce după anumite legități. Deocamdată se reține faptul că structura taxonomică și specificitatea dimorfică sînt legate între ele și că amîndouă se găsesc într-un raport contrariu cu intensitatea dimorfismului sexual.

Odată dovedită existența legăturii dintre taxonomic și dimorfic este momentul să se treacă la analiza modului de producere al dimorfismului sexual în funcție de aceste structuri taxonomice.

Din ceea ce se cunoaște este evident că dimorfismul sexual dimensional este datorat unei dezvoltări mai puternice a caracterelor somatice masculine în comparație cu cele feminine.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Întrebarea care se pune este aceea dacă producerea dimorfismului sexual se rezumă numai la acest aspect sau dacă nu mai intervine și un comportament deosebit al celor două sexe în cadrul procesului de diferențiere taxonomică.

Pentru analiza acestui aspect s-au introdus în figura 2 morfogramele feminine ale perechilor de sate, raportate la morfograma feminină de ansamblu a văii Bistriței.

Din examinarea concomitentă a morfogramelor taxonomice ♂ și ♀ impresionează similitudinea grafică dintre ele. Tendințele generale tipologice se reflectă pe seriile ♂ și ♀.

În general asemănarea structurală este mai evidentă pentru neurocraniu decît pentru față.

În cazul fetei, în afară de particularitatea seriilor feminine prin lățimea mandibulei (go-go) care se înscrie la un nivel de dezvoltare mai coborît, modificîndu-se prin aceasta relația poziționlă (go-go > zy-zy), celelalte caractere mențin între ele relația poziționlă manifestată curent pentru seria ♂, dar la un decalaj valoric mai mic, de aceea linia desenului morfogramatic feminin al fetei apare frecvent cu denivelări mai restrînse între caractere.

Similitudinea dintre poziția taxonomică a seriilor ♂ și ♀ făcînd parte din aceeași comunitate sătească are de fapt un fundament mai adînc. Astfel, atunci cînd se urmărește modul de constituire a variantelor sătești în funcție de ansamblul văii, examenul amănunțit ne arată că de regulă ori de cîte ori seria ♂ înscrie plusuri sau scăderi valorice față de ansamblul masculin al văii și seria ♀ a aceluiași sat urmează aceeași mișcare față de ansamblul feminin al văii.

Tabelul nr. 4 concentrează această situație.

Tabelul nr. 4

Contingența între creșterile sau scăderile mediilor ♂ și ♀ față de seria generală de referință

	+ ♂	−		
+ ♀	28	9	37	$\chi^2 = 16{,}86$
				$n' = 2$
−	6	20	26	$p < 0{,}01$
	34	29	63	

Calculînd χ^2 pentru tabelul nr. 4 am obținut o valoare de 16,86, care în funcție de $n' = 2$ ne indică $p < 0{,}01$. Aceasta înseamnă că materialul studiat de noi este concludent pentru a confirma ipoteza relației care există între comportarea paralelă a sexului masculin și feminin în trecerea pe plus-sau minus variante, considerate în funcție de poziția medie a fiecărui sat față de media generală a văii Bistriței.

Odată dovedită similitudinea dinamicii de constituire a variantelor taxonomice ♂ și ♀ rămîne să se examineze rolul pe care-l are forța de

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

dezvoltare a unui caracter în producerea intensității dimorfismului sexual, exprimat prin energia dimorfică.

Pentru aceasta ne propunem să examinăm relația dintre plusvariantele și minusvariantele masculine și intensitatea energiei dimorfice sexuale (tabelul nr. 5).

Tabelul nr. 5

Energiile dimorfice medii și coeficienții de variabilitate, medii în funcție de plusvariante și minusvariante somatice masculine

	Caracter	+ variante		− variante	
		E.D.	C.V.	E.D.	C.V.
Neuro-craniu	g-op	4,14	3,26	3,91	3,17
	eu-eu	4,75	3,48	3,21	3,20
	t-v	3,59	3,68	3,30	4,24
	ft-ft	3,46	4,07	2,33	3,81
Fața	go-go	7,43	5,34	6,57	5,36
	zy-zy	5,97	3,59	6,12	3,48
	n-gn	8,03	4,97	7,11	4,85
	al-al	10,80	8,35	8,89	7,39
	n-sn	7,47	7,51	6,66	6,10

Din tabelul nr 5 reiese că de fiecare dată energiile dimorfice ale plusvariantelor sînt mai mari decît energiile dimorfice ale minusvariantelor (cu o singură excepție, aceea a diametrului bizigomatic).

Deci macrosomatizarea este un factor de potențare a dimorfismului sexual și invers microsomatizarea un factor de slăbire a dimorfismului sexual.

Întrucît macrosomatizarea și microsomatizarea au un determinism taxonomic, adică genetic, fiind caracteristice unor grupări de populații, aceasta înseamnă că pe măsură ce populațiile se macrosomatizează, dimorfismul sexual să fie mai puternic și invers.

Din punct de vedere general, aceste așteptări sînt confirmate de anumite observații care indică o mai puternică diferențiere sexuală la populațiile macrosomatice nordide decît la populațiile meso- și microsomatice indide (1).

Materialele prezentate în această lucrare au avantajul că expun fenomenul ca un proces chiar pentru diferențieri minime, eliminînd în același timp probabilitatea intervenției factorilor perturbanți mesologici.

Pe acest fond taxonomic, care generează caractere macrosomatice și microsomatice, acționează la rîndul ei diferențierea morfologică sexuală, care, pe bază de receptivitate tisulară diferențiată la acțiunea hormonilor de creștere, are să conducă la caractere mai puternic dezvoltate la ♂ și mai puțin dezvoltate la ♀.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Această diferență de receptivitate tisulară își are originea în determinarea genetică a sexului, care are loc încă din momentul concepției.

Dar după cum s-a văzut mai sus, această diferențiere de receptivitate tisulară între ♂ și ♀ este de regulă mai puternică la populațiile macrosomatice față de populațiile microsomatice. Aceasta înseamnă că deosebirile dintre populații sub raportul intensității dimorfizării sexuale își are punctul de plecare în diferențierea taxonomică a acelorași populații în cadrul larg al speciei.

Receptivitatea tisulară se manifestă sub forma plasticității diferențiate a organismului, o măsură a gradului de plasticitate putînd fi coeficientul de variabilitate.

Ne propunem să analizăm relația dintre potențialul de diferențiere sexuală și intensitatea dimorfismului sexual, adică energia dimorfică, cu ajutorul coeficientului de variabilitate c.v pe care l-am prezentat în tabelul nr. 5, alături de valorile E.D.

Înfățișarea concomitentă a energiilor dimorfice sexuale și a coeficienților de variabilitate respectivi arată două categorii de fapte.

a) În primul rînd, coeficienți de variabilitate mari corespund cu energii dimorfice pronunțate și invers.

Deoarece calitatea de + variante sau de — variante, adică de macrosomatizare sau microsomatizare a unor populații, are un determinism taxonomic, înseamnă că impulsul primar de macrosomatizare masculină, care își are originea în determinismul genetic al sexului, este controlat în ceea ce privește gradul de realizare de structura taxonomică. Aceasta înseamnă că acțiunea genelor din cromozomii sexuali este controlată și orientată de totalitatea genelor individuale, adică de genomul respectiv.

b) În al doilea rînd, se observă faptul că neurocraniul prezintă întotdeauna coeficienți de variabilitate mici, cărora le corespunde o energie dimorfică restrînsă, dar după cum s-a văzut, foarte specifică.

Fața, dimpotrivă, prezintă coeficienți de variabilitate mari cu energie dimorfică mare și dimorfism sexual mai puțin specific.

Întrucît această comportare este comună tuturor populațiilor, indiferent de structura lor taxonomică, aceasta înseamnă că variabilitatea și plasticitatea neurocraniului în comparație cu fața îmbracă un caracter de specie și este probabil că fenomenul poate fi urmărit în scara animală în funcție de diferențierea neurocraniului și a viscerocraniului.

În acest caz, variabilitatea și dimorfizarea mai restrînsă a neurocraniului ne apare ca un fenomen legat de o mai puternică integrare a neurocraniului în planul de organizare a speciei.

În măsura în care variabilitatea mai restrînsă indică o capacitate de dimorfizare mai mică, adică o relație taxonomică mai strînsă între sexe, se poate afirma că între structura taxonomică și intensitatea dimorfismului sexual există o relație contrarie. Sub acest raport, dimorfismul sexual apare ca un fenomen de dedublare a speciei într-o linie ♂ și alta ♀, care înscrie intensități deosebite în funcție de gradul de integrare al sexelor în cadrul structurii taxonomice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Relaxarea acestei integrări fie în cadrul procesului de diferențiere a populațiilor, fie în cadrul diferențierii filogenetice creează posibilități mai favorabile diferențierii sexuale.

★

Dimorfismul sexual al populațiilor prezintă o specificitate care merge pînă la tipologie.

Tipologia de dimorfizare sexuală se integrează în structura taxonomică a populațiilor și urmărește dinamica variantelor taxonomice.

În cadrul specificului taxonomic al unor grupări de populații, intensitatea dimorfizării sexuale este mărită sau micșorată în funcție de macrosomatizarea sau microsomatizarea caracterelor. Macrosomatizarea și microsomatizarea exprimă la rîndul lor posibilitatea mai mare sau mai mică a organismului, plasticitate care-și găsește echivalentul direct în variabilitate.

În acest fel se constituie cicluri de relație după cum urmează :

a) plasticitate restrînsă (coeficient de variabilitate mic), microsomie, asociate cu energie dimorfică sexuală slabă, specificitate dimorfică sexuală pronunțată și structură taxonomică specifică ;

b) plasticitate mare (coeficient de variabilitate mare), macrosomie asociată cu energie dimorfică puternică, tendință de nespecificitate dimorfică sexuală și diferențiere taxonomică mai redusă.

Sub raportul acestor cicluri de relații, calota cefalică se întegrează în primul ciclu, iar masivul facial în cel de al doilea, aceasta indiferent de structura taxonomică a populațiilor avînd un caracter de specie

BIBLIOGRAFIE

1. Eickstedt E. Frh., *Die Forschung am Menschen*, Enke, Stuttgart, 1943.
2. Hansen Fr. C. C., *Antropologia Medico-Historica Groenlandiae Antiquae* I, Medd. om Groenland, *67*.
3. Papillault G., *Anthropométrie comparée de mégres africains et de français de deux sexes*. Rev. Anthrop., 1911, **XXI**, 321—344.
4. Grințescu-Pop S., Enăchescu Th. și Georgescu Vl., *Morfograma taxonomică în antropologie*, St. cerc. antropol., 1965, **2**, *1*.
5. Saller K., *Zur Biologie der Rassen*, Vergleich zwischen Maduresen (Niederländisch-Indien) und Fehmaraern (Ostholstein). Kgl. Akad. Wetensch. Verh. Sect. 2, DI, 1937, **XXXVI**, 1—18.
6. Verschuher O., *Genetik des Menschen*, Berlin, Urban Schwartzenberg, 1959.

Centrul de cercetări antropologice
București

Primit în redacție la 1 august 1965.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CORELAȚIE ÎNTRE FRECVENȚA CARIEI ȘI SENSIBILITATEA LA P.T.C. LA POPULAȚIA RURALĂ DIN REGIUNEA HUNEDOARA

DE

MARIA TIBERA-DUMITRU, SIMONA BERONIADE și TATIANA DRĂGHICESCU

S-a studiat pe populația rurală adultă dintr-o zonă de gușă endemică tireopată din regiunea Hunedoara, problema corelației între indicele de carie și sensibilitatea la P.T.C. S-a observat o frecvență mai mare a indicelui de carie la gustătorii de ambele sexe pînă la 40 de ani, după care indicele de carie este mai crescut la negustători.

Factori genetici care contribuie la frecvența și variațiile cariilor dentare nu sînt încă pe deplini cunoscuți.

Faptul că gruparea S-C-N — tiocianatul — este prezent atît în formula P.T.C.-ului, cît și în constituirea unui factor salivar (Cohen și Ogden (2)) a suscitat unele lucrări corelative între acești factori și frecvența cariei la diferitele populații.

Diferențele existente în capacitate de a gusta sau nu P.T.C. au fost explicate de Fischer și Griffin (5) printr-o interacțiune între aparatul de testat și un factor salivar, care s-a dovedit a fi un sistem enzimatic solubil, tirosin-iodinaza. Analizînd distribuția iodinei libere din salivă, Fischer și colab. (6) observă o distribuție asemănătoare cu cea a testului gustativ și conchid că variațiile testului de sensibilitate sînt asociate cu variații genetice care controlează creșterea și compoziția sistemului enzimatic găsit.

Wolfe și Turner (14) studiază activitatea peroxidazei salivare, a cărei creștere este inversă cu creșterea iodinei libere. Cantitatea de peroxidază este mai mare la negustătorii pentru chinină și 6n propiltiouracil (7).

Prin gruparea N-C-S atît P.T.C.-ul, cît și substanțele antitiroidiene sînt agenți reducători. Această observație a provocat unele lucrări care au arătat susceptibilitatea negustătorilor de a dezvolta o gușă adenomatoasă difuză (Harris și colab. (9); Kitchin și colab. (10)).

ST. CERC. ANTROPOL., 1965, T. 2. NR. 2, P. 241—245

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Eliane Azevedo şi colab. (1) observă dimpotrivă o creştere a frecvenţei guşei nodulare la negustători, pe cînd gustătorii sînt mai susceptibili la dezvoltarea unei guşi adenomatoase. În cercetările efectuate de noi (13) nu am observat nici o corelaţie între guşă şi sensibilitatea la P.T.C.

Efectul sensibilităţii la P.T.C. asupra dentiţiei, asupra producerii şi frecvenţei cariilor nu este cunoscut. S-ar putea să existe şi aici un mecanism fiziologic în care să intervină frecvenţa iodinei libere salivare.

La animale, Muhler şi Shafer (11) au arătat existenţa unei relaţii între funcţia tiroidei şi frecvenţa cariei. Cercetările pe oameni însă nu au arătat un comportament precis în acest sens.

Unii autori (5) au incriminat influenţa unui regim dietetic cariogenic, la care negustătorii ar fi mai expuşi.

Chung şi colab. (3) au arătat în cazul dentiţiei primare posibilitatea ca gustătorii să prezinte un risc de a face carii cu 28% mai mic de cît negustătorii, fapt neconfirmat şi pentru dentiţia secundară.

Multiplele legături chimice şi fiziologice dintre P.T.C., factorul salivar şi funcţia tiroidei, legăturile sistemului enzimatic cu tiroida, influenţa tiroidei asupra dentiţiei ne-au îndemnat să cercetăm dacă există vreo relaţie directă între sensibilitatea la P.T.C. şi frecvenţa cariei la populaţia rurală adultă dintr-o regiune cu distrofie endemică tireopată.

Metoda utilizată pentru testarea sensibilităţii a fost aplicarea de cristale de P.T.C. direct pe limbă.

Lucrarea se referă la satele Nucşoara, Vadul Dobrei şi Bătrîna, unde s-a efectuat şi cercetarea fluorului în apa de băut (12).

Indicii de carie au fost studiaţi pe baza unei fişe stomatologice, rezultatele fiind expuse în lucrări anterioare (4), (8) (12).

Cercetarea concentraţiei fluorului în apa de băut a arătat că nici o sursă de apă nu atinge 1 mg de fluor, variaţiile fiind cuprinse între 0,200 şi 0,888 mg la litru, majoritatea fiind cuprinse în categoria ape neprotectoare şi ape cu protecţie medie faţă de carie. S-a constatat, în general, un paralelism între concentraţia redusă în fluor a apelor şi indicii mari de carie (8).

Indicii de endogamie pentru populaţia cercetată variază între 50% pentru satul Bătrîna şi 95% pentru satul Nucşoara (comunicare personală V. V. Caramelea). Nu s-a stabilit vreo corelaţie între gradul endogamiei şi frecvenţa sensibilităţii la P.T.C. pe materialul cercetat.

Frecvenţa capacităţii de a gusta variază între 77,5% la Nucşoara, 82,6% la Vadul Dobrei şi 83,9% la Bătrîna.

Cercetarea pe grupe de vîrstă arată o creştere a procentului de negustători de la 40 de ani în sus, fapt observat şi în alte cercetări şi explicat prin scăderea capacităţii gustative în decursul anilor (9).

Cercetarea indicelui de carie a arătat aşa cum era de aşteptat o creştere a frecvenţei în raport cu vîrsta, indicele fiind foarte mare de la 50 de ani în sus şi mai crescut la femei (4), (8), (12).

Corelarea frecvenţei cariei cu sensibilitatea la P.T.C. ne-a arătat pe materialul studiat un comportament diferit legat de vîrstă pentru ambele sexe tabelul nr. 1). La vîrstele tinere (20—29 de ani), unde frecvenţa cariei este mai redusă, diferenţa între gustători şi negustători este în general

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Indicele de carie și frecvența factorului gustativ

Grupe de vîrstă	Sex	Vadu Dobrei					Nucșoara					Bătrîna				
		nr.	t %	Indicele de carie T	Indicele de carie t	X^2 n = 1 P	nr.	t %	Indicele de carie T	Indicele de carie t	X^2 P	nr.	t %	Indicele de carie T	Indicele de carie t	X^2 P
20—29	♀	54	9,1	24,7	16,8	1.23 0,30—0,20	64	12,3	28,7	22,0	5.24 0,05—0,02	27	18,6	30,8	21,0	8.16 0,01
	0	19	10,5	14,4	9,4	4,67 0,02—0,05	43	28,0	25,9	18,6	7,79 0,01	24	16,7	18,6	13,4	3,11 0,10—0,05
30—39	♀	69	10,1	39,8	22,3	26,08 0,01	55	10,9	50,6	46,0	2,15 0,20—0,10	29	13,8	36,5	27,4	9,50 0,01
	0	30	16,7	26,5	15,1	7,16 0,01	44	18,0	33,7	28,9	2,40 0,20—0,10	36	15,4	30,0	21,7	7,15 0,01
40—49	♀	60	13,3	46,6	50,8	1,50 0,30—0,20	52	25,0	58,9	62,3	1,05 0,50—0,30	27	23,3	46,5	53,4	4,35 0,05—0,02
	0	21	19,0	37,7	27,3	7,38 0,01	33	24,2	52,1	48,0	1,27 0,30—0,20	23	35,0	27,4	34,1	5,22 0,05—0,02
50—60	♀	40	15,0	55,5	52,6	0,57 0,50—0,30	39	17,9	71 74,2	85,4	38,42 0,01	14	1,0	71,2	83,5	30,5 0,01
	0	34	20,6	46,5	57,6	8,64 0,01	66	25,7	50,3	64,1	36,01 0,01	15	6,7	50,1	61,3	31,7 0,01

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

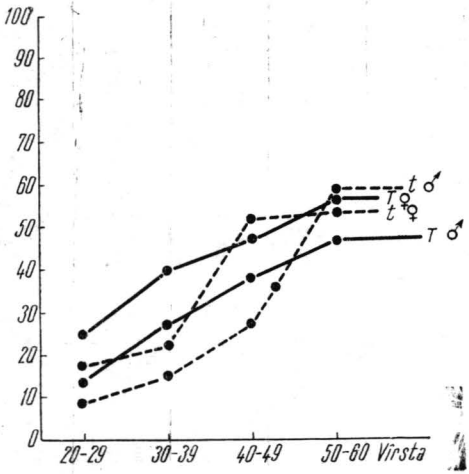

1

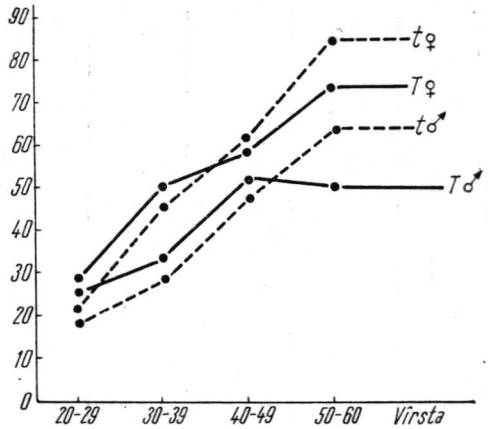

2

Fig. 1.— Variabilitatea indicelui de carie la populaţia satului Vadul Dobrei, în funcţie de sensibilitatea la P.T.C. şi vîrstă.

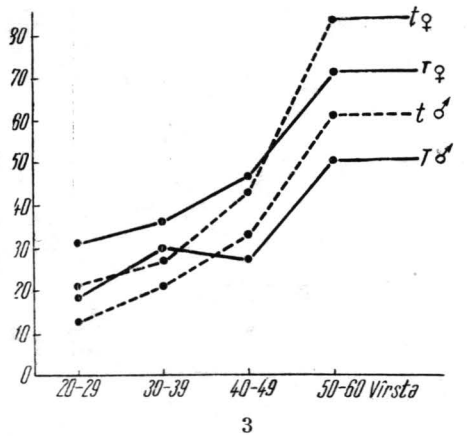

3

Fig. 2. — Variabilitatea indicelui de carie la populaţia satului Nucşoara, în funcţie de sensibilitatea la P.T.C. şi vîrstă.

Fig. 3.— Variabilitatea indicelui de carie la populaţia satului Bătrîna, în funcţie de sensibilitatea la P.T.C. şi vîrstă.

semnificativă pentru indicele de carie. Frecvenţa cariei este semnificativ mai mare la gustătorii de ambele sexe între 30 şi 39 de ani, corelaţie păstrată la bărbaţi şi peste 40 de ani, la femei observîndu-se inversarea corelaţiei, adică frecvenţa cariei la negustători este mai mare. Inversarea corelaţiei la ambele sexe este statistic semnificativă de la 50 de ani în sus. Discordanţele observate la femeile de la Vadul Dobrei s-ar putea explica prin modificările datorite vîrstei.

Influenţa aparent opusă a P.T.C.-ului asupra cariei atît în lucrarea lui Chung şi colab. (3), cît şi în lucrarea de faţă este interesantă prin stabilirea existenţei unui polimorfism stabil al sensibilităţii la P.T.C. Studiile familiale aprofundate ar putea face dovada dacă există selecţie într-una din direcţii.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

BIBLIOGRAFIE

1. Azevedo Eliane, Krieger H., Mi M. P. și Morton N. E., *P.T.C. taste sensitivity and endemic goiter in Brazil*, Amer. J. Hum. Genet., 1965, **17** *1.*
2. Cohen J. și Ogden D. P., *Taste blindness to phenyl thio-carbamide as a function of saliva*, Science 1949, *110.*
3. Chung C. S., Witkop C. J. și Henry J. L., *Agenetik study of dental caries with special reference to P.T.C. taste sensitivity*, Amer. J. Hum. Gen., 1964, **16**, *2.*
4. Firu P., Stoica Livia, Georgescu Vl. și Epurescu Al. *Studiul odontologic al populației din satul Bătrîna, Cercetări antropologice în Ținutul Pădurenilor, satul Bătrîna*, Edit. Acad. R.P.R., Buc., 1961.
5. Fischer R. și Griffin F., *Biochemical genetic factors of tastepolymorphism and their relation to salivary thiroyd metabolism in health and mental retardation*, Proc. III, World Congr. of Psychiat., 1961.
6. — *On factors in volved in the mechanism of taste blindness*, Experiența, 1959, **15**.
7. — *Differential reactivity of saliva from tasters and non tasters of 6 n — propyl-thiouracil.* Nature, 1960, **187**.
8. Gall-Frățilescu Cornelia, *Indicii de morbiditate odontală la populația adultă din microregiunea Pădurenilor, regiunea Hunedoara*, Stomatologia, 1959, *2.*
9. Harris H., Kalmus H. și Trotter W. R., *Taste sensitivity to phenil-thiourea in goiter and diabetes*, Lancet, 1949, **2**.
10. Kitchin F. D., Evans H., Clarke C. A., Mc. Connell și Sheppard P. M., *P.T.C. Taste response and thyroid disease*, Brit. Med. J., 1959, *1.*
11. Muhler J. C. și Shafer W. G., *Experimental dental caries*, Science 1954, *119.*
12. Popescu V., Firu P., Băluță V., Epurescu Al., Gall C., Ghițescu I., Stoica L. și Gall I., *Date preliminarii privind raportul dintre indicele carie și concentrația în fluor a apei de băut în regiunea Hunedoara*, Stomatologia, 1959, *1.*
13. Tibera-Dumitru Maria, *Răspunsul la P.T.C. în gușa endemică tireopată*, Probleme de antropologie, 1963, **VII**.
14. Wolfe A. D. și Turner N. C., *Studies on salivary peroxidatic activity*, J. dent. Res., 1957, *36*,

Centrul de cercetări antropologice
București

Primit în redacție la 1 august 1965.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

CERCETAREA UNOR CONSTANTE BIOCHIMICE DIN REGIUNEA HUNEDOARA

DE

MARIA TIBERA-DUMITRU ŞI NELLI CIOARĂ

Cercetarea este efectuată pe populaţia adultă dintr-o zonă submontană şi una de şes din regiunea Hunedoara, a cărei dezvoltare poate fi caracterizată printr-o talie mijlocie către înaltă, greutate normală în raport cu talia. Indicele Rohrer indică o stare de eutrofie către hipertrofie, metabolismul glucidic şi cel lipidic sînt normale, glicemia crescînd uşor de la munte spre şes, iar colesterolul şi proteinele cresc în sens invers, fapt care confirmă importanţa factorilor alimentari.

Problema relaţiilor dintre caracterele morfologice şi cele fiziologice, mai ales biochimice, într-o populaţie, constituie o problemă încă nerezolvată.

Starea economică a populaţiei, modul de viaţă şi mai ales regimul alimentar variat în funcţie de condiţiile de mediu, se pare că sînt astăzi principalii factori incriminaţi în explicarea variaţiilor metabolice, mai mult decît caracterele ereditare şi rasiale, deşi unele cercetări (5) au arătat că acelaşi organism, în condiţii climatice şi alimentare diferite, păstrează un anumit tip metabolic.

În lucrarea de faţă continuăm seria expunerilor materialului recoltat în anchetele efectuate pe populaţia rurală din regiunea Hunedoara, şi anume satele Poiana şi Jina din zona satelor de munte (altitudine de peste 900 m), unde condiţiile natural-geografice sînt favorabile dezvoltării unei economii pastorale şi redus agricole şi în satul Galda de Jos, situat în zona de şes, unde economia se bazează, în special, pe agricultură şi viticultură.

Componenţa antropologică a populaţiei din ambele sate este dată de o frecvenţă destul de ridicată de elemente nordice, pe un fond comun dinaric.

Patologia este dominată de frecvenţa ridicată a distrofiei endemice tireopate, fără manifestări clinice evidente (profilul endocrin a fost apreciat prin metoda de investigaţie clinică de dr. Mihai Drăguşanu).

Dezvoltarea fizică a acestor grupe de populaţie a fost caracterizată pe baza taliei, greutăţii, indicelui Rohrer şi indicelui Skelic.

ST. CERC. ANTROPOL., 1965, T. 2, NR. 2, P. 247—253

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Prin valorile medii (tabelul nr. 1), populaţia se încadrează în categoria staturilor mijlocii către înalte la bărbaţi, pe cînd femeile sînt armonios repartizate între categoriile înalte şi mici în proporţii aproape egale.

Tabelul nr. 1

Statura (Scara Rainer)

Statura		Bărbaţi				Femei	
		Poiana	Jina	Galda		Poiana	Galda
Foarte mică	x—159	16,6	13,3	15,0	x—148	15,6	15,2
Mică	160—163	17,9	16,7	20,2	149—152	22,1	19,9
Mijlocie	164—169	42,8	41,1	38,3	153—158	39,1	42,9
Înaltă	170—179	20,0	28,3	25,5	159—167	21,5	22,6
Foarte înaltă	180—x	1,4	0,6	0,8	168—x	1,3	0,4

Media greutăţii în satele cercetate se încadrează în categoria normalului pentru ambele sexe, cu un uşor spor faţă de talie la femei (tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2

Greutatea

Sexul	Poiana		Jina		Galda	
	nr.	kg	nr.	kg	nr.	kg
Bărbaţi	143	62,88	180	60,6	133	62,82
Femei	153	56,42	—	—	270	57,0

Aprecierea dezvoltării masei corporale prin indicele Rohrer (tabelul nr. 3) ne arată că populaţia se încadrează în limitele unei troficităţi normale pentru ambele sexe, femeile prezentînd şi o frecvenţă ridicată de hipertrofie.

Tabelul nr. 3

Indicele Rohrer

	Bărbaţi			Femei	
	Poiana	Jina	Galda	Poiana	Galda
	14	41	28	8	15
—1,19	9,7	22,6	20,7	5,2	8,0
	124	128	90	113	
1,20—1,69	86,8	77,3	72,6	74,0	66,7
	5	2	9	32	57
1,70—	3,5	1,1	6,7	20,8	25,3

Indicele Skelic caracterizează populaţia printr-o frecvenţă mare de mesatiskelie către brahiskelie, cu excepţia satului Poiana, unde bărbaţii sînt predominent brahiskel (tabelul nr. 4).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 4

Indicele Skelic (scara Glufrida-Ruggieri)

		Bărbaţi				Femei	
		Poiana	Jina	Galda		Poiana	Galda
Macroskel	x—51,0	2,8	15,4	11,1	x—52,0	16,9	16,0
Mesatiskel	51,1—53,0	40,6	59,4	54,0	52,1—54,0	55,2	55,6
Brahiskel	53,1—x	55,3	24,2	34,0	54,1—x	27,3	28,4

Ancheta s-a efectuat pe un număr de bărbaţi şi femei din cele trei sate între 20 şi 70 de ani, cu excepţia satului Jina, unde am avut la dispoziţie doar un eşantion de bărbaţi între 20 şi 40 de ani.

Constantele biochimice determinate au fost : glicemia, colesterolemia, proteinemia şi calciuria ; tehnica de lucru şi condiţiile determinării sînt indicate într-o lucrare anterioară (2).

Nivelul glicemiei determinat à jeune prin metoda Hagedorn-Jensen variază în limite destul de largi între 0,6 şi 4 g $^0/_{00}$ media fiind 1 g $^0/_{00}$ la Jina, 1,07 g $^0/_{00}$ la Poiana şi 1,20 g $^0/_{00}$ la Galda de Jos (deci la limita superioară a normalului) (fig. 1, 2 şi 5). De altfel în acest sat

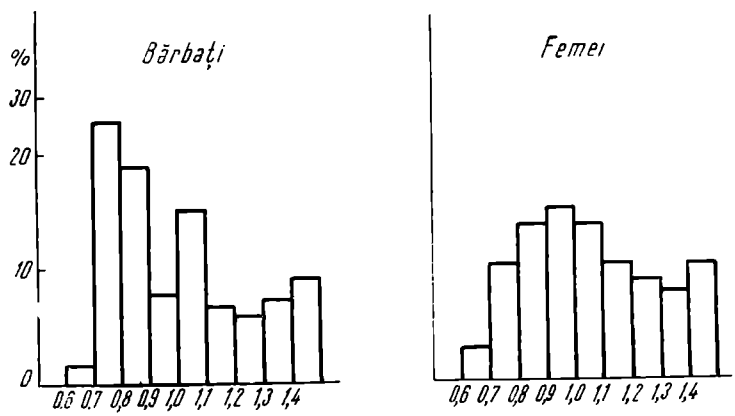

Fig. 1. — Variaţiile glicemiei la ambele sexe în satul Poiana.

glicemia este plasată către dreapta domeniului fiziologic cu un procent însemnat de hiperglicemie la ambele sexe. Faţă de cercetările anterioare din regiunea Hunedoara, rezultatul de la Galda este mult superior. De exemplu, Gurasada 1,04 g $^0/_{00}$; Boşorod 1,01 g $^0/_{00}$; Bătrîna 0,75 g $^0/_{00}$; Nucşoara 0,75 g $^0/_{00}$; Cîmpu lui Neag 0,90 g $^0/_{00}$ (2,3). Nivelul glicemic aşa de ridicat în lipsa erorilor de tehnică ca şi a unui factor patologic s-ar putea explica printr-un aport alimentar bogat în glucide sau printr-o lipsă de utilizare a glucidelor în care există şi o participare a ficatului, avînd în vedere că satul este aşezat într-o zonă viticolă. De altfel,

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

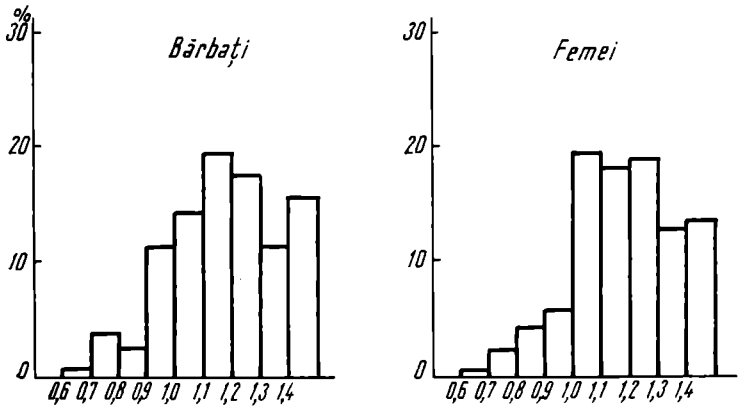

Fig. 2. — Variațiile glicemici la ambele sexe în satul Galda de Jos.

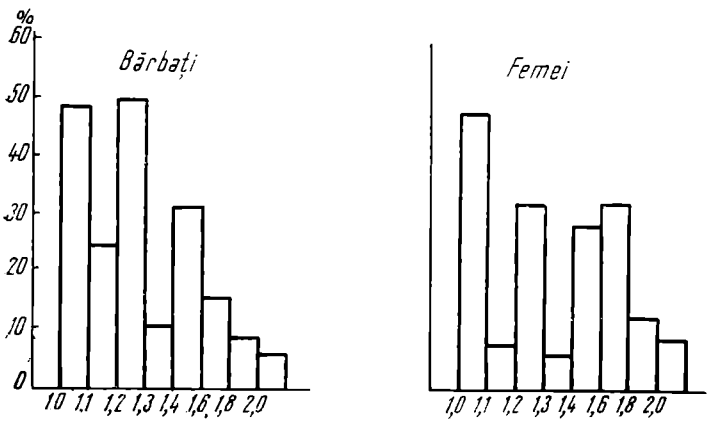

Fig. 3. — Colesterolemia la ambele sexe în satul Poiana.

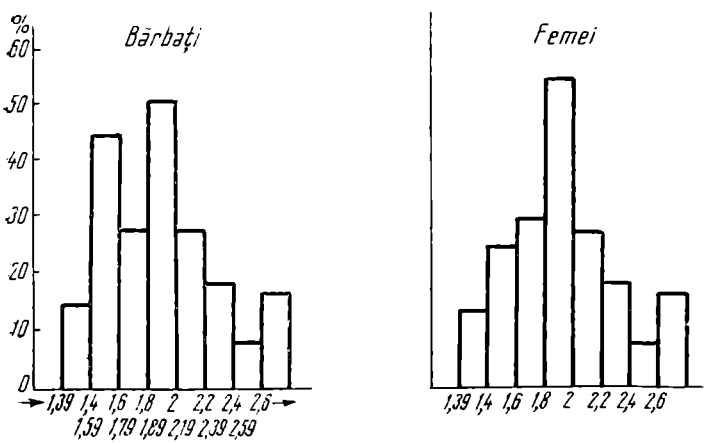

Fig. 4. — Colesterolemia la ambele sexe în satul Galda de Jos.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

glicemia prezintă o variabilitate destul de mare de la o zi la alta în funcție și de starea tonusului neurovegetativ.

Colesterolul sanguin determinat cu metoda Bloor variază între 1,0 și 3 $^0/_{00}$, media fiind 1,57 g $^0/_{00}$ la Jina; 1,42 g $^0/_{00}$ la Poiana și 1,88

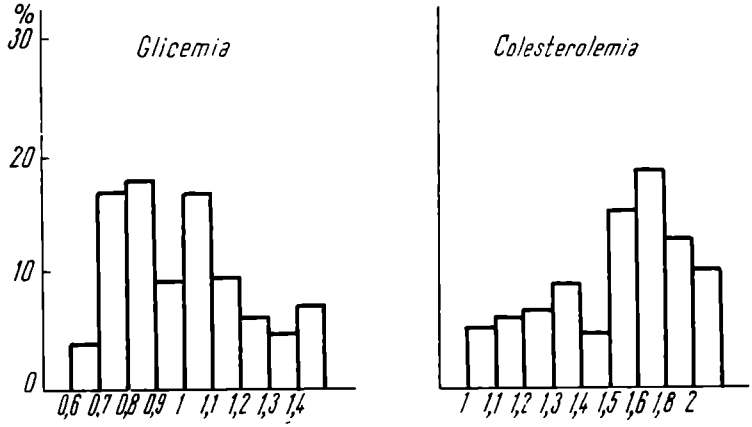

Fig. 5. — Frecvența glicemiei și colesterolemiei în satul Jina la bărbați.

g $^0/_{00}$ la Galda. Din figurile 3 și 4 se remarcă o frecvență mai scăzută la Poiana, în stînga domeniului fiziologic, pe cînd la Galda valorile sînt mai mari către dreapta domeniului fiziologic.

Indicele glicemie/colesterol ne arată preponderența metabolismului energetic în special în satul Poiana și Jina (Jina și Poiana 0,77 ; Galda 0,63, normal fiind între 0,47 și 0,54).

Proteinele citite refractometric variază în limite destul de largi în categoria normalului, media fiind 7,2 la Galda, 7,3 la Poiana și 7,8 la Jina. Menționăm că valorile medii calculate pentru grupele de vîrstă 20—40 de ani nu au diferit de media pe întreaga populație.

Frecvența eliminării și a neeliminării calciului prin urină (metoda Sulkowitch), ca și raportarea acesteia pe vîrste ne arată o distribuție omogenă, cu predominența eliminării la toate vîrstele, eliminarea fiind de intensitate mijlocie către mare (fig. 6). Frecvența mare a eliminării ca și intensitatea acesteia, în afara factorului patologic (hiperparatiroidism) pe care investigațiile clinice nu l-au evidențiat, sugerează importanța și influența factorilor alimentari, ca și a exercițiului fizic, fapt observat și în alte lucrări (1).

Modul cum se reflectă principalele metabolisme asupra dezvoltării organismului l-am cercetat prin confruntarea acestor constante cu indicii Skelic și Rohrer. Într-o lucrare anterioară (4) am observat o corelație pozitivă între valorile crescînde ale colesterolemiei și clasele de valori ale indicelui Rohrer de la hipo — către hipertrofie. În lucrarea de față, observația nu s-a verificat decît într-o foarte mică măsură la indicele Rohrer în sen-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

sul unei creşteri a valorii medii pentru intervalul hipertrofie faţă de media generală observată în comuna respectivă (tabelul nr. 5).

Celelalte constante nu prezintă modificări în funcţie de aceşti indici.

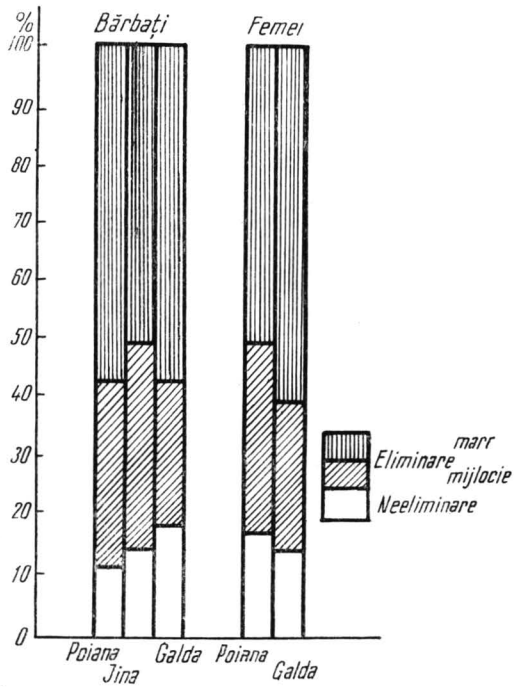

Fig. 6. — Frecvenţa calciuriei la bărbaţi şi femei în satul Jina.

Tabelul nr. 5

Valorile colesterolului în funcţie de Indicele Rohrer

	Poiana		Galda		Jina
	♂	♀	♂	♀	♂
x—1,19	1,367	1,371	1,902	1,741	1,551
1,20—1,69	1,259	1,404	1,860	1,920	1,599
1,70—x	1,525	1,482	2,000	1,895	1,590
Media general	1,430	1,330	1,840	1,920	1,610

Faţă de cercetările anterioare (3) în care comportamentul constantelor biochimice era legat de condiţiile de viaţă la altitudine sau şes, materialul prezentat în lucrarea de faţă, nu confirmă decît parţial această ipoteză; glicemia creşte de la munte spre şes, dar colesterolul şi proteinele

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

cresc în sens invers, fapt care pledează în primul rînd pentru importanța factorilor alimentari, satele studiate avînd un nivel economic și social ridicat.

BIBLIOGRAFIE

1. Carruthers B. M., Capp D. H. și Intosh Mc. E. W., *Diurnal variation in urinary excretion of calciuria and phosphate and its relation to blood levels*, 1964, J. Lab. clin. Med. **63**, *6*, 959.
2. Dumitrescu H. și Neacșu C., *Studiul biochimic al populației satului Bătrîna*, în monografia *Cercetări antropologice în Ținutul Pădurenilor*, 1961, Edit. Acad. RPR.
3. Dumitrescu H., Băluță V., Bușilă E., Dinulescu E. și Neacșu C., *Constantes biochimiques dans la population de quelques villages de montagne et de plaine de la région Hunedoara, Roumanie*, VI-ème Congrès Internat. des sciences Anthropol., Ed. Musée de l'Homme, Paris, 1962.
4. Dumitru-Tibera Maria, Morțun Maria și Drăghicescu Tatiana, *Constantele biochimice la populația din zona de deal din regiunea Oltenia*, 1965, St. cerc. antropol, I
5. Henrotte J. G., *Enquête préliminaire sur les caractéristiques biologiques des Indiens de Madras*, 1961. Bull. et Mem. de la Soc. d'Anthropol., II, *1*, 133.

Centrul de cercetări antropologice
București

Primit în redacție la 1 august 1965.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

STUDIUL ODONTOLOGIC AL POPULAȚIEI ADULTE DIN REGIUNEA HAȚEG, IN CADRUL ANCHETELOR ANTROPOLOGICE

DE

IULIA GHIȚESCU, LIVIA STOICA, VALERIAN POPESCU și VLADIMIR GEORGESCU

În populația studiată, frecvența mare a cariei la vîrstele tinere a avut ca efect secundar importante modificări fizionomice ale etajului inferior al feței. Ocluzia adîncă, dată de pierderea molarilor sau de abraziuni importante și edentații intercalate, scurtează înălțimea sn-gn cu aproximativ 1 cm. Scurtarea este înregistrată de măsurătorile făcute pe subiectul cu dinții în ocluzie, influențînd valorile indicelui facial. Tehnica unei măsurători, făcută pe subiectul cu mandibula în poziție de repaus, poate înlătura factorul de eroare în analiza morfologică a feței inferioare.

Lucrarea aduce o serie de rezultate asupra studiului odontologic al populației adulte din regiunea Hațegului, în legătură cu cele două boli sociale : caria și paradentoza. Încadrarea lor în fiziopatologia organismului a fost făcută prin colaborarea strînsă cu medicii celorlalte specialități, iar încadrarea organismului în mediul fizic, economic și social a fost un rezultat al colaborării strînse cu cercetătorii antropologi.

Datele obținute au fost comparate cu cele rezultate din studiul altor regiuni similare și acestea, la rîndul lor, au fost comparate cu ale altor autori, care au studiat grupe umane diferite actuale și din trecut.

Cercetarea noastră a pornit de la concepțiile actuale, care consideră caria și paradentoza ca maladii în care mediul și alimentația, precum și modul de viață, joacă un rol din cele mai importante. Acest factor important, alături de deficiența apei în fluor, într-o regiune de gușă endemică, explică faptul că a fost găsită o frecvență a cariei din cele mai ridicate (97,3%), alături de o intensitate a ei tot așa de mare (46,4%).

Studiul frecvenței cariei pe vîrstă și sex arată că femeile sînt mai afectate decît bărbații. Din totalul de 299 de bărbați au fost găsiți fără carii 15 subiecți, iar din totalul de 285 de femei un singur subiect. În legătură cu vîrsta a fost găsit un procentaj mai mic la grupele între 15—30 de ani, iar la cei peste 30 de ani procentajul a fost de 100%.

ST. CERC. ANTROPOL., 1965, T. 2, NR. 2, P. 255—267

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Studiate pe arcade și grupe de dinți, atît la femei, cît și la bărbați arcada inferioară este mai afectată decît cea superioară, cu predominența părții stîngi, care la europenii actuali arată un coeficient de rezistență mai scăzut. Statistica noastră nu arată o deosebire marcată între partea stîngă și dreaptă a arcadelor.

În comparație cu alte regiuni, frecvența la populațiile adulte din Pădureni a fost aproape tot așa de mare (95%) ca și în comuna Bătrîna (96,35%) sau regiunea Bicaz (87%).

S-a găsit o frecvență foarte mare la copiii din Clopotiva și satele din jur (89,42% : băieți; 88,4%; fete 90,36%) și o frecvență mai scăzută la copiii din Demsuș (54,16% : băieți 53,84%; fete 54,54%).

În ultima comună alimentația se deosebește net de a celorlalte. Populația din Demsuș consumă mai multe crudități și carne neconservată, iar copiii, în special, mănîncă multe fructe. În privința alimentației cu apă a comunei Clopotiva și a satelor din jur s-a constatat că ele uzează mult de ape curgătoare, foarte sărace în calciu și fluor (concentrația în fluor 0,123—0,200 mg $^0/_{00}$, intrînd în categoria celor considerate neprotectoare de carie).

În ce privește modul de viață este de remarcat că iernile foarte lungi din regiunea studiată de noi obligă populația și, în special femeile, la o lungă viață de interior.

Legătura dintre modul de viață, alimentație și frecvența cariei apare mai evidentă într-una din cercetările întreprinse în Delta Dunării, tot pe o populație rurală. După datele încă necomunicate s-a putut pune în legătură frecvența mică a cariei cu modul de viață local, dus în aer liber și în intense radiații solare și, în special, cu alimentația bogată în pește proaspăt.

În comunele de pe platoul Vadul Dobrii, Bătrîna și cătunele din jur, frecvența cariei este mai ridicată decît în Demsuș și Nucșoara, însă nu depășește pe cea din Clopotiva.

Procentul mare din satele de pe platou studiate se datorește legăturilor mai strînse cu mediul orășenesc și munca în mină. Comunele cu situația centrală în platou, izolate și cu o viață tradițională arhaică au un procent mult mai mic în frecvența cariei.

Alături de factorul alimentar, contactul cu orașul și civilizația influențează rezistența organismului prin mecanisme complexe, ținînd în special de o adaptare dificilă la schimbarea modului de viață.

Intensitatea cariei în regiunea studiată de noi este de 46,4%, adică 14,22 carii pe subiect, la 18 324 de dinți examinați. Ea reprezintă intensitatea cea mai ridicată față de regiunea Pădureni cu 13,48 carii pe individ; Bătrîna 42,15% cu 13,3 carii pe individ și Bicaz 42% la bărbați și 45% la femei, după statisticile făcute cam în aceeași perioadă (fig. 1).

Studiate pe arcade, sex și vîrstă, intensitatea arată un decalaj cu aproximativ 10 ani în defavoarea femeii, curbele apropiindu-se la grupele de vîrstă între 50—60 de ani. Arcada superioară este mai grav atinsă decît cea inferioară, atît la femeie cît și la bărbat (fig. 2).

Intensitatea cariei arată un paralelism cu ordinea erupției dinților, cu excepția blocului incisivo-canin inferior, la care există permanent o discordanță între curba intensității cariei și aceea a erupției. Situația deo-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

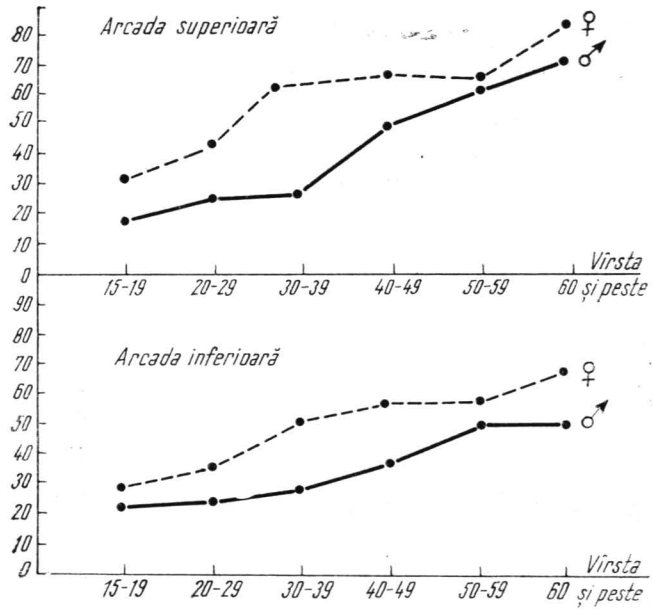

Fig. 1.— Intensitatea cariei în arcada superioară, arcada inferioară pe vîrste și sexe.

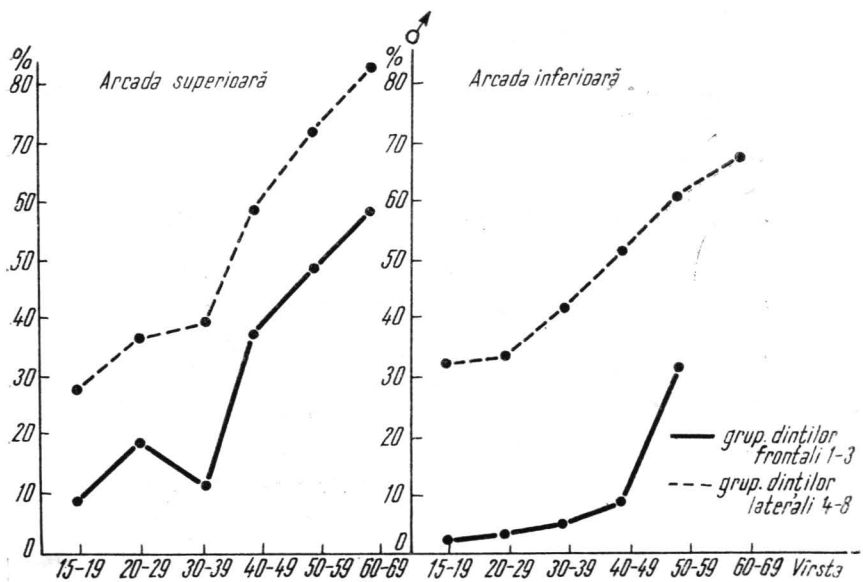

Fig. 2. — Intensitatea cariei în arcada superioară și arcada inferioară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 3. — Intensitatea cariei în arcada superioară și inferioară

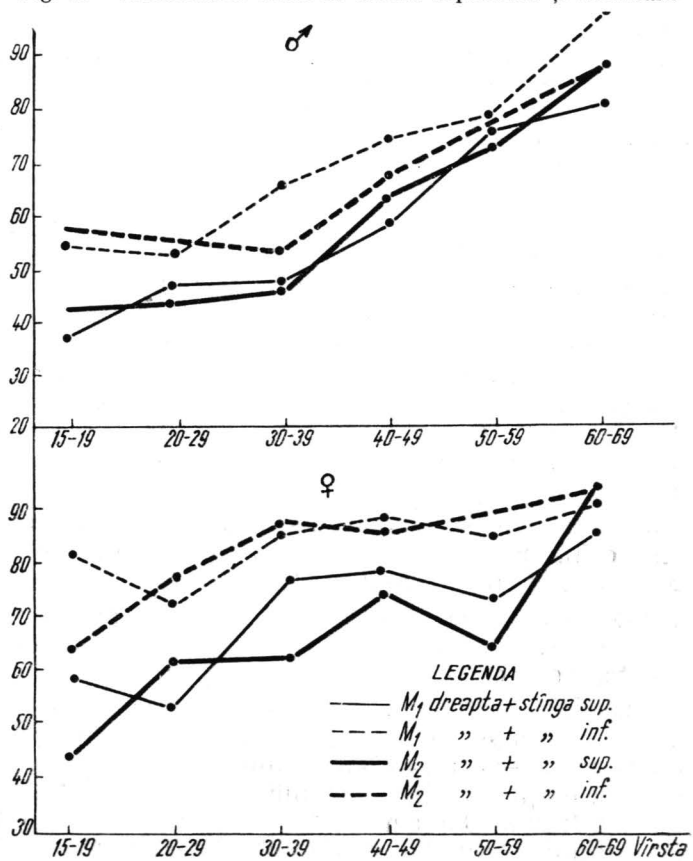

Fig. 4. — Intensitatea cariei pentru M_1 și M_2 pe grupe de vîrstă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

sebită a bloeului incisivo-canin inferior a fost explicată prin acțiunea de protecție dată de baia de salivă permanentă care-l scaldă. S-a mai constatat că deși erupția premolarilor este mai tardivă, urmînd ca aceștia să fie mai puțin atinși de carie, ei sînt totuși foarte des lezați, situație inversă decît aceea a blocului incisivo-canin, explicată în general prin perioada critică prepubertală cu care coincide erupția acestora (fig. 3).

Rezultatele noastre concordă cu alte cercetări similare făcute asupra grupelor europene actuale și preistorice, precum și al celei mai mari părți din rasele actuale și vechi (Pales).

A fost studiat separat molarul de 6 ani, care are o importanță deosebită în dezvoltarea maxilarelor și stabilirea ocluziei.

Curba intensității cariei acestuia a fost comparată cu aceea a molarului de 12 ani.

Intensitatea cariei la molarul de 6 ani este foarte mare, începînd de timpuriu. Ea este mai mare pentru arcada inferioară, cu o gravitate mai accentuată pentru femeie. Aceasta verifică afirmația că evoluția cariei este paralelă cu erupția.

La cea mai mare parte din rasele umane actuale și vechi, frecvența cariei la molar este în funcție de ordinea și data erupției (fig. 4).

Considerînd intensitatea cariei în raport cu sediul, s-a constatat că localizarea cea mai frecvent întîlnită a fost cea pe fețele ocluzale, atît la copii cît și la adulți. După aceasta urmează localizarea proximală, mezială și distală și în cele din urmă localizarea în jurul coletului.

Datele noastre concordă cu acelea ale tuturor cercetătorilor care arată frecvența mare a cariei de colet la omul neolitic și frecvența mare a celei ocluzale la omul actual.

Comparația curbelor frecvenței și intensității cariei în regiunea cercetată, arată că ambele au procente foarte ridicate; populația regiunii Hațegului este frecvent și grav atinsă de carie.

Dacă comparăm situația regiunii studiate cu aceea a împrejurimilor Pădureni, Bătrîna, la toate constatăm o frecvență și o intensitate foarte mare. De asemenea, după datele extrase printr-o cercetare actuală se constată că și în regiunea Bicaz există o frecvență și o intensitate mare atît la adulți, cît și la copii.

Pierderile mari de dinți la populația studiată sînt datorite mai ales proceselor carioase și mai puțin paradentozei, ceea ce dovedește o structură bună a fibrelor colagene și o rezistență față de această maladie, deși factorii locali de microiritație sînt prezenți.

Comparația cu datele altor cercetări asupra populațiilor actuale, situează pe aceea studiată de noi alături de celelalte populații civilizate europoide contemporane.

S-a constatat în același timp că regiunea studiată de noi este mai puțin afectată de parodontopatii, deși atît factorii de mediu și de alimentație, cît și factorii generali și locali ai organismului ar fi favorizanți pentru o mai mare frecvență a acestei maladii.

Edentațiile întinse nu sînt sechele ale parodontopatiilor, ci sînt produse prin procese carioase, ceea ce explică apariția lor precoce.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

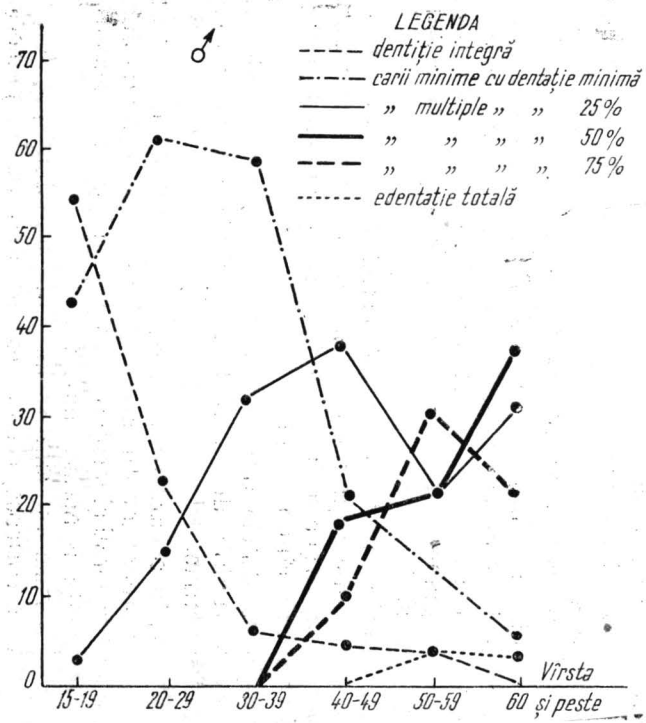

Fig. 5. — Dentiția pe grupe de vîrstă la bărbați.

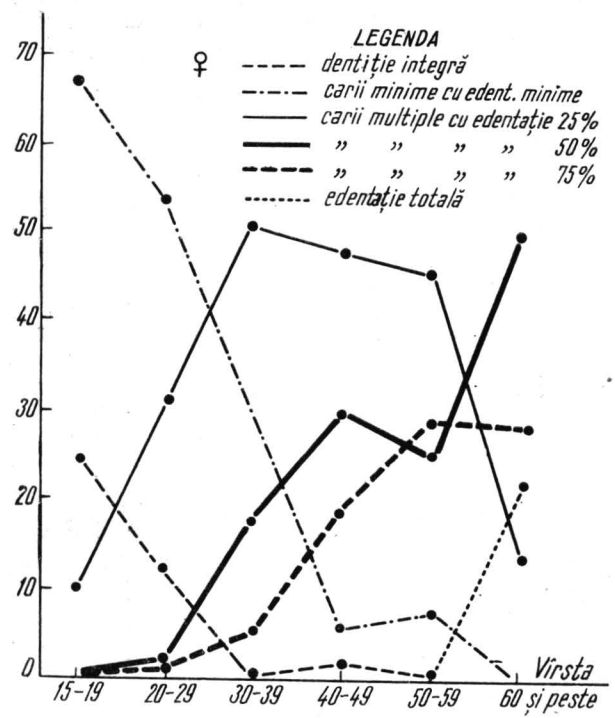

Fig. 6. — Dentiția pe grupe de vîrstă la femei.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

A fost urmărită dentiția integră cu leziuni dentare minime (dentiția cu 1—6 lipsuri, dentiția cu 6—13 lipsuri, 25% lipsuri; cu 13—20 de lipsuri, 50 % lipsuri și peste 20 de lipsuri, 75% lipsuri).

Au fost considerate între lipsuri și resturile nerecuperabile.

Studiind dentiția pe sexe și grupe de vîrstă s-a constatat o situație mult mai gravă la femeie decît la bărbat.

Dentiția cu 25% lipsuri apare de la 30 de ani.

Dentițiile cu 50% și 75% lipsuri apar de la 30 de ani la bărbați, iar la femei de la 20 de ani (fig. 5, 6).

Studiind felul edentației am putut remarca procentele mari ale edentației terminale bilaterale existente încă de timpuriu, mai ales la femeie și predominanța lor la arcada inferioară.

Începînd de la 20 de ani s-a găsit o edentație terminală bilaterală de 23%, care crește progresiv pînă la 75% la 50 de ani.

Edentația terminală unilaterală apare de asemenea devreme, cu o gravitate mai mare la femeie și, în general, la arcada inferioară (fig. 7, 8).

În edentația intercalată au fost înglobate edentația mixtă și cea frontală. Ea a fost găsită într-o proporție foarte mare cu predominanță la arcada superioară, încă din primele decade de vîrstă studiate, pentru a scădea apoi, făcînd loc edentațiilor mai întinse.

Ocluzia adîncă, întîlnită frecvent cu predominanță la femeie, în această regiune este o consecință a acestor edentații.

Procentul foarte mare al acestui tip de ocluzie, față de cea normală, nu trebuie considerat ca o trăsătură caracteristică a populației din regiune. Ea a fost interpretată ca o consecință a edentațiilor întinse și, în special, a celor terminale bilaterale, care prin lipsa molarilor duc la prăbușirea ocluziei.

Studiul odontologic al populației cercetate a prilejuit unele observații asupra modificării fizionomiei, consecință a edentațiilor întinse terminale și intercalate, care au o importanță antropologică atît de ordin teoretic, cît și practic.

Lipsa molarilor și edentațiile intercalate care nu prezintă corespondenți antagoniști, produc adîncirea ocluziei cu micșorarea diametrului vertical al etajului inferior al feței, uneori încă de la 20 de ani, la femei, și după 30 de ani la bărbați (fig. 9).

Încă de la o vîrstă foarte tînără, fizionomia se modifică într-un mod caracteristic. Prin păstrarea dinților frontali și a reliefului anterior al maxilarelor, buzele nu suferă înfundarea întîlnită la edentația totală a bătrînilor, dimpotrivă, prin micșorarea înălțimii etajului inferior și păstrarea dinților frontali, buzele sînt proiectate înainte. De asemenea, bărbia scurtată și proeminentă modifică trăsăturile etajului inferior, creînd un dezacord între aceasta și restul figurii (fig. 10, 11). Același aspect poate să fie produs și în cazul abraziunilor accentuate, care au fost observate frecvent în jurul vîrstei de 50 de ani. Ele pot fi puse în legătură cu absența concomitentă a molarilor (fig. 12).

Observațiile antropologice ale feței, care pornesc numai de la constatarea prezenței dinților frontali, fără examenul complet al arcadelor și fără stabilirea edentațiilor terminale, reprezintă un factor de eroare

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

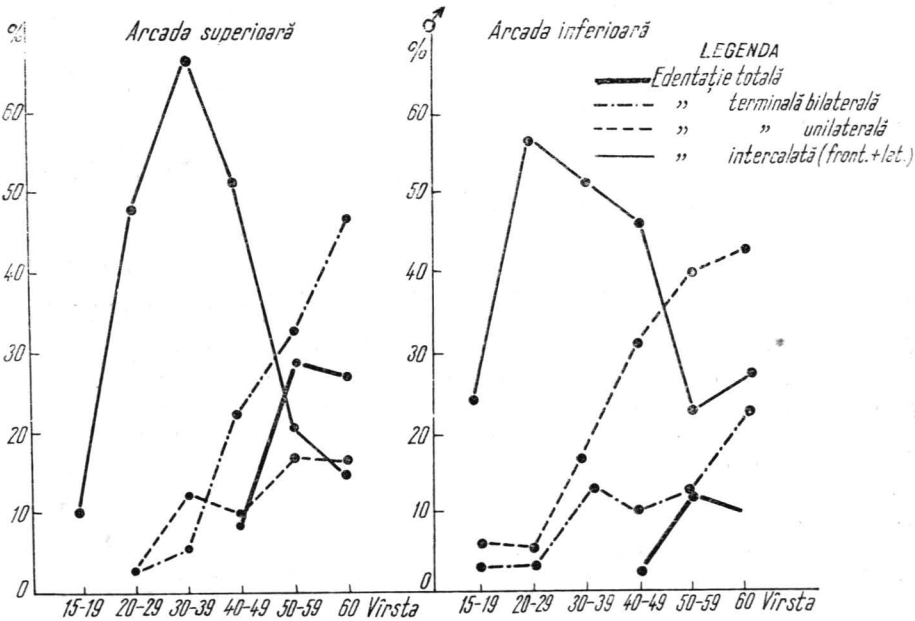

Fig. 7. — Edentația. Arcada superioară și inferioară la bărbați, pe grupe de vîrstă.

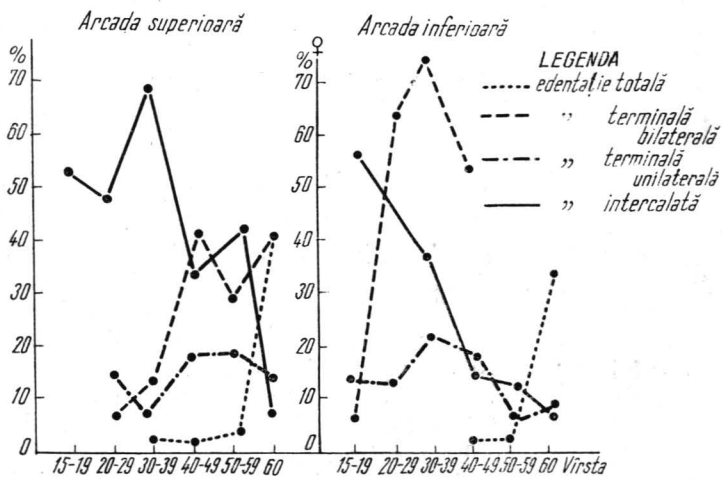

Fig. 8. — Edentația. Arcada superioară și inferioară la femei, pe grupe de vîrstă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

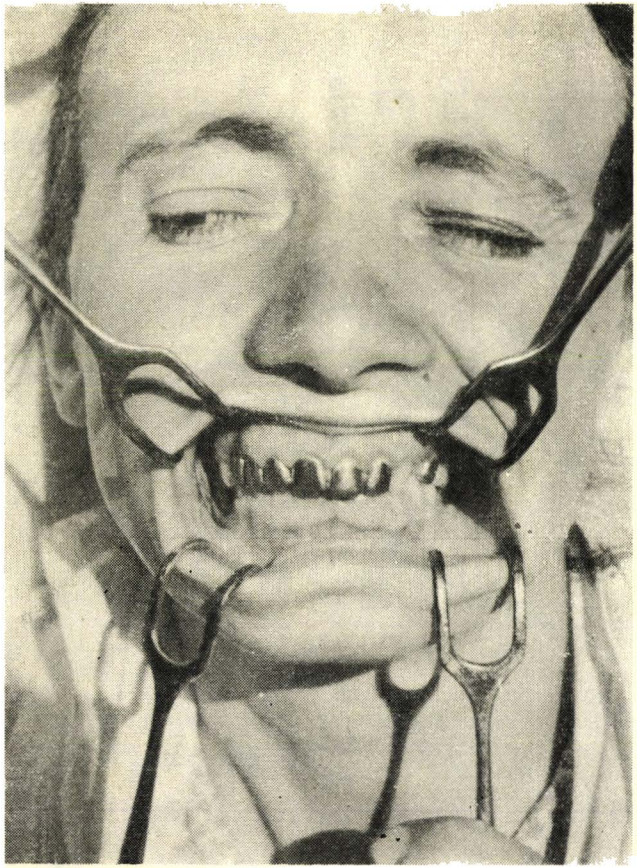

Fig. 9. — Subiect în vîrstă de 25 de ani cu edentaţie terminală bilaterală inferioară, cu ocluzie adîncă coborîtă consecutivă.

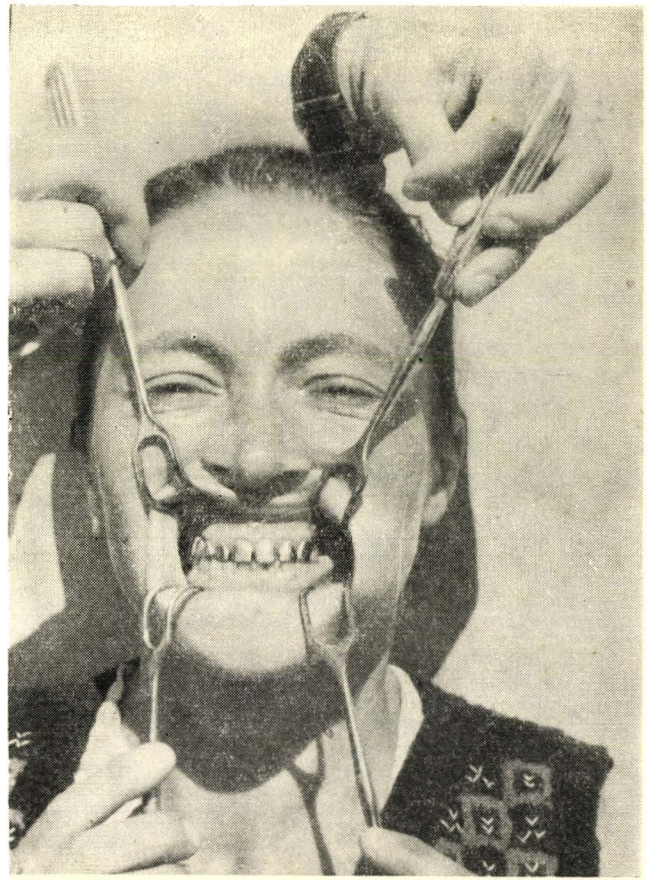

Fig. 10. — Subiect în vîrstă de 28 de ani, cu edentaţie terminală superioară stîngă şi terminală inferioară dreaptă, cu ocluzie adîncă coborîtă.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

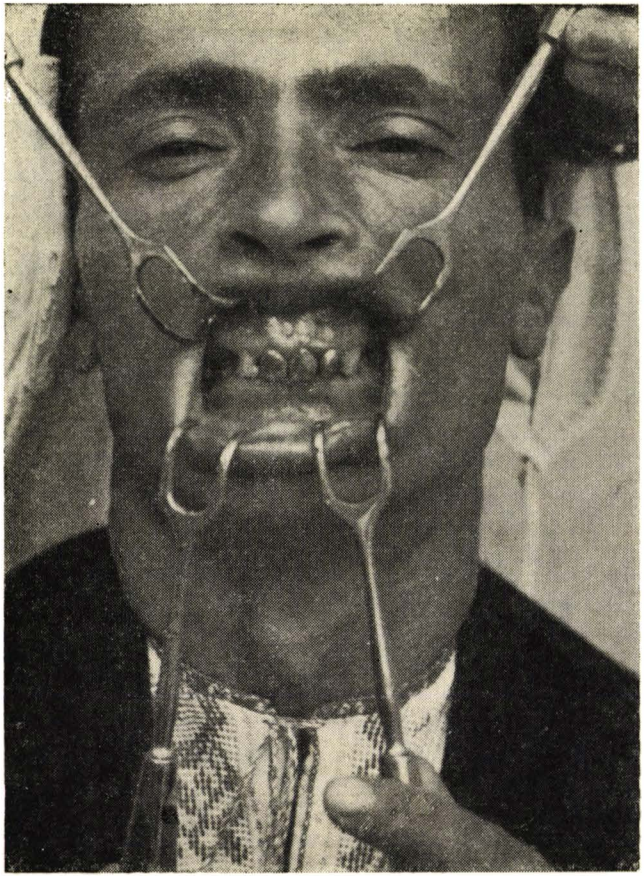

Fig. 11. — Subiect în vîrstă de 22 de ani, cu edentaţii întinse terminale, bilaterale şi cu ocluzie adîncă coborîtă.

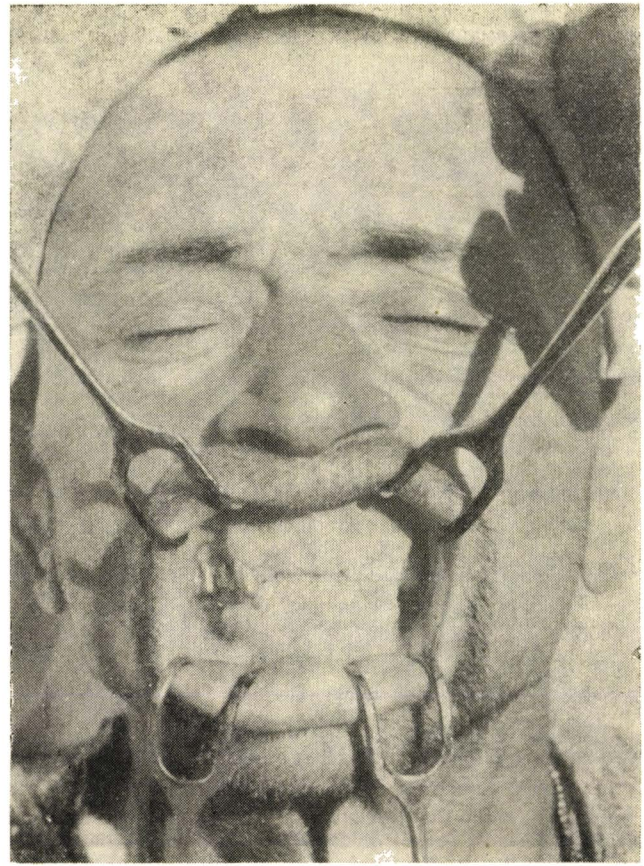

Fig. 12. — Subiect de 50 de ani, cu abraziune marcată a grupului frontal, cu edentaţie terminală inferioară bilaterală. Modelele turnate după amprenta arcadelor dentare şi aplicate în articulatoare de tip Jaccard arată raporturile dintre arcade cu tipul de ocluzie.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

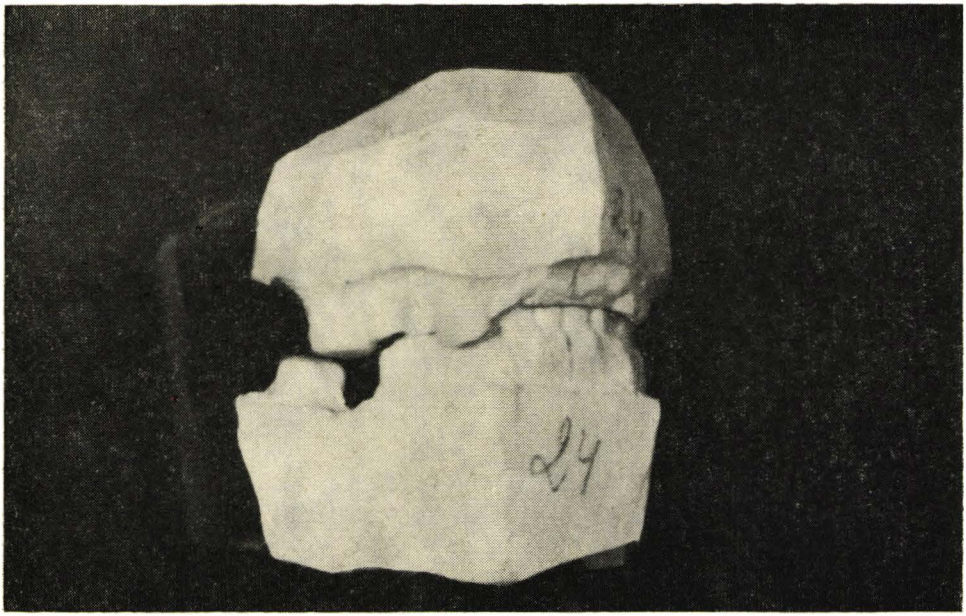

Fig. 13. — Ocluzia adîncă prin abraziune marcată a incisivilor pînă la festonul gingival poate scădea înălțimea etajului inferior cu 1 cm, ca într-o edentație terminală bilaterală.

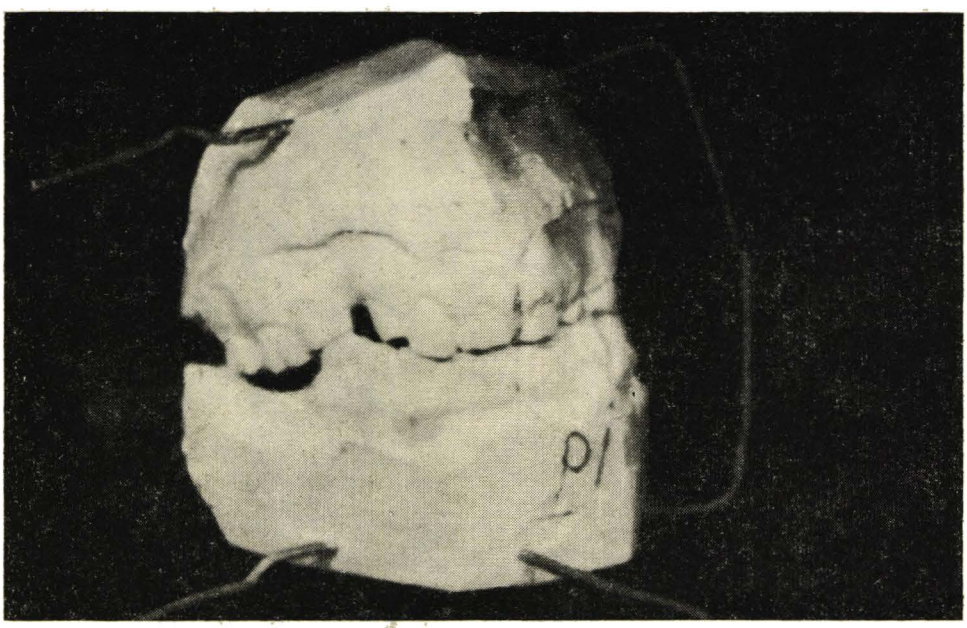

Fig. 14. — Ocluzie adîncă coborîtă prin edentație terminală bilaterală inferioară.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

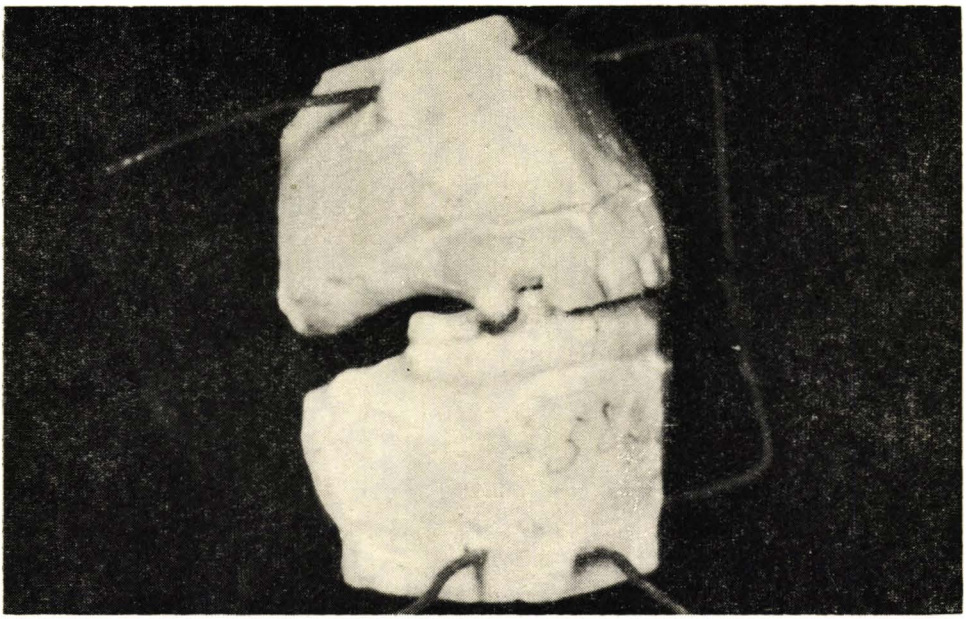

Fig. 15. — Tipul de ocluzie adîncă, dobîndită prin pierderea molarilor de pe ambele arcade.

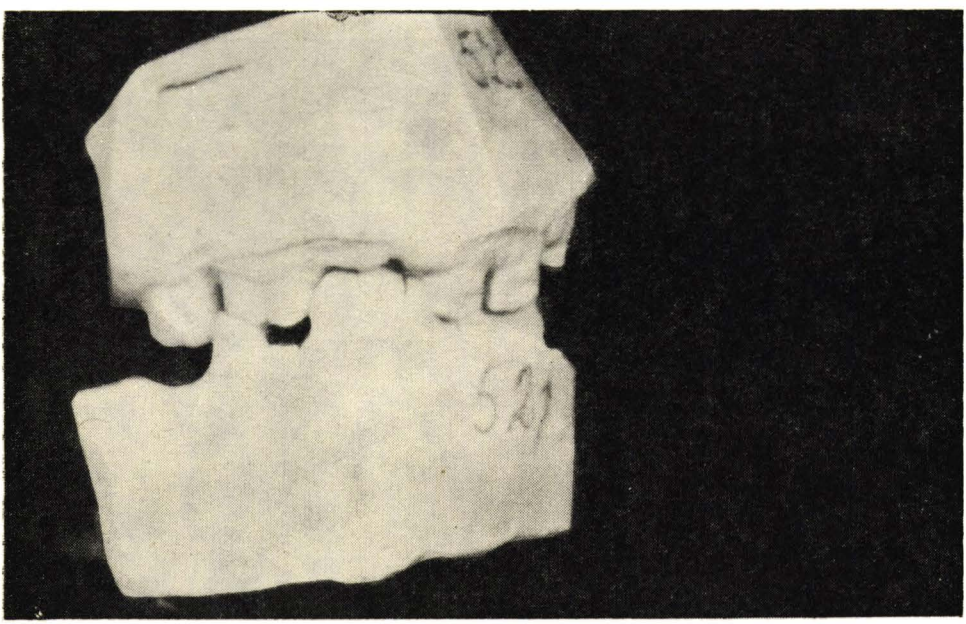

Fig. 16. — Înălțimea etajului inferior al feței poate fi diminuată și prin edentații terminale mai puțin întinse, dar asociate cu edentații intercalate.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

inițială în efectuarea măsurătorilor (fig. 13). Măsurătoarea făcută pe subiectul cu dinții în ocluzie adîncă dobîndită poate arăta diminuarea înălțimii etajului inferior cu aproximativ 1 cm (fig. 14).

Indicele facial poate fi, în consecință, modificat și o dată cu el și concluziile asupra identificării tipului antropologic (fig. 15, 16).

Deoarece subiecții cu ocluzie adîncă dobîndită prin pierderea molarilor reprezintă o proporție foarte mare la vîrste tinere (30—50 ani), neputînd fi înlăturați din cadrul cercetării, este necesară deci stabilirea unei metode unitare de măsurătoare pentru a se corecta acest factor de eroare.

Metoda adecvată este măsurătoarea în poziție de repaus a mandibulei. Stabilirea acesteia cere însă experiență și o atenție deosebită din partea cercetătorilor.

BIBLIOGRAFIE

1. Eickstedt Egon-Freiherr, *Rassenkunde und Rassengeschichte der Menschheit — Enke*, Stuttgart, 1937—1957.
2. Firu P., Stoica Livia, Georgescu Vl. și Epurescu Al., *Studiul odontologic al populației din satul Bătrîna* (din volumul „Cercetări antropologice în Ținutul Pădurenilor"), Edit. Acad. R.P.R., 1959.
3. Martin R., *Lehrbuch der Anthropologie*, Band I. V. Gustav Fischer, Jena, 1928.
4. Pales L., *Réflexions sur la raciologie de la carie dentaire*, L'Anthropologie, 1947, **51** *3—4*.
5. Popescu Valerian, Firu P., Băluță Victoria, Epurescu Al., Gall Cornelia, Iulia Ghițescu, Stoica Livia și Gall I. *Date preliminarii privind raportul dintre indicii de carie și concentrația în fluor a apei de băut în regiunea Hunedoara*, Stomatologia, 1959, *1*, 29.

Facultatea de stomatologie
București

Primit în redacție la 1 august 1965.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

REZULTATELE ANCHETEI SOCIALE ASUPRA STRĂMUTĂRILOR DE POPULAȚIE DIN ZONA HIDROCENTRALEI DE LA BICAZ

Cercetări socio-demografice pe profil antropologic

DE

V. V. CARAMELEA și V. APOSTOLESCU

Strămutările, asemenea altor mișcări demografice, pot produce numeroase efecte de ordin social și antropologic. Autorii prezintă o parte din rezultatele unei anchete sociale asupra strămutărilor provocate de crearea lacului de acumulare al Hidrocentralei de la Bicaz, insistînd mai ales asupra numărului de strămutări, distanței medii, ariei localităților pe care se desfășoară acest fenomen apărut în microregiune și asupra implicațiilor de ordin demografic-antropologic.

Strămutările sînt deplasări definitive ale unei populații, dintr-un loc în altul, făcute organizat și din inițiativă administrativă. Asemănător altor forme de mișcări sociale sau mecanice de populație — migrații, colonizări — ele constituie un fenomen care prezintă importanță nu numai pentru studiile demografice, sociologice, economice, etnografice, psihologice etc. asupra unităților sociale afectate ci și pentru cele de antropologie.

În cele ce urmează prezentăm fragmente din lucrarea în care am analizat rezultatele cercetărilor efectuate asupra strămutărilor de populație din cuveta lacului de acumulare al hidrocentralei de la Stejarul — Bicaz, limitîndu-ne în considerațiile noastre îndeosebi la aspectele de interes social demografic care ar putea fi puse în relație cu cele de ordin antropologic, deci utile pentru interpretările, pentru explicațiile, antropologiei.

CAUZELE STRĂMUTĂRILOR DE LA BICAZ

În scopul „ridicării nivelului material și cultural al populației din Moldova, de pe valea Bistriței și Siretului prin crearea unei baze energetice puternice, necesare industrializării și valorificării bogățiilor solului și sub-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

solului Moldovei ; combaterii inundaţiilor şi secetei de-a lungul văii Siretului şi în nordul Bărăganului ; dezvoltării culturilor agricole intensive bazate pe folosirea largă a irigaţiilor şi a energiei electrice în vederea asigurării unei recolte stabile şi abundente ; în scopul pregătirii condiţiilor pentru crearea unei artere de navigaţie între Moldova şi Dunăre", s-a hotărît la 13 noiembrie 1950 (H.C.M. 1 182/1950) construirea, pe rîul Bistriţa, în regiunea Bicaz, a unui baraj pentru crearea unui lac de acumulare cu o capacitate de circa 1 200 000 000 m^3 apă, care să asigure compensarea debitelor rîului între anii secetoşi şi cei ploioşi şi prin care să se obţină o cădere de apă pentru producerea energiei electrice de către o centrală hidroelectrică cu o putere de 210 000 kw şi o producţie de aproximativ 430 000 000 kw anual.

Lacul de aproximativ 28 km lungime şi 2 km lăţime maximă, ocupînd o suprafaţă de 3 000 ha se întinde pe firul văii Bistriţa — în amonte de Barajul de la Bicaz şi pe firele pîraielor care se varsă în Bistriţa pînă la cota 512 m. Suprafaţa de teren pe care o acoperea apa lacului în urma ridicării barajului a trebuit curăţată.

Prin Decretul 254 din 31 mai al Prezidiului Marii Adunări Naţionale şi H.C.M. 877 din iunie 1957 s-a hotărît exproprierea şi trecerea în proprietatea statului, dîndu-se în administrarea Comitetului executiv al Sfatului popular al regiunii Bacău în vederea construirii şi exploatării Hidrocentralei „V.I. Lenin" de la Stejarul — Bicaz, terenurile în suprafaţă totală de 3 070 ha, cu construcţiile aferente, bunuri aflate în zona lacului de acumulare, situate în comunele : *Bicaz*, *Izvorul Alb*, *Ceahlău*, *Poiana Teiului*, *Hangu* şi *Galu*, precum şi strămutarea locuitorilor din această regiune.

CARACTERISTICILE SATELOR STRĂMUTATE

Satele şi cătunele strămutate parţial sau cu întreaga vatră, deci gospodăriile şi populaţia din cuveta lacului erau de tip forestier-pastoral-agricol. Locuitorii s-au aşezat pe lunca apei, în ochiurile unor poieni naturale, în pădure, formînd o populaţie foarte statornică, puternic legată de pămînt, care cu greu se deplasează. Ei îşi făceau continuu „curături" pe dealuri, defrişînd şi lărgind astfel locurile de cultură, pometurile şi mai ales fineţele.

Cea mai mare parte a anului ei erau lucrători cu braţele la pădurile din regiune şi plutaşi pe Bistriţa.

Pentru dislocări mai intervenea o greutate în cazul cînd satul era strămutat parţial : satele erau accentuat endogame, fiind foarte greu de deslipit familiile din neamuri care erau adeseori răspîndite în toată vatra.

Statul a oferit mari avantaje : locuinţe noi în locul celor vechi, terenuri cel puţin în suprafaţă echivalentă dacă nu în suprafaţă mai mare, despăgubiri băneşti pentru cei care, avînd case şi proprietăţi la oraşe sau în alte vetre de sate, se mutau mai uşor. Avantaje pentru cei care voiau să-şi reconstituie singuri gospodăriile. Statul s-a preocupat, de asemenea, de strămutarea bisericilor, cimitirelor etc.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

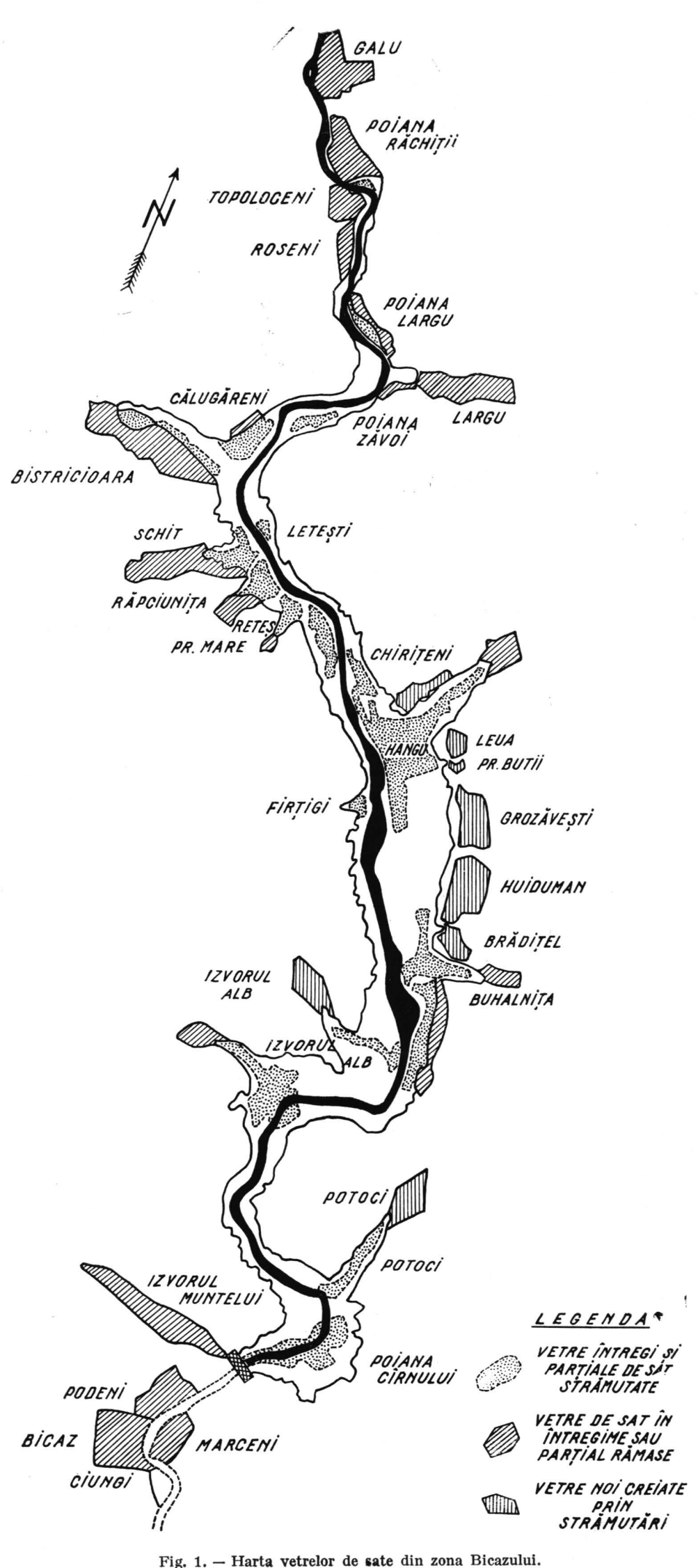

Fig. 1. — Harta vetrelor de sate din zona Bicazului.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Crearea lacului de la Bicaz a necesitat mișcarea a peste 2 600 de familii, totalizînd un număr de aproximativ 13 000 de locuitori.

Din aceste familii, două treimi s-au deplasat în interiorul microzonei Bicaz — Borca, adică foarte mulți „s-au tras mai sus" de lac cu gospodăria. Numai o treime s-au deplasat în afara zonei lacului, în medie cu 25 km.

Au fost strămutate în întregime sau parțial următoarele sate sau cătune de la Bicaz în amonte : *Poiana-Cîrnu*, *Potoci*, *Secu*, *Poenari*, *Izvorul Alb*, *Ruginești*, *Buhalnița*, *Fîrțigi*, *Hangu*, *Rateș*, *Pîrîul Mare*, *Răpciunița*, *Schit*, *Lețești*, *Bistricioara*, *Călugăreni*, *Topoliceni*, *Poiana Răchitei*, *Galu*, aparținînd de 6 comune — Bicaz, Izvorul Alb, Hangu, Ceahlău, Poiana Teiului și Galu — pe care vom face grupările strămutărilor în lucrarea de față (fig. 1).[1]

VOLUMUL STRĂMUTĂRILOR. REZULTATELE ANCHETEI SOCIALE

Pentru buna desfășurare a strămutărilor, pentru a se ține cît mai mult seama de dorința celor care trebuie să se strămute a fost inițiată o anchetă socială.

Cu concursul Direcției Hidrocentralei V. I. Lenin de la Bicaz (ing. Anghel), autorii împreună cu St. Bretcanu și Gh. Grozea, de la I. C. H. Stejarul, au prelucrat o parte din datele anchetei sociale pe indicatorii pe care i-au socotit de mai mare interes pentru studiul de față profilat antropologic.

În anchetă au fost cuprinse 2 645 de familii-gospodării din următoarele comune (cu sate în cuveta lacului) : Izvorul Alb-Buhalnița 676, Hangu 664, Ceahlău 580, Poiana Teiului 380, Bicaz 30 și Galu 41.

Din cele 2 645 de familii, 1 772 (67,0%) s-au mișcat în interiorul microzonei și numai 873 (33,0%) s-au deplasat în afara microregiunii. Cele mai multe familii strămutate, care au rămas în satul lor, au fost din comunele Bicaz (81,0%), Ceahlău (81,0%), urmate de cei din Hangu (65,0%) și Izvorul Alb (61,0%) (tabelul nr. 1).

Asupra strămutărilor din interiorul microregiunii Borca-Bicaz nu insistăm. Am spus că oamenii, „legați" de locuri, de ocupația lor forestieră, de plutărit, de felul de viață, de rudenia lor, de unitatea lor socială sătească, au căutat să-și mute gospodăria tot în microregiune. Ei au rămas în microregiune atrași totodată de marile construcții socialiste de la Bicaz care le dădeau posibilitatea să lucreze în condițiile unei calificări superioare.

Cei strămutați în interiorul microregiunii Bicaz nu prezintă, desigur, un interes deosebit pentru demografie, antropologie și sociologie (fig. 2).

[1] Harta a fost realizată de autori la fața locului și îndeosebi cu concursul tehnicienilor St. Bretcanu și Gh. Grozea de la Hidrocentrala Bicaz — Stejar.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

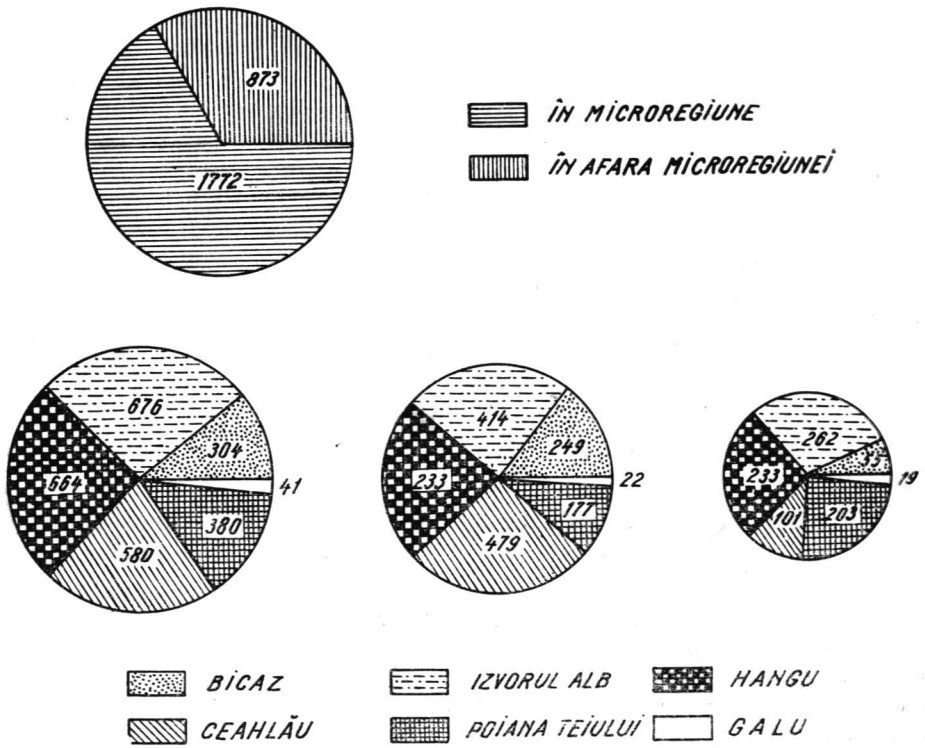

Fig. 2. — Graficul strămutărilor în interiorul microregiunii pe sate.

ARIA STRĂMUTĂRILOR ÎN AFARA MICROREGIUNII LACULUI

Din cele 873 de familii strămutate, 872 s-au stabilit în regiunea Bacău, în covîrşitoare majoritate tot în raionul Piatra-Neamţ. Numai o strămutare a fost înregistrată în regiunea Iaşi.

Din cele 872 de familii strămutate, constatăm că mai mult de jumătate din ele, 480 de familii (55%) s-au stabilit în patru localităţi : Filioara (145 de familii), Piatra-Neamţ (134 de familii), Căciuleşti (105 familii), Dumbrava Roşie (96 de familii). De remarcat că în oraşul Piatra-Neamţ şi în comuna apropiată Dumbrava Roşie (pe drumul Piatra-Neamţ-Săvineşti) s-au stabilit familii provenite din toate comunele din zona lacului în care s-au produs strămutări. La fel la Căciuleşti. Aici nu găsim nici o familie plecată din comuna Galu, în care de altfel strămutările au fost mai puţine fiind atinsă numai parţial de lucrările lacului (mai mult strămutări de prevedere). La Filioara s-au strămutat îndeosebi familii din Poiana Teiului (85 de familii, reprezentînd 58% din totalul de 145 de familii de strămutaţi din microregiunea lacului în această localitate, şi din Hangu 45 de familii, 31%). Foarte puţine familii sînt strămutate din Ceahlău (13 gospodării) şi numai două familii din Izvorul Alb.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

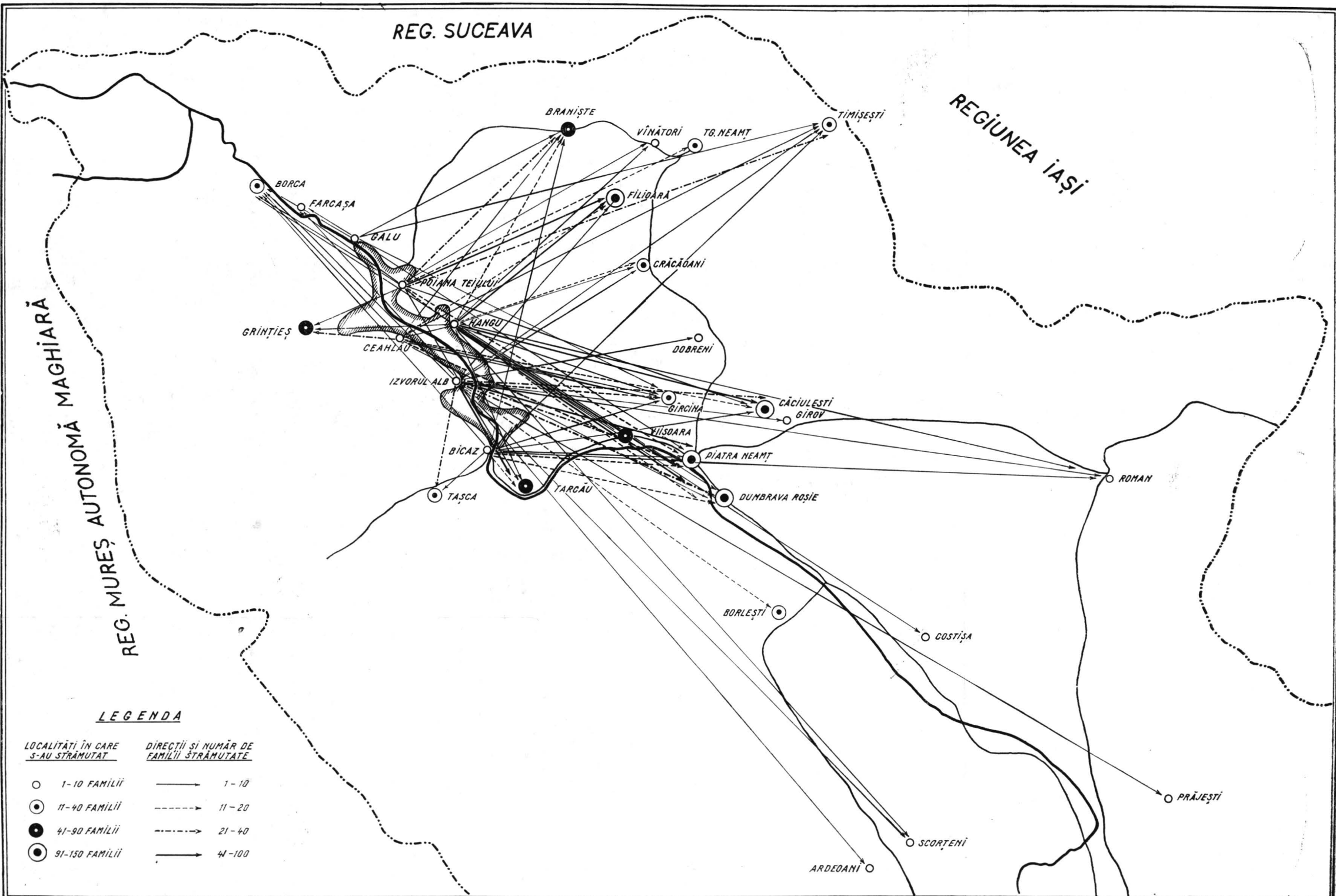

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Fig. 3. — Aria răspîndirii strămutaților.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul nr. 1

Familii strămutate din satele aflate în zona lacului de acumulare al Hidrocentralei electrice de la Bicaz

Localități în care s-au strămutat	Total familii	Localități din care s-au strămutat					
		Bicaz	Izvorul Alb-Buhalnița	Hangu	Ceahlău	Poiana Teiului	Galu
TOTAL (A + B)	2645 100,0	304 100,0	676 100,0	664 100,0	580 100,0	380 100,0	41 100,0
A. în microregiune	1 772 67,0	249 81,0	414 61,0	431 65,0	479 81,0	177 46,0	22 53,0
B. în afara microregiunii (I + II)	873 33,0	55 19,0	262 39,0	233 35,0	101 19,0	203 54,0	19 47,0
I. REGIUNEA BACĂU	872	55	261	233	101	203	19
Filioara	145		2	45	13	85	
Piatra-Neamț	134	17	43	42	15	14	3
Căciulești	105	6	33	47	15	4	
Dumbrava Roșie	96	11	21	41	9	13	1
Branițte	58	1		19	2	30	6
Tarcău	56	11	41	2		2	
Grințieș	48			7	35	6	
Viișoara	42		36	5		1	
Tașca	40	1	39				
Timisești	29	1	1		1	24	2
Gîrcina	28	3	18	2	2		3
Borca	21	3	3	2	7	5	1
Crăcăoani	17		2	13	2		
Tg.-Neamț	15					15	
Borlești	12		12				
Fărcașa	7		2			2	3
Roman	4	1	1	2			
Costișa	4			4			
Vînători	3			1		2	
Scorțeni	2		1	1			
Ardeoani	2		2				
Girov	2		2				
Dobreni	1		1				
Prăjești	1		1				
II. REGIUNEA IAȘI	1		1				

Aceste patru localități constituie de fapt zona principală în care s-au stabilit strămutații (o distanță medie de 30 km față de zona lacului, distanța minimă fiind pentru strămutați în Filioara 23 de km., iar distanța maximă fiind pentru toți — Căciulești — la 40 km de marginea lacului).

Sînt cuprinse în zonă veniri de populație prin strămutări variind ca volum între 96 de cazuri (Dumbrava Roșie) și 145 de cazuri (Filioara).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Tabelul

Distanța medie a strămutărilor în afara

Localități în care s-au strămutat	LOCALITĂȚI DIN								
	Bicaz			Izvorul alb – Buhalnița			Hangu		
	Numărul de familii	distanța în km	Σxf	Numărul de familii	distanța în km	Σxf	Numărul de familii	distanța în km	Σxf
Filioara				2	23	46	45	22	990
Piatra-Neamț	17	21	357	43	23	989	42	28	1 176
Căciulești	6	30	180	33	30	990	47	34	1 598
Dumbrava Roșie	11	25	275	21	28	588	41	34	1 394
Braniște	1	36	36				19	24	456
Tarcău	11	5	55	41	13	533	2	19	38
Grințieș							7	14	98
Viișoara				36	16	576	5	22	110
Tașca	1	5	5	39	12	468			
Timișești	1	50	50	1	44	44			
Gircina	3	21	63	18	20	360	2	25	50
Borca	3	36	108	3	29	87	2	23	46
Crăcăoani				2	20	40	13	22	286
Tg.-Neamț									
Borlești				12	39	468			
Fărcașa				2	25	50			
Roman	1	63	63	1	64	64	2	69	138
Costișa							4	59	236
Vînători							1	29	29
Scorțeni				1	65	65	1	71	71
Ardeoani				2	64	128			
Girov				2	32	64			
Dobreni				1	22	22			
Prăjești				1	82	82			
	55	—	1 192	261	—	5 664	233	—	6 716

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

nr. 2

microregiunii lacului de acumulare Bicaz

CARE S-AU STRĂMUTAT									TOTAL		
Ceahlău			Poiana Teiului			Galu				distanța (în km)	
Numărul de familii	Distanța în km	Σxf	Numărul de familii	Distanța în km	Σxf	Numărul de familii	Distanța în km	Σxf	total familii	totală	medie
13	24	312	85	24	2 040				145	3 388	23,4
15	31	465	14	35	490	3	41	123	134	3 600	26,8
15	37	555	4	40	160				105	3 483	33,2
9	36	324	13	40	520	1	46	46	96	3 147	32,7
2	25	50	30	23	690	6	26	156	58	1 388	23,9
			2	26	52				56	678	12,1
35	11	385	6	10	60				48	543	11,3
			1	28	28				42	714	17
									40	473	11,8
1	46	46	24	47	1 128	2	50	100	29	1 368	47,2
2	27	54				3	37	111	28	638	22,8
7	21	147	5	16	80	1	10	10	21	478	22,8
2	24	48							17	374	22
			15	34	510				15	510	34
									12	468	39
			2	12	24	3	6	18	7	92	13,1
									4	265	66,5
									4	236	59
			2	30	60				3	89	29,7
									2	136	68
									2	128	64
									2	64	32
									1	22	22
									1	82	82
101	—	2 386	203	—	5 842	19	—	564	872	22 364	25,0

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Grupînd strămutările pe localităţile de plecare ale celor care se strămută, cele mai numeroase în zonă observăm că provin din Poiana Teiului (85 de strămutări la Filioara).

A doua zonă, mai bine spus al doilea grup de localităţi în care s-au stabilit strămutaţii, îl constituie satele Branişte, Viişoara, Tarcău, Taşca şi Grinţieş. Aici strămutările variază ca volum între 40 şi 60 de familii. Este clar că după tipul economic, satele de plecare şi cele de stabilire fiind unele mai pastorale, altele mai agricole, strămutaţii s-au orientat atît pe considerente de ordin profesional, cît şi din motive de apropiere. De fapt strămutaţii din Bicaz au preferat Tarcăul, cei din Izvorul Alb — Buhalniţa s-au oprit la Taşca, Tarcău şi Viişoara, motivînd în anchete ocupaţia lor de muncitori forestieri, ca şi distanţa mică faţă de locul de plecare. La fel se explică preferinţa familiilor strămutate din Ceahlău la Grinţieş şi a celor din Poiana Teiului şi Hangu la Branişte.

A treia grupă ca număr de cazuri între 12 şi 30 de familii o constituie strămutările în localităţile Timişeşti, Gîrcina, Borca, Crăcăoani, Tg.-Neamţ şi Borleşti, iar a patra grupă de la 1 la 7 familii, strămutările stabilite în localităţile Fărcaşa, Roman, Costişa, Vînători, Scorţeni, Ardeoani, Girov, Dobreni, Prăjeşti şi Iaşi.

În total, cele 873 de familii strămutate în afara zonei Bicazului s-au stabilit într-un număr de 25 de localităţi, dintre care numai una în afara regiunii Bacău, la Iaşi (fig. 3).

În general, distanţa medie pentru toate strămutările din reg. Bacău este de 25,6 km. La cea mai mare distanţă s-a produs o singură strămutare, în satul Prăjeşti, la 82 km de zonă, urmată de 2 strămutări la Scorţeni (distanţa medie 66,5 km), 2 strămutări la Ardeoani (64 km), 4 strămutări la Costişa (59 km) şi 29 de strămutări la Timişeşti (47 km).

Pentru distanţa medie (luată pe o hartă topografică 1 cm = 2 km) se aplică formula mediei aritmetice ponderate $\bar{x} = \frac{\Sigma x f}{\Sigma f}$ (tabelul nr. 2).

Cea mai mică distanţă medie o găsim pentru 35 de gospodării din Ceahlău, care s-au strămutat în satul Grinţieş (11 km), pentru 39 de gospodării din Izvorul Alb — Buhalniţa, strămutate la Taşca (12 km) şi pentru 41 de gospodării din Izvorul Alb — Buhalniţa, strămutate la Tarcău (13 km).

RELAŢII. ATITUDINEA BĂŞTINAŞILOR FAŢĂ DE STRĂMUTAŢI ŞI INVERS

Aspectul acesta, care este cel mai dificil de cercetat, l-am urmărit prin deplasarea în cîteva localităţi în care s-au stabilit familiile strămutate şi unde se puneau probleme de muncă în comun, de relaţii între grupuri şi între indivizi. La Piatra-Neamţ, în oraş, de exemplu, nu se pun astfel de probleme, care se pun însă la Dumbrava Roşie, la Căciuleşti, unde populaţia se ocupă cu agricultura.

După un început caracterizat prin atitudini mai rezervate şi-au făcut loc treptat relaţii de buni consăteni şi se produc din ce în ce mai frecvent căsătorii mixte între strămutaţi şi băştinaşi fenomen de interes

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

pentru antropologie. Apropierea grupurilor și căsătoriile mixte s-au realizat chiar în satul Dumbrava Roșie, în care se părea că grupurile vor fi încă pentru cîțiva ani izolate. Un rol pozitiv în apariția bunelor relații și al amestecului prin căsătorii l-a avut și munca comună la cooperativa agricolă de producție și mai ales în unele întreprinderi industriale (foarte mulți băștinași și strămutați din Dumbrava Roșie lucrează laolaltă în Întreprinderea de relon de la Săvinești).

CONSIDERAȚII DE ORDIN DEMOGRAFIC – ANTROPOLOGIC

La grupurile de populație de pe aria acestor strămutări, în măsura realizărilor de căsătorii mixte, exogamice, între parteneri strămutați și băștinași sau urmași de ai acestora, se produce, desigur, un amestec de caractere antropologice, în măsura în care antropologii fizici vor stabili existența sau absența unor deosebiri antropofizice.

Ținînd seamă de faptul că cel mai mare număr de strămutări s-a produs în interiorul microregiunii, că fenomenul a cuprins o populație puternic legată de locurile care le-au stăpînit și le-au muncit generații de-a rîndul, se pare că nu poate fi vorba decît de un amestec între indivizi cu aceleași caractere antropofizice sau, în orice caz, foarte puțin diferențiate.

Vechea endogamie însă de caracter intrasătesc va fi, cel puțin temporar sau parțial, înlăturată.

Începe un proces de exogamie, de caracter intersătesc, urmare a celui de strămutare.

Dintre fenomenele socio-demografice, cel al spargerii vechii endogamii trebuie avut în vedere, în special urmărit, deoarece este un proces nou care trebuie pus în relație cu procesele antropologice, mai ales în viitoarele investigații de antropologie etnică și genetică asupra acestor populații care au suferit un amestec cît de slab de pe urma acțiunii de strămutare din zona lacului de acumulare al Hidrocentralei de la Bicaz.

Centrul de cercetări antropologice
București

Primit în redacție la 1 august 1965.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

IMIGRAȚIILE, EXOGAMIA ȘI PATRONIMIILE ÎN ANSAMBLUL DE SATE ȘI „ORAȘUL MINIER" BERIVOEȘTI—ARGEȘ

Aspecte pentru o interpretare corelativă socio-demografic-antropologică

DE

V. V. CARAMELEA, V. APOSTOLESCU, GH. PĂRNUȚĂ și I. I. ȘUCU

Unele aspecte ale imigrațiilor, al căror studiu este de mare interes pentru interpretările antropologiei fizice, sociale și culturale, ca volumul, amplitudinea, integrarea, pot fi cunoscute într-o oarecare măsură prin cercetarea dinamicii gradului de exogamie, a căsătoriilor cu ambii parteneri din afara grupurilor, iar cînd migranții sînt de sex masculin se reflectă și în sporirea numărului patronimiilor. Este vorba de unele surse de date și metode complimentare, care pot fi folosite pentru explicarea prin migrații și exogamie a unor fenomene antropologice.

Între 1 iulie și 1 august 1965 s-a efectuat în continuare pe teren o cercetare interdisciplinară, coordonată antropologic-fizic, social și cultural —, asupra unor grupuri umane cu o istorie îndelungată din regiunea Argeș, în scopul definirii lor complexe biologic-sociale.

Cercetările au fost inițiate anul trecut de către secția de antropologie socială, demografică și culturală din Centrul de cercetări antropologice al Academiei Republicii Socialiste România, urmărindu-se în principal problema omului și schimbările în muncă și mediu în cadrul societății contemporane. În cazul cercetat s-au studiat mai multe colectivități pastoral agricole din trecut, care în prezent se dezvoltă și industrial.

În anul 1964, a fost studiat un număr de 500 de muncitori de la minele de lignit Valea Podului și Drăgana, prima, situată pe teritoriul satului Berivoești-Pămînteni, cealaltă pe teritoriul Berivoeștilor-Ungureni.

Anul acesta s-a cercetat un alt lot tot de 500 de muncitori, însă din sectorul forestier, de la exploatările de pe Rîușor, Șetu, Cărpănoasa, Plaiu Lung, Cernatu și de la Fabrica pentru prelucrarea lemnului din Stîlpeni.

ST. CERC. ANTROPOL., 1965, T. 2, NR. 2, P. 279—291

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Cercetările continuă asupra unor eşantioane de agricultori etc.

Întrucît este vorba de o cercetare despre dezvoltarea omului în interiorul societăţii din care face parte, pentru lămurirea diferitelor aspecte ale problemei au fost solicitate să contribuie prin studii specializate, realizate prin metode proprii, atît discipline din grupa ştiinţelor naturale, cît şi din a celor sociale.

Concret, s-au efectuat măsurători antropologice, analize biochimice, serologice, hematologice, examene medicale complexe, de către cercetători ştiinţifici din secţiile de antropologie contemporană şi aplicată ale Centrului de cercetări antropologice, de către medici şi chimişti de la spitalul şi policlinica din Cîmpulung, de la spitalul minier din Schitu-Goleşti, pentru ca pe baza datelor obţinute să se poată urmări în final reflectarea noilor condiţii de muncă (mecanizată, semimecanizată, în schimburi) şi de mediu social în dezvoltarea organismului uman.

S-au studiat, de asemenea, de către o echipă a Institutului de psihologie, relaţiile psiho-sociale care se constituie în cursul desfăşurării procesului de muncă şi în afara lui, iar secţia de antropologie socială, demografică şi culturală a Centrului cercetează, în colaborare cu specialişti ai altor discipline sociale, complexul de factori, care alcătuiesc aşa-zisul „mediu social", care intervin în dezvoltarea biologică a omului.

Pentru unele probleme speciale, privind organismul uman şi munca, factorul uman în producţie, adaptarea omului la maşină, adaptarea maşinii la om, a omului la condiţiile de muncă şi ale condiţiilor de muncă la om, pentru probleme de fiziologia muncii, de igiena şi protecţia muncii, pentru studierea influenţei zgomotului, trepidaţiilor, efortului în muncă, bolilor profesionale, organizarea întreprinderilor, cercetătorii antropologi colaborează cu echipele unor institute de specialitate (Igienă, Cercetări forestiere etc.), care pe, profilul lor, fac cercetări în aceeaşi zonă. De asemenea s-a colaborat cu conducerile şi tehnicienii întreprinderilor din cadrul cărora s-au selecţionat subiecţi pentru cercetare.

Datele disciplinelor biologic-medicale sînt coordonate de către antropologia fizică.

La rîndul lor, datele disciplinelor sociale — economie, sociologie, demografie, psihologie, istorie, etnografie, folclor, lingvistică etc. vor fi sintetizate de către antropologia socială şi culturală, prin aceasta făcîndu-se trecerea de la ştiinţele sociale la ştiinţa despre om.

O corelare biologico-socială, o sinteză finală, urmează să fie făcută pe direcţiile de analiză indicate de o antropologie *lato sensu* — fizică, socială şi culturală —, care studiază omul în totalitatea, în integralitatea lui, fiinţă care trăieşte şi se dezvoltă în cadrul şi sub influenţa structurii societăţii şi a evoluţiei ei ascendente, a progresului tehnic şi social.

★

Demografia este una din disciplinele solicitate pentru colaborare în cercetările antropologice complexe. Datele obţinute prin cercetările ei specializate sînt întrunite cu ale celorlalte discipline sociale, coordonate şi sintetizate de antropologia socială şi culturală şi apoi puse în relaţie cu cele ale antropologiei fizice.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Eșantioanele de muncitori din microzona cercetată, fiind studiate în cadrul unităților lor de viață socială, familială, sătească, orășenească și al celor de muncă în echipe, secții, puncte de exploatare, întreprinderi —, problemele de populație se pun de la începutul investigațiilor.

Din studiul demografic făcut asupra ansamblului de sate Berivoești prezentăm doar un fragment, util și sub aspectul lui metodologic privind apariția, creșterea în volum, intensitatea și amplitudinea unui fenomen de migrații profesionale, urmărind reflectarea lui în dinamica gradului de exogamie, de căsătorii cu ambii parteneri din afara grupului și în creșterea numărului patronimiilor.

1. Înserierea datelor reprezentînd populația satelor Berivoești la diferite recensăminturi sau la alte numărători oficiale din intervalul 1898—1956 scoate în evidență faptul că volumul lor demografic este în continuă creștere.

Tabelul nr. 1

Mișcarea naturală a populației între anii 1898 — 1956

Interval	născuți	morți	spor
1898—1900	130	94	+ 36
1901—1905	282	218	+ 64
1906—1910	386	317	+ 69
1911—1915	396	277	+ 119
1916—1920	299	382	— 83
1921—1925	375	262	+ 113
1926—1930	386	278	+ 108
1931—1935	459	264	+ 195
1936—1940	450	256	+ 194
1941—1945	334	284	+ 50
1946—1950	400	273	+ 127
1951—1955	305	127	+ 178
Total	4 252	3 032	+ 1 170

Rezultă din tabelul nr. 1 că între 1898 și 1956 creșterea a fost de 1 628 de persoane. Cui i se datorește acest spor, procesului natural de reproducere sau migrațiilor; cît unuia și cît celuilalt fenomen?

Într-adevăr, în tot cursul acestui interval, cu excepția anilor de război și a cîtorva ani din secolul trecut și de la începutul secolului nostru

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

în care mai bîntuiau unele epidemii, constatăm că avem an de an, un spor de populaţie, rezultat al mişcării ei naturale.

Din prelucrarea statistică a datelor evidenţei curente, diferenţa dintre naşteri şi morţi din cursul intervalului este de 1 170 de persoane (tabelul nr. 2).

Tabelul nr. 2

Sporul de populaţie dintre diferite recensăminturi în intervalul 1898—1956

Anii	Numărul locuitorilor	Spor între recensăminturi
1898	1 598	
		310
1912	1 908	
		376
1930	2 284	
		707
1941	2 991	
		235
1956	3 226	
Total		1 628

Deci, corelînd datele reprezentînd creşterea populaţiei în intervalul 1898—1956, folosind cifrele recensămînturilor cu cele care reprezintă sporul natural al aceluiaşi interval, utilizînd evidenţa din registrele de la starea civilă rezultă că în această perioadă populaţia a crescut cu încă 458 de persoane peste ceea ce a adus sporul natural.

Este desigur aportul migraţiilor, veniţii în sat în acest interval fiind mai numeroşi decît cei plecaţi.

Pentru intervalul 1898—1956, la toate recensămînturile, numărul de femei e ceva mai mare decît al bărbaţilor, numai la recensămîntul din 1956 ne apare un număr de 269 de bărbaţi peste cel al femeilor. Cui se datoreşte această schimbare în structura pe sexe a populaţiei, arătată de datele recensămîntului de la 1956, întrucît sporul natural se distribuie egal pe sexe pentru tot intervalul?

Sporul de bărbaţi prin migraţii este explicabil deoarece la Berivoeşti în această vreme este nevoie de forţă de muncă masculină, solicitată atît pentru exploatările miniere, cît şi pentru cele forestiere în continuă dezvoltare.

Din corelarea datelor recensămînturilor cu cele ale evidenţei curente rezultă clar existenţa unui fenomen de migraţii într-o perioadă în care grupul de sate Berivoeşti se dezvoltă economic.

Migranţii necăsătoriţi, la vîrsta aptă de muncă, au căutat să-şi formeze familiile, în cele mai frecvente cazuri cu partenere din Berivoeşti, pe care le-au cunoscut în relaţiile care s-au constituit repede între cei veniţi şi localnici, majoritatea şi ei muncitori la mină sau la pădure.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Grupînd după datele evidenței căsătoriile din intervalul 1886—1963 pe următoarele caracteristici : a) căsătorii cu ambii parteneri din sat (endogamie), b) căsătorii cu un partener din afara satului (exogamie microregională, regională, națională) și c) căsătorii cu ambii parteneri din afara satului Berivoești, am constatat că la începutul intervalului au loc numai căsătorii cu ambii parteneri din sat sau cu un partener din afară, dar provenind de pe o arie de localități cu o rază foarte mică, 5—10 km. Nu întîlnim la începutul intervalului nici o căsătorie cu ambii parteneri din afara satului.

Tabelul nr. 3

Căsătoriile grupului de sate Berivoești între anii 1886—1963
— endogamice, exogamice ambii parteneri din afara grupului —

Intervale	TOTAL căsătorii	din care :					
		endogamice		cu un partener din afara grupului		cu ambii parteneri nelocalnici	
		cifre absol.	%	cifre absol.	%	cifre absol.	%
1886—1890	52	34	65,4	18	34,6	—	—
1891—1895	64	43	67,2	21	32,8	—	—
1896—1900	68	45	66,2	19	27,9	4	5,9
1901—1905	75	49	65,4	25	33,3	1	1,3
1906—1910	90	58	64,4	27	30,0	5	5,6
1911—1915	83	55	66,3	25	30,1	3	3,6
1916—1920	68	38	55,9	27	39,7	3	4,4
1921—1925	90	55	61,1	34	37,8	1	1,1
1926—1930	106	75	70,8	27	25,4	4	3,8
1931—1935	121	70	57,9	47	38,8	4	3,3
1936—1940	70	41	58,6	26	37,1	3	4,3
1941—1945	77	40	51,9	35	45,5	2	2,6
1946—1950	140	99	70,7	39	27,9	2	1,4
1951—1955	126	72	57,2	53	42,0	1	0,8
1956—1960	219	110	50,2	80	36,6	29	13,2
1961—1963	90	49	54,5	37	41,1	4	4,4
TOTAL	1 539	933	60,6	540	35,1	66	4,3

Începînd cu secolul al XX-lea, deci în ritmul exploatărilor miniere și forestiere constatăm că apar în evidență căsătorii realizate cu partenerul nelocalnic și din afara regiunii Argeș și totodată primele căsătorii cu ambii parteneri din afara satului.

Rezultă că dezvoltarea activității economice a întreprinderilor miniere și forestiere a dus la sporirea migrațiilor și a lărgit zona cu localitățile din care se completează forța de muncă necesară creșterii producției.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Deci aria exogamiei se extinde pe măsura creşterii volumului şi deschiderii în amplitudine a migraţiilor. În plus, sporul migraţiilor profesionale fiind format din bărbaţi, cei veniţi necăsătoriţi nu mai pot găsi toţi partenerele pentru căsătorie în localitate, de aceea le aduc din afara grupurilor, apărînd în ancheta noastră pe lîngă migraţii profesionale şi un curent de migraţii pe motive matrimoniale, prin care şi migranţii bărbaţi se integrează cu familia în sat, născînd de cele mai multe ori o patronimie.

Numărul imigranţilor înregistraţi ca intraţi în sat printr-o căsătorie încheiată la starea civilă din Berivoeşti este relativ mare. Dacă n-am ţine seamă de datele anchetei pe teren din sat şi de la întreprinderi, numeroase migraţii, în realitate pe motive profesionale, ne-ar apărea ca fiind pe motive matrimoniale.

Distribuţia pe regiuni a imigrărilor, după datele evidenţei de la starea civilă (registrul de căsătorii), ne apar ca matrimoniale (fig. 1).

Este de fapt, în bună parte, o sursă de date care ne evidenţiază procesul integrării nelocalnicilor, veniţi în principal pe motive profesionale, în grupul de sate Berivoeşti, prin căsătorii.

2. Imigraţiile, mai ales în cazul nostru, cînd sînt predominant masculine, mai pot fi deduse şi din urmărirea dinamicii numărului patronimiilor.

În toată perioada desfăşurării fenomenului de migraţii, patronimia grupurilor locale se îmbogăţeşte. În limitele acestei comunicări nu putem prezenta aceste creşteri dintre diferite date decît statistic.

Tabelul nr. 4

Creşterea numărului de patronimii, de familii şi de familii într-o patronimie între anii 1865 –1964

În anul	Numărul de					
	patronimii în sat		familii în sat		familii în patronimia cea mai mare	
	creşteri		creşteri		creşteri	
	cifre abs.	%	cifre abs.	%	cifre abs.	%
1865	86	100,0	146	100,0	5	100,0
1908	137	159,0	398	272,0	14	280,0
1964	231	268,0	947	648,0	31	620,0

Exploatările miniere şi forestiere avînd nevoie de forţă de muncă masculină, imigranţii sînt într-un mare număr bărbaţi care, prin căsătorii cu localnice sau nelocalnice, creează familii noi, care se integrează în sat. Aceştia aduc nume de cele mai multe ori diferite de cele din vechea patronimie a grupurilor Berivoeşti.

Pe familiile din patronimiile care au intrat în cercetarea noastră în scopul pregătirii unui material în sprijinul realizării unui capitol de antropologie etnică a acestei lucrări, am iniţiat o anchetă demo-genea-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

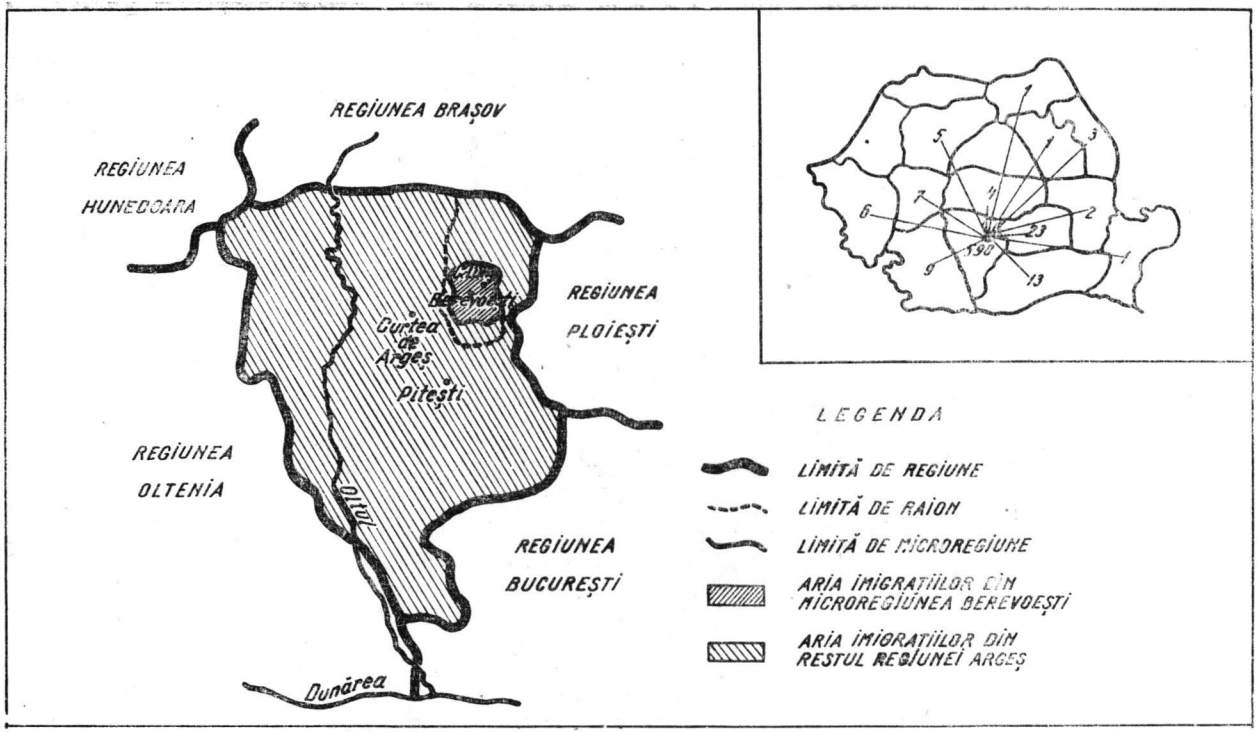

Fig. 1. — Frecvența și aria imigrațiilor matrimoniale în Berivoești între 1886—1963.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

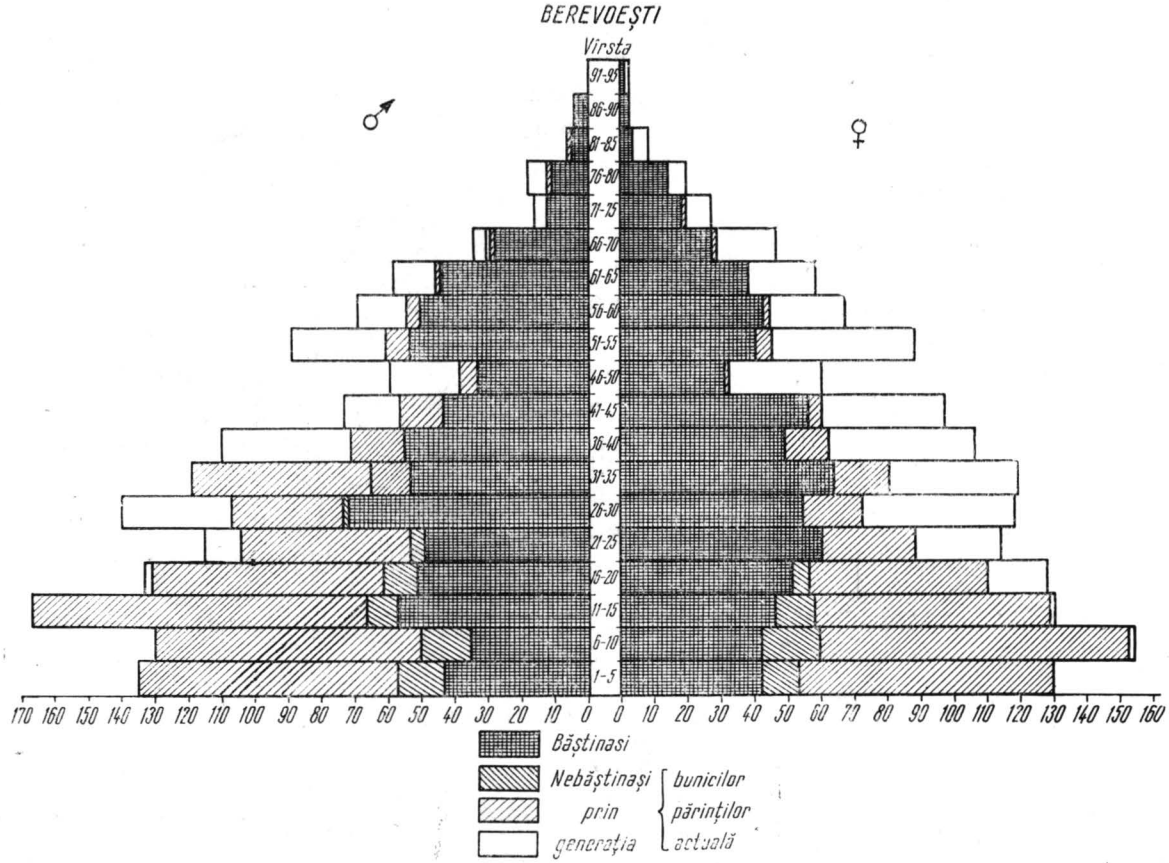

Fig. 2. — Populația satului Berivoești cuprinsă în **ancheta** demo-genealogică pe sexe, vîrstă și băștinășie (generații).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

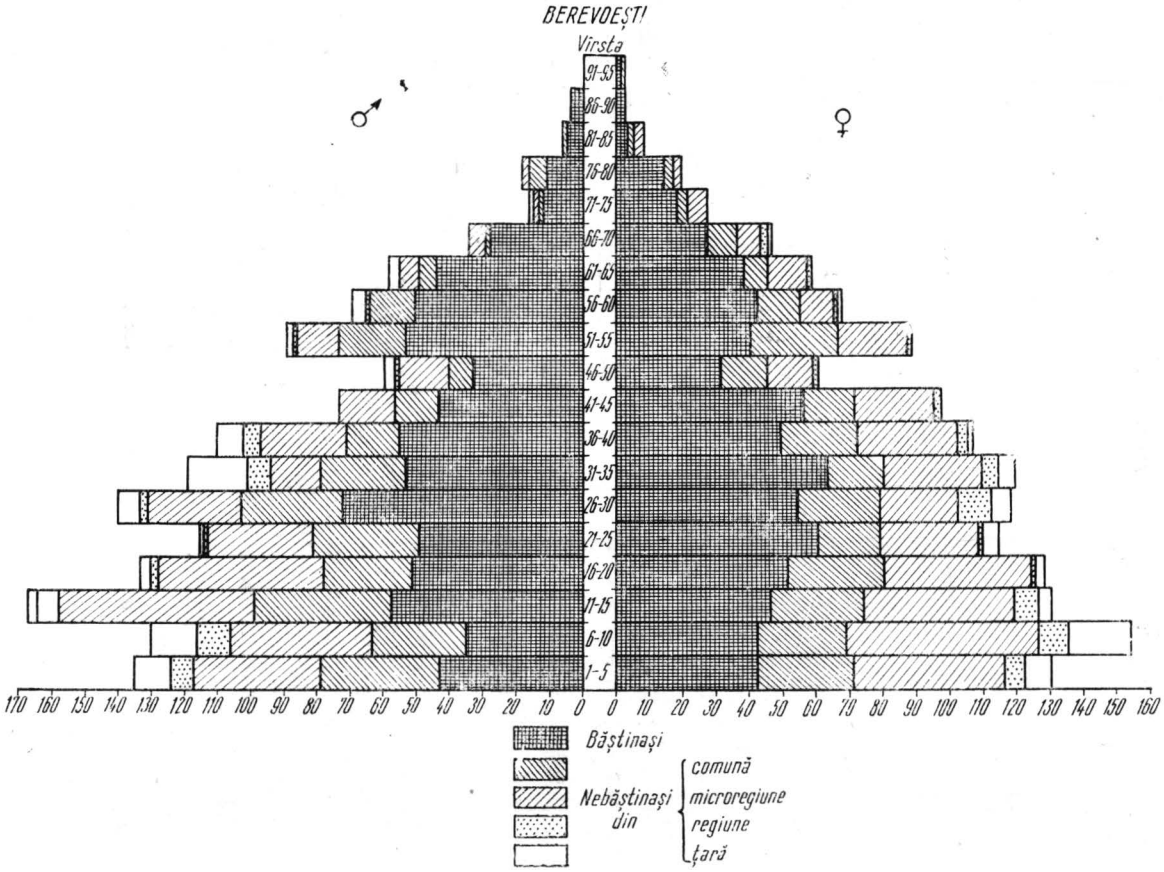

Fig. 3.— Populația satului Berivoești cuprinsă în ancheta demo-genealogică pe sexe, vîrstă și băștinășie (zone).

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

logică, din ale cărei date am putut stabili populaţia băştinaşă de cel puţin 3 generaţii în sat. Din această parte de populaţie autohtonă, provenită din părinţi, bunici, străbunici (ambii soţi) localnici, urmează să se selecteze subiecţii unui eşantion necesar studiului de antropologie etnică.

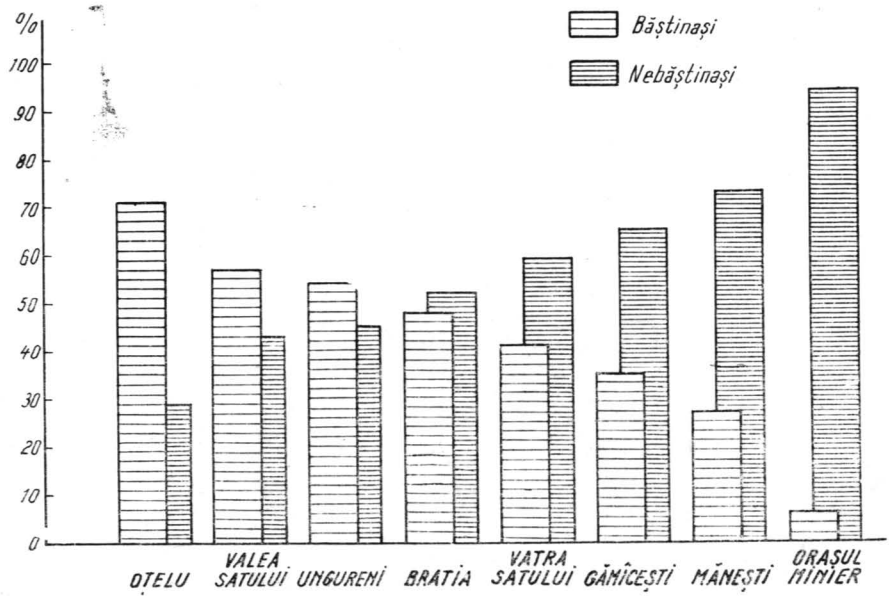

Fig. 4. — Înserierea grupurilor umane din Berivoeşti în ordinea gradelor de endogamie.

În afară de expunerea rezultatelor anchetei demo-genealogice în mărimi absolute şi relative ne-am folosit şi de procedeul reprezentării grafice al piramidei clasice care redă populaţia de la un moment dat a unui grup social, pe sexe şi vîrstă. Adaptîndu-l la nevoile noastre de prezentare am obţinut un grafic intuitiv, care redă la mijlocul piramidei populaţia băştinaşă pe sexe şi vîrstă (rezultat al căsătoriilor endogamice) şi către marginile piramidei, în continuare, populaţia (cuprinsă în anchetă) care e socotită nebăştinaşă, deci nu poate fi cuprinsă în cercetarea de antropologie etnică. Nebăştinaşii reflectaţi de grafic sînt sau ei nelocalnici, sau cel puţin unul din părinţi sau bunici e venit din afara grupului, deci are cel puţin unele caractere antropofizice şi din altă parte.

Datele anchetei au permis ca să construim două grafice : într-unul populaţia nebăştinaşă e prezentată pe generaţii, în altul pe zone geografice, microregiune, regiune, pe ţară.

Cele două piramide prezintă fenomenul în timp şi spaţiu pe tot ansamblul Berivoeşti, fiind foarte sugestiv în ceea ce priveşte aportul prin migraţii de populaţie tînără, aptă de muncă, procesul integrării imigranţilor în satele şi oraşul minier, gradul de eterogenizare al populaţiei datorită dezvoltării economice a microregiunii prin crearea exploatărilor miniere şi forestiere.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Nu toate grupele din Berivoești sînt în același grad de deschidere demografică. În Oțelu și Valea Satului avem mai puțini nelocalnici intrați în grup, omogenitatea populației, gradul de endogamie sînt însă în descreștere accelerată și aici.

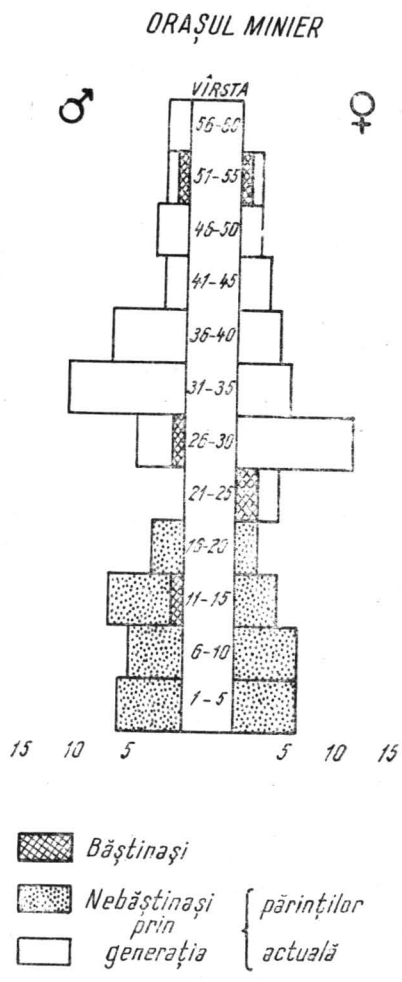

Fig. 5. — Populația centrului minier Berivoești pe sexe, vîrstă și băștinășie (generații).

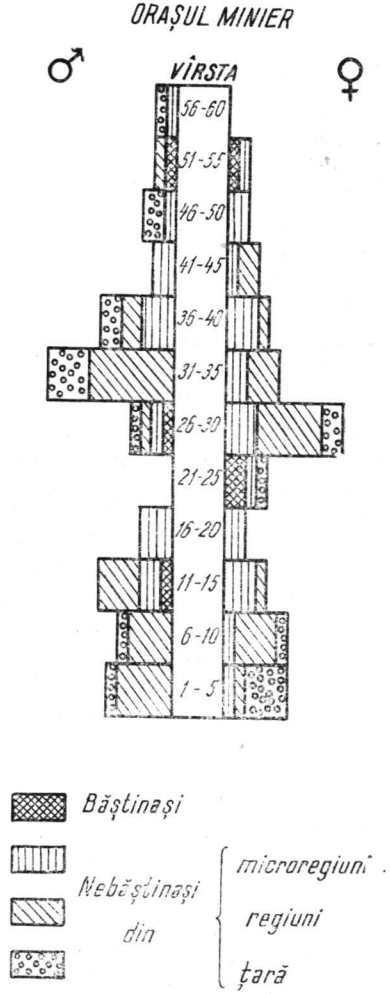

Fig. 6. — Populația centrului minier Berivoești pe sexe, vîrstă și băștinășie (zone).

Pătrunderea de nelocalnici e foarte accentuată în grupurile Mănești, Gămîcești, Vatra Satului, Bratia și Ungureni. Cît privește „orașul minier", un cartier nou, din piramidele care-l reprezintă se vede clar că e format aproape complet din migranți tineri, adică din populație aptă de muncă, în care putem spune că au „pătruns" și cîțiva localnici.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

Nu avem populație în vîrstă în acest grup din Berivoești și nici nebăștinași prin generația bunicilor. Eterogenitatea populației este, desigur, în gradul cel mai ridicat față de a oricărui alt grup berivoștean.

★

Din cele arătate se poate conchide că în cursul dezvoltării economice a microzonei Berivoești (7 sate și un „oraș minier", după numele oficial dat unui cartier cu un volum demografic destul de mic) s-a ivit nevoia completării forței de muncă pentru întreprinderile miniere și forestiere, care solicitau un număr mai mare de muncitori decît ceea ce puteau da grupurile locale.

Problema se rezolvă prin intensificarea unui fenomen de imigrații care în cea mai mare parte își au locul de plecare, în primul rînd, în microregiune, apoi în regiunea Argeș și, într-o foarte mică măsură, în restul regiunilor țării.

La Berivoești, fără a ne referi la migrațiile istorice de români transilvăneni din Berivoi, Sălișteș, Rășinari care au dus la formarea dubletului de sat „Berivoești-Ungureni", a existat un fenomen de migrații din microregiune mai vechi. Peste 90% din volumul acestor migrații este reprezentat de migrații pe motive (reale) matrimoniale. Veneau și plecau totodată femei (mai rar bărbați) pe calea căsătoriilor (exogamie intersătească).

Spre deosebire de cele din trecut, migrațiile contemporane sînt în principal în perioada dezvoltării economice a satelor Berivoești pe motive (reale) profesionale, fără a exclude însă și alte motive, în special, cele matrimoniale. De fapt, cu fluxul de imigrații pe motive profesionale se naște și unul de imigrații pe motive matrimoniale, cei veniți pentru muncă se căsătoresc nu numai cu localnice, dar și cu partenere din afara grupurilor. Exogamia localnicilor continuă a se dezvolta și ea, mai ales că o parte din fetele din sat se mărită cu nelocalnici, băieții băștinașilor aduc și ei fete din afară.

De fapt, numai prin exogamie imigranții se integrează, se amestecă în mod real cu grupurile băștinașilor, iar căsătoriile cu partenerul bărbat din afară aduc nume noi de familii în patronimia localnicilor, chiar cînd biologic, încă nu sînt integrate în vechile grupuri locale.

Sub aspect metodologic, dinamica exogamiei, a căsătoriilor cu ambii parteneri din afara grupurilor Berivoești și a numărului patronimiilor pot fi utilizate pentru cunoașterea în prima urgență a prezenței, a sensului de dezvoltare, a intensității și a integrării unor migrații într-o unitate socială.

Acest fenomen produce efecte de ordin demografic-geografic (creșterea populației satelor, apariția în peisajul așezărilor a unor cartiere noi), sociologic (eterogenizarea populației prin integrarea migranților în grupurile băștinașe, relații sociale între veniți și localnici), economic (creșterea forței de muncă în microregiune pentru exploatările miniere, forestiere, întreprinderi industriale) etc.

Un interes aparte îl prezintă migrațiile și exogamia pentru antropologia fizică, îndeosebi pentru ramurile ei, antropologia etnică și gene-

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

tica populațiilor, se introduc caractere antropofizice noi, care schimbă faciesul antropologic, iar prin diminuarea endogamiei o serie de tare, de endemii pot dispare sau diminua ca frecvență.

Studiul de antropologie etnică, de exemplu, care se face asupra unor eșantioane de subiecți selectați numai dintre băștinași de cel puțin 3 generații (separați „pământenii", separați „ungurenii"), va fi un „martor", pentru transformările produse, pentru schimbările în compoziția antropologică a grupurilor de „pământeni" și „ungureni", datorită exogamiei în urma creșterii de imigrații în forma, amplitudinea și intensitatea celor care au avut loc la Berivoești, îndeosebi în ultimile 3 decenii din prima jumătate a secolului al XX-lea.

Centrul de cercetări antropologice,
București

Primit în redacție la 1 august 1965.

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

E R A T Ă la Nr. 2, t. 1, 1964

pag.	rîndul	în loc de:	se citeşte
29	ultimul aliniat, rîndul 2	Eugenia şi Zaharia cărora le aducem vii mulţumiri	Eugenia Zaharia căreia îi aduce vii mulţumiri
67	17	metacarpul V	metacarpul IV
71	6	grupa masculină	grupa feminină
159	3	0	

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro

LUCRĂRI APĂRUTE ÎN EDITURA ACADEMIEI REPUBLICII SOCIALISTE ROMÂNIA

C. MAXIMILIAN în colaborare cu V. V. CARAMELEA, P. FIRU şi ADINA NEGREA-GHERGA, **Sărata Monteoru. Studiu antropologic**, 1962, 219 p. + 3 pl., 23,10 lei.

Sub îngrijirea acad. ŞT.- M. MILCU şi HORIA DUMITRESCU, **Cercetări antropologice în Ţara Haţegului-Clopotiva**, 1958, 241 p. + 86 pl., 30 de lei.

Sub îngrijirea acad. ŞT.-M. MILCU şi HORIA DUMITRESCU, **Cercetări antropologice în Ţinutul Pădurenilor, satul Bătrîna**, 1961, 408 p. + 17 pl. 52,50 lei.

Probleme de antropologie:

vol. I, 1954, 234 p., 9,45 lei.
vol. II, 1956, 356 p. + 10 pl., 14,45 lei.
vol. III, 1957, 332 p. + 3 pl., 14,50 lei.
vol. IV, 1959, 261 p. + 15 pl., 12,40 lei.
vol. V, 1960, 272 p. + 10 pl., 13,10 lei.
vol. VI, 1961, 184 p. + 7 pl., 10,30 lei.

St. cerc. antropologie, tomul 2, nr. 2, Bucureşti, 1965 | 43.881 | **Lei 20**

I. P. I. – c. 4337

https://biblioteca-digitala.ro / https://www.antropologia.ro